

A vak-siketnémák tanításáról.

Írta s a január 7-én tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezleten felolvasta **Ádler Simon**, a lovag Wechslemann-féle vakok intézetének igazgatója.

I.

Gyakran felvetődik a kérdés, hogy vajjon ki szerencsétlenebb, az-e, akitől a természet mostohasága a hallást tagadta meg, megfosztva őt egyszersmind az ember legnagyobb kincsétől, a beszédtől, avagy, akit kegyetlen sorsa arra kárhozattott, hogy örökös sötétségben élje át napjait?

Sokat lehet ezen vitatkozni, mert mindkét esetben súlyos a csapás. Nagyon szerencsétlen a siketnéma, ki nem hallja és nem érti meg anyja szavát és altató meséjét, kit társainak vidám kacagása egykedvűen hágy; ki a zene és ének szépségeiben nem találhat élvezetet.

Nem kevésbé szerencsétlen azonban a vak sem, ki nem láthatja szeretetteinek arcát és a kék eget; ki nem gyönyörködhetik a természet és művészet ezer meg ezer szépségében.

De mindkét szerencsétlenségben van némi vigasztaló is. Van valami, ami a csapást enyhíti, elviselhetőbbé teszi és ez a siketnémának a *látása*, a vaknak pedig a *hallása*.

Legborzasztóbb a szerencsétlenség ott, hol még ez a szomorú vigasztaló momentum is hiányzik: hol a két fogyatékoság párosul t. i. a *vak-siketnémáknál*.

E szerencsétlenek legszerencsétlenebbjeiről és tanításukról akarok egyet-mást elmondani.

A *vak-sikettség* rendszerint szerzett baj és valamely súlyos betegségnek, leginkább vörhenynek és agyhártyagyulladásnak a következménye. Születéstől fogva csak nagyon ritka esetben van meg, illetve azok a gyermekek, kik e kettős fogyatékosággal jönnek a világra, az orvosok tapasztalata szerint,

már zsenge korukban elhalnak. Gyakran előfordul e baj az által is, hogy siketnéma gyermekek megvakulnak, vagy vak gyermekek megsiketülnek. Az 54 eset közül, melyet az erre vonatkozó irodalom mostanáig felemlít, 6 született vak-siketén; 24 esetben a gyermek valamely betegség következtében egyszerre vesztette el látását és hallását; 8 esetben a vak gyermek megsiketült; 9 esetben a siket gyermek megvakult; míg 7 esetben nem lehetett a baj okát megállapítani.

De nemcsak gyermekeknél, hanem felnőtt vak vagy siket egyéneknél is gyakran előfordul, hogy megsiketülnek illetve megvakulnak és sok esetet ismerünk, hogy felnőttek lettek így vak-siketekké.

Hogy a vak-siketség mennyire van elterjedve, arra nézve nem nagyon megbízhatók az adataink, de bátran állíthatjuk, hogy sokkal gyakrabban fordul elő, mint azt általánosságban hisszük. Remélhető, hogy a most megejtett népszámlálás erre vonatkozólag is teljes világosságot fog deríteni.

A vak-siketekről legelsőbben *Schmalz* közöl számszerű adatokat. 1838-ban megjelent «*Über Taubstummen und ihre Bildung*» című művében, melyben a siketnémák akkori statisztikáját állítja egybe, így ír: «Siketnémasággal párosult vakság nagyon ritka; ilyen eset Dániában 3, a zürichi kantonban 1, Franciaországban 1 és Észak-Amerikában 1 fordult elő.» Mindössze tehát 6 esetet említ.

Egy későbbi művében azonban már azt írja, hogy Svédország 2100 siketnémájának megvizsgálása közben 90-re akadt, ki egszersmind vak is volt.

Németországban a mult népszámlálás szerint 340 vak-siket ember élt, hazánkban pedig ugyancsak a mult népszámlálás szerint 135 volt a vak-siketek száma.

II.

A vak-siketnémák tanításával a mult század első felében kezdtek foglalkozni. Annakelőtte nem is gondoltak arra, mert kizártnak tartották, hogy ilyen gyermekekkel csak a legcsekélyebb eredményt is el lehessen érni. Így *Diderot* 1794-ben megjelent «*Lettres sur les aveugles à l'usage qui voyent*» című művében azt írja, hogy nem hiszi, hogy egy-egy vak-siketnéma gyermeket egyáltalában lehetne tanítani, mert az

érintkezés köztünk és az ilyen gyermekek közt teljesen megszakadt.

Abbé de l'Epée, a siketnéma-oktatás francia módszerének lánglelkű megteremtője, már nem kételkedik a vak-siketnémák tanításának lehetőségében, de viszont nem hiszi, hogy ilyen gyermekek egyáltalában léteznének. Ő e kérdésről így nyilatkozik: «Teljes szivemből felajánlom hazámnak és a szomszéd nemzeteknek, hogy elvállalom oly siketnéma gyermek tanítását, ki két-három éves korában vakult meg; (ha ugyan volna ilyen gyermek). Hála azonban az isteni gondviselésnek, nincs a földön senki, kit a sors ily kegyetlenül sujtott volna. De ha van csak egyetlenegy is, kívánom, hogy vezessék hozzám és én a legnagyobb gondossággal fogok üdve érdekében munkálkodni.»

Sicard dr., *Abbé de l'Epée* tanítványa és hivatalában utóda, 1790-ben megjelent «*Cours d'instruction à l'usage des sourds-muets*» című művének előszavában leírja, hogy «kiváló mestere» mily módszert használt volna egy vak-siketnéma gyermek tanításánál és e módszer abban állott volna, hogy «kézzel kézre tanította volna meg beszélni».

Az elsők, kik vak-siketnéma gyermekeket tanítottak, *Carton C.* abbé, a *bruges-i* (Belgium) siketnémák intézete igazgatója és *Howe Sámuel dr.*, a bostoni vakok intézete igazgatója, voltak.

Carton abbé egy *Temmermann* Anna nevű vak-siketnéma leányt részesített oktatásban. 1843-ban megjelent «*Anna ou l'aveugle sourde-muette de l'institut des sourd-muets de Bruges*» című művében (és ez volt az első mű, mely a vak-siketnémák tanítását tárgyalja) leírja a tanításnál követett eljárást. *Temmermann* Anna 1818-ban Osztenében született. Születésétől fogva vak volt és hallását is zsenge korában veszítette el. Szülői korán elhaltak és rokonai semmiképp sem akartak megválni tőle és azért csak husz éves korában kerülhetett a *Carton* abbé által vezetett intézetbe. Tanítása kizárólag a *Braille-írás* (a vakok pontrendszerű domboru írása) alapján történt. Minden megtanult szót egy külön kártyára irtak és ezeket jelentésük szerint egy rekeszekre osztott dobozba tették. Annának a dobozból ki kellett keresni a szavakat és azokból azután mondatokat képezni. A tanítás ilyformán nagyon lassan ment és elhíhetjük *Cartonnak*, midőn azt írja,

hogy gyakran a legkitartóbb türelemre volt szüksége, míg valamit teljesen megértetett tanítványával.

Howe dr. Bridgmann Laura tanításával ért el fényes eredményeket. *Bridgmann Laura* 1837-ben került a bostoni vakok-intézetébe. Akkor 8 éves, teljesen vak és siket volt, sőt szaglási érzéke is teljesen eltompult. Anyja állítása szerint két éves koráig teljesen ép volt. Harmadik évében midőn «már gagyogott, sőt néhány betűt is ismert», vörheny következtében megvakult és megsiketült. Első sorban ő is a vakok írását tanulta meg. Tanításánál *Howe dr.* a következő eljárást követte: Valamely tárgynak nevét Braille-írással két papírszeletre írta; az egyiket az illető tárgyra ragasztotta, a másikat pedig az asztalon hagyta. Azután megtapogattatta Laurával úgy a tárgyon, mint az asztalon levő papírszeletet. A harmadik napon *Laura* már megértette, hogy a papírszeleteken lévő szavak a tárgyak nevét jelentik; miről *Howe dr.* úgy győződött meg, hogy *Laura* az asztalon levő papírszeleteket az illető tárgyra tette. A leírt szavakat eleinte mint egész szóképeket fogta fel *Laura*, később azonban domború betűk segítségével megértették véle, hogy a szavak betűkből állanak és akkor már ő maga rakta össze az egyes betűkből a szavakat. Ily módon megtanulta egyszersmind az írást is, és ezentúl ennek segítségével közlekedett környezetével. A közlekedésnek ez a módja azonban nagyon hosszadalmasnak bizonyult és ekkor *Howe dr.* arra a gondolatra jutott, hogy a siketnémák *ujj-ábécé-jére* taníttatja meg Laurát. Az intézet egyik tanítónője, *miss Drew*, tanulta meg előbb ezt az ábécé-t, azután megtanította erre Laurát. Ez időtől kezdve már így közlekedtek Laurával. Ha valamit akartak neki mondani, akkor *Laura* jobb kezét a beszélő kezére tette és így figyelte meg az egyes betűket, ami, mint *Howe dr.* megjegyzi, nem volt elég gyors Laurának. Ő is ezzel az ábécé-vel fejezte ki gondolatait és kívánságait.

Bridgmann Laura 1889-ben, hatvan éves korában, bekövetkezett haláláig maradt a bostoni intézetben. Kivüle *Howe dr.* még három vak-siketnémát tanított, u. m. *Caswel Olivier-t*, (ki négy évvel később került az intézetbe, mint *Bridgmann Laura*), *Reed Lucy-t* és *Bräis Juliát*.

Howe dr.-nak a *Bridgmann Laura* tanításánál követett módszere annál inkább is figyelemre méltó, mert ezt a mód-

szert alkalmazták csaknem kivétel nélkül mindazok, akik később vak-siketnémák tanításával foglalkoztak.

Ennek a módszernek alapján tanították a világhírré tett szert *Keller Helén* vak-siketnéma leányt is.

Keller Helén 1880-ban Puscambiában született. Látását és hallását tizenhét hónapos korában veszítette el. Ennek dacára nagy észbeli tehetséget árult el; minden iránt érdeklődött és jelekkel igyekezett megértetni magát. Szülői a vakok bostoni intézetének igazgatójához (*Howe dr. utódjához*) fordultak, hogy ajánljon nekik egy tanítónőt, ki *Helén* nevelését és tanítását elvállalná. Az intézet igazgatója *Sullivan Annát* ajánlotta, ki aztán egész életét *Helén* tanításának szentelte.

Sullivan Anna Helén tanításánál már kezdettől fogva a siketnémák *ujj-ábécé-jét* alkalmazta. Eljárása a következő volt: A tanítás megkezdésénél a tanítónő egy bábut adott *Helén*nek és kezébe betűzte e szót: «b-á-b-ú». *Helén*nek az ujj-mozdulatokat, illetve a betűket, utánoznia kellett. Ily módon még több szót tanult meg, de csupán gépiesen és még sok idő telt el belé, míg megtudta, hogy ezek a jelek tulajdonképpen a neki megmutatott tárgyak nevei. Érdekesen írja le *Keller Helén*, hogy hogyan tudta ezt meg. Egyszer a kutra mentek, hol valaki vizet huzott. *Sullivan Anna Helén* egyik kezét a víz alá tartotta, másik kezére pedig rábetűzte e szót: «v-i-z». «Csöndesen álltam, írja *Keller Helén* önéletrajzában, és teljes odaadással figyeltem ujja nyomait. Egyszerre villámgyorsan, mintha fölébredt volna lelkemben valami elfeledett régi gondolat visszhangja. És ezzel a nyelv titka meg volt fejtve előttem. Rájöttem, kitaláltam, hogy az a hideg valami, ami kezemre csurgott, viz volt.» Ez időtől fogva a tanítás bámulatos gyorsasággal ment. *Helén* csakhamar megtanulta a vakok írását és olvasását. Tíz éves korában megtanulta a hangzó beszédet is, még pedig, állítása szerint, tizenegy lecke alatt. Megtanulta még a beszédet szájról leolvasni is oly módon, hogy kezét a beszélő ajkára teszi. Mindig sokat írt és olvasott és rendkívüli bő ismeretekre tett szert. Az angol nyelven kívül latinul, görögül, franciául és németül is megtanult. (Ujabban a héber nyelvet tanulja.) Tanítónője segítségével felsőbb iskolai tanulmányokat is végzett és nagyon figyelemreméltó irodalmi munkásságot fejt ki.

Művei közül különösen kiemelendő «Önéletrajza», melyet

minden művelt nyelvre lefordítottak. Magyar nyelven ez önéletrajz *Boros György* dr. átdolgozásában jelent meg. *Boros dr.* értesítette *Keller Helént*, hogy művét a magyar olvasóközönség részére átdolgozni szándékozik és erre beleegyezését kérte. Levelét *Hale Edward E. dr.* útján juttatta el *Keller Helén*hez, kitől ez uton kapott választ arra. Válaszában *Keller Helén* a következő, minket magyarokat különösen érdeklő, sorokat írja: «Nagyon fogok örvideni, tehát készséggel beleegyezem, hogy az ön magyar barátja lefordítsa életem történetét.» — «Engemet az osztrák-magyar kérdés nagyon érdekel. Ezt a kérdést már két év óta tanulmányozzuk és ki kell jelentenem, hogy én határozottan Magyarországgal rokonszenvezem. Remélem, hogy Magyarország egykor ki fogja vívni függetlenségét s a művelődés terén ki fogja állni a verseny Európa többi országaival.»

E valóban tüneményes lényről még sokat lehetne beszélni, annyival is inkább, mert egész irodalom keletkezett róla. Megjegyzem azonban, hogy míg *Mark Twain* úgy nyilatkozik, hogy «a tizenkilencedik század két legérdekesebb egyénisége *Napoleon és Keller Helén* volt», addig sok szakember kétségbe vonja, hogy mindaz, amit *Keller Helén*ről irtak, szintiszta igazság lenne.

Figyelemre méltó eredményt ért el még e téren *Hirzl H.*, a lausanne-i vakok intézetének igazgatója, egy *Meystre Ede* nevű vak-siketnéma tanításával. Az ő intézetében volt még egy *Pache Franciska* nevű vak-siketnéma leány, ki azonban egyszersmind hülye lévén, tanításra nem volt alkalmas.

A Poitiers mellett fekvő *larnay-i* kolostorban *Szt. Margit* nővér két vak-siketnéma leányt tanított, mégpedig a vak-siketen született *Heurtin Máriát* és az öt éves korában megvakult és megsiketült *Obrecht Mártát*. A tanítás fényes eredményéről, melyet *Szt. Margit* nővér különösen *Heurtin Máriánál* ért el, *Louis Arnould* «*Une Ame en Prison*» című művében számol be.

Ha a vak-siketnémák tanításáról beszélünk, akkor különösen ki kell emelnünk *Anrep-Nordin* Erzsébetet és *Riemann Gusztávot*, mert az ő buzgóságuknak köszönhető, hogy már intézetek is léteznek vak-siketnémák részére.

Anrep-Nordin Erzsébet a *skarai* (Svédország) siketnéma-intézet tanítónője volt. 1882-ben *Zsófia* svéd királyné aján-

latára felvették az intézetbe egy tiz éves vak-siketnéma leányt, kit Anrep-Nordin Erzsébet szabad idejében tanítgattott. Belátta azonban, hogy így kevés időt fordíthat a gyermek tanítására, tehát föltette magában, hogy külön intézetet nyit vak-siketnémák részére, mely szerencsétlenek Svédországban különös nagy számmal vannak. Tervét meg is valósította és 1886-ban az állam és társadalom támogatásával megnyitotta az *első intézetet*, hol vak-siketnémákat tanítanak és nevelnek. 1891-ben az intézetet *Vinnarsborgba* helyezték át. Huszonegy évi fennállása alatt az intézetnek nem kevesebb, mint harminchat vak-siketnéma növendéke volt. A növendékeket az *ujj-ábécé* alapján tanítják az elméleti tantárgyakra. Azonkívül különféle kézimunkát tanulnak és különösen a szövőszékben való szövésre fektetnek nagy súlyt. Az intézetbe, melybe jelenleg a vak-siketnémákon kívül vak-hülyéket is fölvesznek, a mult iskolaévben 83 növendéke volt. Midőn a növendékek e nagy száma felett Anrep-Nordin asszony előtt (a legutóbbi bécsi kongresszuson) csodálkozásomat fejeztem ki, azt a választ kaptam tőle, hogy még több is lenne, de náluk a tankötelezettséget, ámbár az a vakokra és siketnémákra ki van terjesztve, még nem terjesztették ki a vak-siketnémákra is.

Riemann Gusztáv a siketnémák berlini kir. intézetének tanítója, egy *Schulz* Herta nevű vak-siketnéma leány tanításával kezdte meg ebbeli működését. E leány négy éves korában vesztette el látását és hallását. Tizenegy éves korában a *nowawesi* (Potsdam mellett) Oberlinhausba (nyomorékok menháza) került, hol egy diakonissza megtanította őt a Braille-írásra. 1891-ben e diakonissza elhalálozván, *Riemann* vette át a gyermek tanítását. A tanításnál *Riemann* is az *ujj-ábécé-t* alkalmazza, de használja ezen kívül a mesterséges jelyelvet is t. i. egy jellel egy egész szót fejez ki. Mikor *Riemann* a gyermek tanítását átvette, annak még beszédmaradványai is voltak; tehát megtanította őt a hangzó beszédre is. Ugyanúgy tanított *Riemann* még egy *Steinborn* Rudolf nevű vak-siketnéma fiut is.

Riemann működésével az irányadó körök figyelmét a német vak-siketnémák sorsára irányította és az ő buzgóságának köszönhető, hogy 1906. július 2-án Nowawesben intézetet nyitottak a német vak-siketnémák részére. Ez inté-

zetben, melynek Riemann a vezetője, jelenleg, mint azt velem tudatni szives volt, 15 növendék van, még pedig 6 teljesen vak-siket, 8 teljesen siket és nagyon rosszul látó és 1 teljesen vak nagyothalló.

Az eddig felsorolt valamennyi esetből tehát megállapítható, hogy a vak-siketnéma gyermekek tanításánál csaknem kizárólag az *ujj-ábécé-t* használták, minek természetszerű befolyása az volt, hogy ez maradt meg mindvégig az érintkezés eszközeinek.

A felnőtt korukban vak-siketté lett emberek is nagy szükségét érezték mindenha annak, hogy környezetükkel érintkezzenek. Az ilyen emberek rendszerint maguk teremtenek módot arra, hogy embertársaikat megértsék. Leggyakoribb az az eset, (ilyet már többet ismertem), hogy a közönséges írást használják erre a célra oly módon, hogy az illető vak-siket egyénnek megfogják a mutató ujját és ezzel a levegőbe, vagy az asztalra írják azt, amit neki mondani akarnak.

Egy másik módja az ily egyénekkal való érintkezésnek az úgynevezett *ábécé-kezttyű*, melyet egy *Hedy Morisson* nevű amerikai alkalmazott először. Ő ugyanis bal kezére egy bőrkezttyüt csináltatott, melyre rányomatta a betűket. Ha valaki beszélni akart vele, akkor a kezttyűn kibetűzte mondanivalóját, mit *Hedy Morisson* ismerve a kezttyűn a betűk helyét, nagyon jól megértett. Ily kezttyűt használt egy másik amerikai vak-siket, névleg *Cumming Howard*, ki ezt a módot találja legjobbnak a vak-siketekkel való érintkezésre.

Obolenszky, egy megvakult és megsiketült orosz herceg, egy kis táblát készíttetett, melyen a domború *Braille-betűk* alatt a latin betűk is láthatók. Ha mondani akarnak neki valamit, akkor ezt a táblán kibetűztetik vele. (Ilyen táblácskát a herceg sorstársainak díjmentesen bocsájt rendelkezésére.)

Igen érdekes *Landesmann* Henrik dr. hirneves német írónak (írói neve *Hieronimus Lormis*) a maga számára alkotott *ujj-és jelnyelve*. Ő tizenhat éves korában teljesen megsiketült és rövidesen meg is vakult. Ekkor alkotta meg jelbeszédét, mely, mint leánya leírja, a következő volt: A hüvelykujj végének megérintése volt az *a*; a mutatóujjé: *e*; a középső ujjé: *i*; a gyűrűs ujjé: *o* és a kis ujjé: *u*. Ha a beszélő öt ujjja hegyét *Landesmann*nak kezébe nyomta, *k-t* jelentett, ha

az öt ujj hegyével kezén végig huzott, l-t. Így minden betűnek megvolt a maga jele. E jelbeszéddel, melyet leánya állítása szerint nagyon sokan megtanultak, társalgott az író és ennek köszönhette, hogy kettős baja dacára oly nagy irodalmi munkásságot fejthetett ki.

E jelnyelvet használja és annak buzgó terjesztője az utóbbi időben az ugyancsak megsiketült és nagyon rosszul látó *Clumecky* Hugó lovag, nyugalmazott osztrák helytartósági tanácsos, kivel társalkodónője ily módon, — mint arról magam is meggyőződtem — nagyon gyorsan beszél. E módszer azonban, mint maga *Clumecky* vallja, gyermekek tanítására nem alkalmas.

III.

Európaszerte mindenütt tanítottak, hacsak szórványosan is, vak-siketnémákat. Hazánkban azonban annak ellenére, hogy a gyógypedagógiai oktatásnak csaknem oly régi multja van, mint Európa többi országában, vak-siketnémák oktatásával még kísérletet sem tettek. A mi vak-siketnémáink teljesen sorsukra lettek hagyatva. Pedig valószínűleg e szerencsétlenek hozzátartozóinál is meg volt a vágy, hogy őket taníttassák. *Jerusalem W. dr.* tanár *Bridgmann* Lauráról irt lélektani tanulmányában (*Laura Bridgmann Erziehung einer Taubstummen-Blinden. Eine psychologische Studie von Prof. Dr. Wilhelm Jerusalem*) felemlíti, hogy 1870-ben egy négy éves korában megvakult és megsiketült magyar fiút hoztak Bécsbe, hol taníttatni akarták. Minthogy azonban a gyermeket sehol sem vették föl, anyja visszavitte őt Magyarországra.

Az első magyar vak-siket gyermek, ki oktatásban részesült, *Egri* Margit volt. 1904. év tavaszán ugyanis *Szily* Adolf dr. szemész-tanárhoz egy hetedfél éves, meglehetősen fejlett leánykát hoztak, ki hat hónap előtt agyhártyagyulladás következtében megvakult és megsiketült. Mint *Szily* dr. az *«Órvisi Hétlap»* 1906. év végén megjelent jubiláris számában leírja, «már a vizsgálat elején kiderült, hogy a gyermeknél a látóképesség a fényérzésnek legutolsó nyomával végkép elpusztult. Bal fülére teljesen siket volt, jobb fülén még meghallotta a kiabálást. Azonban fülorvosi vélemény szerint a siketség szintén gyógyíthatlan és teljes kifejlődése feltehető volt, ami

rövidesen be is következett.» Szily dr. tanár belátta, hogy mint orvos már nem segíthet, tehát mint emberbarát akart segíteni és azért *Deutsch* Sámuelhez, az «izraelita siketnémák országos intézete» elnökéhez és az ő útján a pesti izraelita hitközség előljáróságához fordult, kérve, hogy a szerencsétlenül járt gyermek kiképeztetésének ügyét vegyék kezükbe. A pesti izraelita hitközség előljárósága, mely akkoriban a lovag *Wechselmann* Ignác és neje *Neuschloss* Zsófia nagylelkű alapítványából létesítendő vakok tanintézete felállításával foglalkozott, a nála mindenkor megszokott emberbaráti szeretettel pártfogásába vette Egri Margitot és megbízott engem, mint kit az új intézet igazgatójává kiszemelt, hogy a kis leányt addig is, míg majd az új intézetben otthont találhat, neveljem és tanítsam. Igazat megvallva, kezdetben visszariadtam a reám rótt feladat nagyságától. De a kis leány szomorú sorsa nagyon meghatott, másrészt pedig szem előtt tartva azt a körülményt, hogy ha emberbarátok valamely szerencsétlenül segíteni akarnak, akkor a pedagógusnak, különösen pedig a gyógypedagógusnak, a nehézségektől visszariadni nem szabad, elvállaltam a gyermek nevelését és tanítását.

Igy került Margit 1904. június elején hozzám és rögtön hozzáfogtam tanításához. Általánosságban megjegyzem, hogy munkámat két körülmény megkönnyítette. Az egyik, hogy Margit nagyon szelíd és jóindulatú leányka volt, pedig mindazok, kik vak-siketek tanításával foglalkoztak (*Carton*, *Howe* dr., *miss Sullivan* stb.) fölpanaszolják, hogy növendékeiket előbb úgyszólván meg kellett szelidíteniök, mielőtt a tanításhoz foghattak volna; a másik körülmény pedig az volt, hogy Margit abból az időből, mikor még látott és hallott, jelentékeny számú tiszta fogalmat hozott magával új állapotába. Ezzel szemben nehézséget okozott a tapintó érzéket, mely más vaknál vagy vak-siketnél már nagyon korán, vagy éppen kezdettől fogva ösztönszerűleg is nagy szerepet játszik a tájékozódásban és a tárgyak felismerésében, Margitnál a helyettesítő tevékenységre szoktatni. E nehézség leküzdése volt első feladatunk, mi aránylag rövid idő alatt sikerült is. Margit csakhamar megtanult lakásunkban tájékozódni, továbbá a tárgyakat és személyeket tapintás által megismerni. Hogy mennyire kifejlődött Margitnál a tapintó érzék,

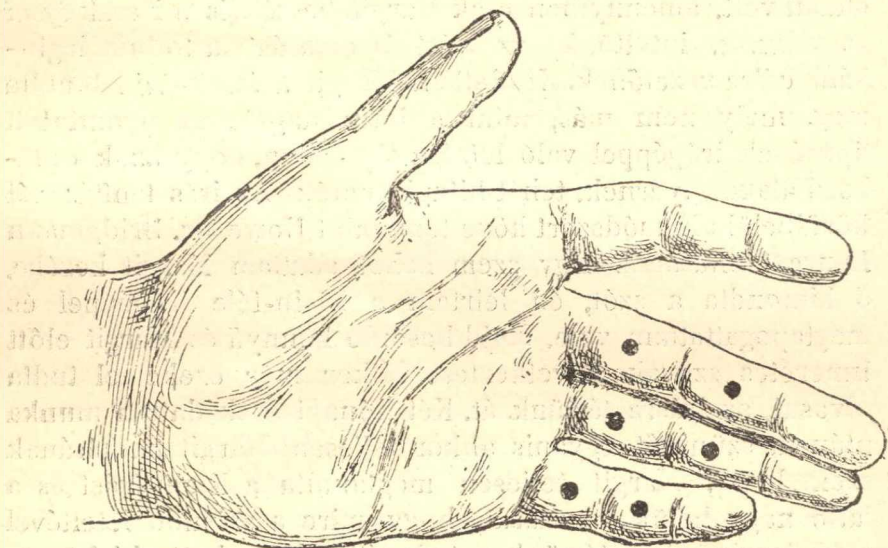
arra nézve csak a következő esetet akarom felemlíteni. Nemsokára azután, hogy Margit hozzánk került, nyári tartózkodásra Nagymarosra mentünk. Itt egy család két ikergyermekét szokott hozzánk ellátogatni. Az ikrek annyira hasonlítottak egymáshoz, hogy látó emberek sem tudták őket megkülönböztetni egymástól. Margit már néhány találkozás után mindig felismerte őket; csak végigtapogatózott rajtuk és rögtön megmondta, hogy ez a *Jóska*, ez meg a *Géza*.

A tanítás megkezdésénél legsürgősebb feladatnak tartottam, hogy Margit beszédét, mely a hallás hiánya folytán már-már érthetetlen kezdett lenni, megtartsam. Erre a célra a beszélgetésen kívül (mely beszélgetés tulajdonképpen egyoldalú volt, amennyiben csak Margit beszélt és mi csak *igent* vagy *nemet* intettünk) az írást és olvasást tartottam leginkább célra vezetőnek. Kezdetben Margit a *Klein-írást* tanulta meg, mely nem más, mint a latin nagybetűk nyomtatott típusának írógéppel való leírása oly módon, hogy azok domború alakot nyernek, tehát kitapinthatók. Az írás tanításánál körülbelül oly módszert követtem, mint Howe dr. Bridgmann Laura tanításánál. Egy szem babot adattam Margit kezébe, ő kimondta a szót, én leirtam a Klein-féle írógéppel és megtapogattattam vele. Majd hasonló könnyű és Margit előtt ismeretes szavak következtek. Mikor már ezeket el tudta olvasni, az írásra tértünk át. Két hónapi szakadatlan munka után (a szünidőt ugyanis akkor teljesen Margit tanításának szenteltem), Margit teljesen megtanulta a Klein-írást és a latin nagy betűk olvasását, hogy mire a szünidő leteltével a fővárosba visszatértünk, már levélben fejezhette ki köszönetét és háláját pártfogóinak, kik nagy bajában segítségére voltak. Ez időtől fogva a Klein-írással közlekedtünk vele. Ha valamit mondani akartunk neki, egyszerűen leirtuk.

A Klein-írás után a Braille-írás és olvasás következett, ami különösen kezdetben nehezen ment nála. Sokszor hajtogatta, hogy «ez az írás és olvasás még a látónak is nehéz lenne, mennyivel nehezebb tehát egy vaknak.» Mikor azonban a Braille-írást elsajátította, akkor ezt jobban szerette, mint a Klein-írást. Ettől kezdve tehát a Braille-írás segítségével mondtuk el neki mondanivalónkat.

Mihelyt Margit tanítását megkezdtem, legfőbb gondom volt, hogy valamely érintkezési módot teremtsék meg Margit

és a külvilág közt. Meg volt ugyan már a kétféle írás, de ez nagyon hosszadalmas lévén, erre a célra nem volt alkalmas. De nem tartottam alkalmasnak a siketnémák *ujj-ábécé-jét* sem, melyet eddigelé használtak a vak-siketek tanítására, nemcsak azért, mert ezt már a siketnémák tanításaiból is kiküszöbölték; de azért sem, mert elhatározott dolog volt, hogy Margit a lovag Wechselman-féle vakok intézetébe kerül, hol vakok közt fog élni. Már pedig itt minden növendék megtanulja a Braille-írást, ezt akartam tehát közlekedési eszközül felhasználni. Ebből a célból sokat kísérleteztem vele. A kéz legkülönbözőbb részére próbáltam a Braille-betűket leírni. Az

egyes betűket meg is értette, de a beszélgetés sehogysen sikerült, mert mihelyest több betűt irtam a kezére, nem tudta a hasonló betűknél az egyes pontok közt lévő távolságot megkülönböztetni.

Végre hosszas kísérletezés után ezt az akadályt is leküzdöttem. Ugyanis arra a gondolatra jutottam, hogy a Braille-írást Margit bal keze harmadik, negyedik és ötödik ujjának a tenyér felé eső két-két izére alkalmazzam (mint azt a mellékelt ábra mutatja). És ezzel a nagy kérdés meg volt oldva, mert ezen bőrhelyeknek érző körei egymástól teljesen el vannak különítve és így a benyomás helyi meg-

ítélésében tévedés nem történhetik, mint ahogy nem is történt, mert Margit mindig nagyon jól tudta, hogy hányadik pontot nyomtam kezére.

Margit az érintkezésnek ezt a módját hamar megtanulta és ez időtől fogva tanítása és a vele való érintkezés ily módon történt. Megjegyzendő, hogy a beszélgetés annyival inkább is gyorsan megy, mert oly betűket, melyek több egymás mellett fekvő pontokból állanak, mint például az /-nél, mely három egymás alatt levő pontból áll, nem kell külön pontozni, hanem egyszerűen mind a három ujjpercen végighúzni.

E módszer előnye az eddig követett módszerek fölött a következő: Először is minden vak-siketnéma, kit mostanáig tanítottak, amugy is tanulta a Braille-írást, tehát mind-egyiknél alkalmazható lett volna, miáltal az ujj-ábécé tanításának nagy és nehéz munkája teljesen fölöslegessé vált volna. Az érintkezés a Braille-írásnak ily módon való alkalmazásával sokkal gyorsabban történhetik, mint az ujj-ábécé-vel. Amennyiben pedig az ily vak-siketek, legalább egyelőre többnyire vakok intézetében nevelkedtek és nevelkednek, az intézet valamennyi növendéke tudna velük beszélgetni, mit Margit esete bizonyít legjobban. Ő ugyanis 1908. április havában jött az akkor megnyílt lovag Wechselmann-féle vakok intézetébe; vele együtt még tizenegy gyermek jött. Ezek közül az okosabbak már egy-két hónap mulva teljesen jól tudtak Margittal beszélni, megtanulva az ő segítségével a beszélgetésnek ezt a módját. A többiek csak akkor beszélgethettek vele, midőn a Braille-írást az iskolában már megtanulták és így jelenleg az intézet valamennyi növendéke tud vele beszélni. (Érdekes elnézni, hogy mily élénk társalgást folytatnak a növendékek vele.)

Másik előnye e módszernek, — mint azt Szily Adolf dr. tanár a *«Magyar Gyógypedagógia»* első számában leírja, — hogy az edig alkalmazott módszerek közül ezt lehetne csoportos tanításnál felhasználni, mert csak ezt lehet gépre átvinni. És ily irányban kísérletezés is történt. Ugyanis a Picht-féle Braille-írógép mintájára egy emeltyű szerkezetet készíttetett, melyen a hat billentyű teljesen megegyező módon van elhelyezve. A megfelelő hat csap elrendezése a Braille-betű hat pontjának elhelyezését utánozza. A gépre azután a bal kéz tenyéri felületének homorú mintája akként van

alkalmazva, hogy két-két csap a megfelelő lyukon keresztül haladva, a mintán nyugvó kéz három utolsó ujjának egyikét érintheti. A középső ujjat érintő két csap a Braille-betű *első* és *negyedik*; a gyűrűsujjat érintő két csap a *második* és *ötödik*; végül pedig a kis ujjat érintő két csap a *harmadik* és *hatodik* pontot jelzi. A géppel tett kísérletek, még olyanoknál is, kik a Braille-írást nem ismerik, meglepő eredménnyel jártak. «Képzeljünk, írja Szily dr. az idézett cikk végén, a kellő előkészültséggel bíró vak-siketek sorát, kiknek mindegyike bal kezét (a jobb kéz tetszés szerinti más célra szabadon maradjon) egy megfelelő olyan kézmintára tartja, mint fent leirtam; álljon továbbá az a csaprendszer, mely ezen kézminták mindegyike alatt alkalmazva van, villamos összeköttetésben egy emeltyű-szerkezettel, melynek segítségével a tanító vagy előolvasó a csapokat mozgatja; és lássuk most, vajjon tényleg nem lehetséges-e erről a helyről az egész csoportnak közös szellemi táplálékot nyújtani.» (E kis gép a vakok tanítóinak legutóbbi bécsi kongresszusával kapcsolatos kiállításon élénk érdeklődést keltett a szakkörökben. Egy ilyen gépet egy amerikai látogató Keller Helén számára külön készíttetett.)

Csak egy-két dolgot akarok még Margitról elmondani. Különösen ki akarom emelni, hogy tud annyit, mint a vele egykorú látó és halló gyermekek. Sokat olvas és az olvasottakon gondolkodik. Így például, midőn a bibliai történetben azt olvasta, hogy Isten hat nap alatt teremtette a világot és mindegyik napon mit alkotott, azzal a kérdéssel fordult hozzám, hogy a hányadik napon teremtette Isten a betegségeket. (Akkor ugyanis még sokat foglalkozott átszenvedett betegségével.)

Egy más alkalommal azt olvasta, hogy Isten mindnyájunknak édes atyja. Erre ő lemondóan azt jegyezte meg: «az enyém nem!» És mikor azt kérdeztem tőle, hogy miért nem; a következő választ adta: «Egy atya csak nem akarhatja, hogy gyermeke vak legyen».

Midőn a magyarok történetében azt olvasta, hogy Gizella királyné Vazul herceget megvakíttatta, borzasztó izgatottság vett erőt rajta, mert sehogy sem tudta felfogni, hogy valakit készakarva is vakká tegyenek.

Mikor elmondtam neki, hogy a Kerepesi-utat ezentúl Rákóczi-útnak fogják nevezni, azzal a kérdéssel fordult hozzám,

hogy vajjon a *Herpesi-temetőt* is *Rákóczi-temetőnek* fogják-e hívni?

Nagyon tudvágyó és nagyon önérzetes. A számtannal eleinte nem nagyon szeretett foglalkozni és a számolás sokáig meglehetősen nehezen ment nála. Mikor azonban megtudta, hogy az intézet többi növendéke a számtanban mennyire halad, összeszedve minden erejét, megtanult nagyon jól számolni, nehogy ebben a tekintetben is tanulótársai mögött maradjon.

Özvegy lovag Wechseltmann Ignácné úrnő egy Picht-féle Braille-rendszerű írógépet ajándékozott neki. Nagyon megörült az ajándéknak, de nem nyugodott addig, míg ezen, reá nézve meglehetősen komplikált gépen, meg nem tanítottam írni és most minden szabad idejét azzal tölti, hogy az ifjúsági könyvtárunk részére könyveket másol. Eddigelé ötvennél több kötetet másolt le és minden lemásolt könyvnek tartalmát jól ismeri; ha másolás közben valamely ismeretlen kifejezésre akad, rögtön megkérdezi annak jelentését és nem nyugszik addig, míg nem magyarázzák neki.

Nagyon érdekelte őt Keller Helén «önéletrírása», melyet részére leányom Braille-betűkkel átírt. Mikor ezt a könyvet olvasta, kifogyhatatlan volt Keller Helént illető kérdéseiben és sokszor hangoztatta, hogy szeretne oly művelt lenni, mint Keller Helén. Kedélye nagyon derült, szereti a tréfát és jóízűeket kacag, ha megréfál valakit, vagy őt megréfálják. Különös előszeretettel viseltetik a szép ruhák iránt, mely tulajdonság nemcsak a látó, de a vak, sőt siket-vak leányoknál is megvan. (Igy Carton abbé felemlíti, hogy Temmermann Anna is nagyon szerette a szép ruhákat és egyszer egy társának ruháját tintával leöntötte, mert azt hitte, hogy az szebb mint az övé.) Margit az intézetben nagyon jól érzi magát és az épületben szabadon jár-kei. Különös gondosságot tanusít a kisebb leányok iránt, kiknek minden tekintetben segítségükre igyekszik lenni.

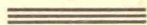
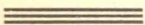
Általában elmondhatjuk, hogy emberi életet él; mit pedig bizonyára nem mondhatnánk róla, ha nevelésben és tanításban nem részesül vala...

És ezzel végére értem felolvasásomnak. Bevezetésképen azt mondtam, hogy *a vak-siketnémák száma sokkal nagyobb, semmint hisszük*. Ezt a nagyon szomorú valóságot legjobban az a tény bizonyítja, hogy a vakok országos intézetébe mint

azt Heródek Károly igazgató a «Magyar Gyógypaedagógiá»-ban megírta, a jelen iskolaévre *kilenc vak-sikeinéma gyermek felvételét kérték*. Felvettek pedig egyet, kinek tanításával Kleitsch János foglalkozik. Hogy a többi szerencsétlenek mily sors jutott osztályrészeül, azt még elgondolni is borzasztó.

De erős a hitem, hogy a többi vak-siketnéma gyermek érdekében is történik nemsokára valamelyes intézkedés. Hisz nem kell mindjárt új intézetet létesíteni számukra; mint külön csoportot nagyon jól be lehetne illeszteni valamely nagyobb intézet keretébe.

Az a férfi, ki hazánk gyógypedagógiai oktatásának ügyét egy negyed század óta oly nagy lelkesedéssel, szeretettel és sikeresen vezeti, *Náray-Szabó Sándor*, megtalálja majd a módját, hogy e szerencsétlenek legszerencsétlenebbjein is segítsen. És ekkor ezen a téren is beteljesül a vak-siketnéma Keller Helén mondása, hogy *Magyarország ki fogja állni a versenyt Európa többi országaival*.

Adatok a gyermek esztétikai érdeklődésének megismeréséhez.

Irta: **Martos Ágostné**, polg. isk. tanítónő Budapesten.

Midőn a Magyar Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtő szakosztálya szorgos munkával gyűjti azon adatokat, melyek a gyermek esztétikai érdeklődésének tárgyait lesznek majd hivatva felderíteni, ezen nagyszabású adatgyűjtéssel egyidejűleg kisebbkörű megfigyeléseket végeztem a gyermek esztétikai érdeklődésének behatóbb vizsgálata céljából.

Hogy a gyermek esztétikai érdeklődéséről határozott képet nyerjünk, szükséges annak nyilvánulását minél több változatban megfigyelnünk. Az érdeklődés tárgyainak meghatározása csak egyik részét teszi az esztétikai érdeklődés vizsgálatának, nem kevésbé fontos azonban az esztétikai érdeklődésnek, mint lelki működésnek, motívumait is megismerni.

Ezen célból a következő kérdéseket tűztem ki megoldásra :

1. Mutat-e a gyermek esztétikai érdeklődést a költemények iránt?

2. Melyek az esztétikai érdeklődés motivumai valamely költemény szemléletekor?

3. Változnak-e ezen motivumok a gyermekfejlődés különböző szakaszaiban?

Adatgyűjtésem eredménye 592 használható adat volt, melyek az egyes iskolák és osztályok szerint így oszlanak meg :

1. Az elemi fiúiskola IV. osztályából (életkor 9—10 év) beérkezett 34 adat.

2. A polg. leányiskola I. osztályából (életkor 10—11 év) beérkezett 180 adat.

3. A polg. leányiskola II. osztályából (életkor 11—12 év) beérkezett 47 adat.

4. A felsőbb leányiskola II. osztályából (életkor 12—13 év) beérkezett 118 adat.

5. A polgári leányiskola III. osztályából (életkor 12—13 év) beérkezett 47 adat.

6. A polgári leányiskola IV. osztályából (életkor 13—14 év) beérkezett 93 adat.

7. A felsőbb leányiskola IV. osztályából (életkor 13—14 év) beérkezett 48 adat.

8. A tanítónőképző II. évfolyamából (életkor 15—16 év) beérkezett 25 adat.

Az adatgyűjtést a budapesti I. ker. kelenföldi elemi iskolában és a VII. ker. Aréna-úti polgári leányiskolában végeztem. A többi adatot *Tóth Árpádné* tanítónőképző intézeti tanárnő közreműködésével szereztem a debreceni felsőbb leányiskolából és a vele kapcsolatos tanítónőképző intézetből. Különösen értékeseknek tartom ezen debreceni adatokat, melyek szinmagyar vidékről származván, a magyar gyermek hamisítatlan, minden rontó befolyástól ment esztétikai izléséről adnak számot és ezért a faji sajátságok megismerésére is szolgálnak.

Eljárásom az adatgyűjtésben a következő volt :

1. Kiválasztottam egy költeményt, mely *történeti elbeszélést* tartalmaz, számolva azon körülménnyel, hogy a gyermek a 8—15 év közti korhatárban legjobban érdeklődik az ilyenmű

verses elbeszélések iránt. A felsőbb leányiskola II. osztályát kivéve az összes osztályokban a «*Both bajnok özvegye*» c. költeményen végeztem a kísérleteket. A felsőbb leányiskola II. osztálya a «*Mátyás anyja*» c. költeményről, ennek párhuzamos osztálya pedig a «*Tintás üveg*» c. költeményről írt véleményt.

2. A költeményről tárgyi magyarázatot adtam, a gyermekek értelmi fejlettségéhez képest rövidebbet vagy hosszabbat, de *nem* hívtam fel figyelmüket a költemény szépségeire azon célból, hogy semmiképen se befolyásoljam önálló ítéletüket.

3. Könyv nélkül megtanulták a gyermekek a költeményt.

4. Az adatgyűjtés óráján egy jól szavaló gyermek elszavalta a költeményt az osztály előtt.

5. Az elmondott költemény közvetlen hatása alatt írásban feleltek a gyermekek ezen két kérdésre: a) *Tetszik-e nekem ezen költemény vagy nem?* b) *Miért?*

Mint eljárásomból kitűnik, ez nem egyéb mint a Binet-féle exponálás, csakhogy itt a kép vagy a szobor helyét a költemény foglalja el, a látásérzeteket pedig hangérzetek váltják fel.

Az esztétikai érzelem nyilvánulásában ugyanazon jelenségeket fedeztem fel, mint a melyeket már előbbi kísérletezők is tapasztaltak a képzőművészeti tárgyak bemutatásakor. Az *érzésbeli motívumok* itt mindazonáltal érdekes változatokat mutattak. Ezen érzelemszerű motívumok, melyek az exponált költemény szemlélete alkalmával az esztétikai érzelem alapjául szolgáltak, gyermeklélektani szempontból igen lényegesek és sejtem, bár még gyakorlati tapasztalataim nincsenek erről, hogy ezen motívumok a művészetek minden ágában különféleséget fognak felmutatni.

Az első kérdésre: *Mutat-e a gyermek esztétikai érdeklődést egy meghatározott költemény iránt?* — a kapott válaszok alapján egyszerű a felelet. Igen, a gyermek érdeklődik a költemény iránt és ezen esztétikai érdeklődését *tetszésben* vagy *nem tetszésben* fejezi ki. Számokban kifejezve: Az összes feleletek 95 százaléka tetszést, 5 százaléka nem tetszést fejezett ki. Feltűnő itt a két szám közötti óriási különbség.

A második kérdésre már nem lehet ily röviden válaszolni: *Melyek az esztétikai érdeklődés motívumai egy költe-*

mény szemléleténél? A gyermeki kedélyvilág csodás gazdagsága tárul itt fel előttünk. *A kisebb gyermekekben az érzelmi motívumok túlnyomóak mind a tetszésnél, mind a nem tetszésnél.* Tetszik nekik a költemény, mert az ő saját érzelmeikhez hasonló érzelmeket fejez ki, nem tetszik azért, mert ellentétes az ő saját érzelmeikkel.

Ha a tetszésben vagy nem tetszésben az egyéni érzelmek szerepelnek indító okok gyanánt, akkor az esztétikai érdeklődés motívumai: *szubjektív természetűek.*

Találtam azonban olyan feleleteket is, melyekben a tetszést vagy nem tetszést *értelmi okok*: látási- vagy hangképzetek idézték elő. Pl. az egyik 10 éves fiucskának azért tetszett a költemény: «Mert szép kis ház áll ott» vagy a másiknak: «Mert szépen hangzik». Ezeknél tehát nem szubjektív érzelmek idézték elő az esztétikai érzelmet, hanem valamely képzet: tehát *értelmi motívum.*

Főleg az elemi iskolások feleletei között igen sokat (20%) találtam olyant, melyben a gyermekek nem tudják okát adni tetszésüknek. Tetszik nekik a költemény, mert szép. Gyönyörködnek a költeményben, azonban ezen esztétikai érzelem még ösztönszerűen mutatkozik a gyermeklélekben. Azt lehetne mondani, hogy az abszolút «szép» oly erős hatást gyakorol a zsenge lélekre, hogy kiváltja belőle az esztétikai érzelmet. Az ilyen érzelem igen kevésbé öntudatos, sok benne az ösztönszerűség, azért az ilyen motívumokat *ösztönszerűeknek* nevezem.

Végül több feleletben akként nyilatkoztak a gyermekek, hogy tetszik nekik a költemény, mert Arany János írta vagy nem tetszik, mert színésze van benne szó stb.

Ezen nyilatkozatokban világosan látszik a szuggesztio. Arany János iránt oly nagy csodálattal viseltetik, hogy elég a költő nevét a költeményhez gondolnia, hogy a mű tetszésben részesüljön. Egy 14 éves leányka felelete legélénkebben mutatja be a szuggesztíót: «Nekem azért tetszik ezen költemény, mert Arany János írta s nekem Arany kedvenc költő s ha a vers nem is volna szép, nekem tetszene.»

Ime, önkénytelenül is arra gondolunk, hogy a költő tekintélyének szuggesztív hatása arra a gyermekekre oly nagy, hogy bekötött szemekkel halad el a költemény szépségei előtt s érzelmeit, érdeklődését a szuggesztio irányítja.

Vagy midőn egy 12 éves leányka ezt mondja: «Nekem nem tetszik ezen költemény, mert színészcsoportról van benne szó» — nem tisztán szuggesztív-e ez? Elfogult a színészek iránt, nem szereti őket és ezen ellenszenv szuggesztív hatása alatt nem lát, nem érez egyebet, mint ismét ellenszenvet és ebből kifolyólag: nem tetszést.

Méltán nevezhetjük tehát az esztétikai érdeklődésnek ilyenemű indító okát *szuggesztív motívumnak*,

Vizsgálódásaim közben ezen elsorolt, négyféle motívumra találtam. Ily szempontból csoportosítottam a feleleteket, melyek részletes kimutatása a következő. Az elemi iskolások (10 éves fiúk) feleletei az alábbi eredményt adják, (a feleletek száma 34):

10 éves fiúk. Tetszés: Értelmi motívum 2, szubjektív motívum 22, szuggesztív motívum —, ösztönszerű érzelmek 7, 91⁰/₁₀₀.

Nem tetszés: Értelmi motívum —, szubjektív motívum 3, szuggesztív motívum —, ösztönszerű érzelmek —, 9⁰/₁₀₀.

Ezen kimutatásból azt látjuk, hogy a 10 éves fiuknál a tetszés oka legtöbb esetben szubjektív. «Azért tetszik, mert nagyon sajnálom őket», írja az egyik. «Ezen költemény tetszik, mert megsajnáltam az árvákat meg az anyjukat» mondja egy másik, «Nem tetszik, mert szomorú». Ezen felelet is szubjektív motívumot tartalmaz, Többen ösztönszerűen csak annyit mondanak: «Nekem azért tetszik, mert szép.»

A látó típus értelmi motívumot árul el: «Azért tetszik a vers, mert egy kis ház áll ott». A halló típus azt írja: «Tetszik, mert szépen hangzik». Ezen utóbbi feleletekből tisztán látjuk az értelmi motívumot.

A 11 éves leányok feleleteiről a következő kimutatás számol be (a feleletek száma 180):

11 éves leányok. Tetszés: Értelmi motívum 38, szubjektív motívum 113, szuggesztív motívum 16, ösztönszerű érzelmek 3, 94⁰/₁₀₀.

Nem tetszés: Értelmi motívum —, szubjektív motívum 10, szuggesztív motívum —, ösztönszerű érzelmek —, 6⁰/₁₀₀.

Lássunk néhány példát ezen feleletekből! «Azért tetszett nekem ez a költemény, mert a negyedik és az ötödik szakasz oly szívrehatóan van írva, hogy az ember szíve megesik rajta, ha a múltba visszagondol». (Szubjektív motívum.) «Azért tetszik, mert szép szavak vannak benne és mert történetről

szól). (Képzeti motívum.) «Tetszik, mert a mi nagy költőnk, Arany János, megemlékszik róluk». (Szuggesztív motívum.) «Tetszik a költemény, mert szép». (Ösztönszerű érzelmi motívum.)

Az alább következő kimutatás a 12 éves leányok feleleteit tünteti fel (a feleletek száma 165):

12 éves leányok. Tetszés: Értelmi motívum 33, szubjektív motívum 113, szuggesztív motívum 4, ösztönszerű érzelmek 7, 95%.

Nem tetszés: Értelmi motívum 6, szubjektív motívum 1, szuggesztív motívum 1, ösztönszerű érzelmek —, 5%.

Ezen feleletekben szintén túlnyomó a szubjektív motívum, de a szuggesztív motívum csökken, az előbbiekhöz viszonyítva. Igen érdekes jelenség itt továbbá az is, hogy a nem tetszés motívuma gyanánt itt már nem csupán a szubjektivitás szerepel, hanem szuggesztív érzelmek, sőt értelmi motívumok is. A «Tintás üveg» c. költemény azért nem tetszik az egyik leánykának: «Mert nem szépen van leírva és azért sem tetszik, hogy Megyeri a kabátját a tintafolttól nem tisztította ki soha és abban járt, míg el nem szakadt». A másik kis lánynak pedig éppen ez a jelenség tetszik, ezt mondja: «Nekem azért tetszik ezen költemény, mert Megyeri nem volt nagyravágyó és szívesen viselte a tintafoltos kabátot». Érdekes a gyermekek egyéniségének ezen két ellentéte különösen azért, mert mindkét állítás a gyermekek képzeletének minőségével teljesen motivált.

Egy másik kis lány szuggesztív motívummal igazolja nem tetszését: «Nekem azért nem tetszik a vers, mert színésről van benne szó». Ugyancsak szuggesztív motívum látszik ebből is: «Nekem azért tetszik, mert Petőfi Sándor írta».

Képzeti motívumok szerepelnek ezen feleletben: «Nekem azért nem tetszik, mert ebből a költeményből nem tanulhatunk semmi hasznosat, csupán azt, hogy ne ugráljunk akkor, mikor folyékony dolgot viszünk.» Ez a kis okoskodó nem látott egyebet a költeményben, mint az esetleg elvonható ismeretszerzést, a képzeti elemet.

Most haladjunk tovább! Lássuk, mit mondanak a 13 évesek! Ők a «Both hajnok özvegye» c. költeményről nyilatkoztak (a feleletek száma 47):

13 éves leányok. Tetszés: Értelmi motívum 21, szubjektív motívum 24, szuggesztív motívum —, ösztönszerű érzelmek —, 96⁰/₀.

Nem tetszés: Értelmi motívum 2, szubjektív motívum —, szuggesztív motívum —, ösztönszerű érzelmek —, 4⁰/₀.

Ezen csoportnál az értelmi motívumok lépnek előlérbe mind a tetszésnél, mind a nem tetszésnél. «Nekem nagyon tetszik ez a költemény, mert a költő igen szép stílusban írja le és gyönyörű hasonlatokat találunk benne» írja egy leányka. A másiknak nem tetszik, mert «a stílusa ó-divatú, olvastam már szebb költeményt is».

Kétségtelenül meglátszik ezen véleményeken, hogy a III. polg. osztályban tanulják a leányok a stiliztikát, az itt tanult esztétikai szabályok frissen élnek emlékezetükben és azért ezen feleletek sem teljesen mentek a szuggesztiótól.

A szubjektív motívum majdnem mind a 24 feleletben az özvegy szomorú sorsa fölött érzett fájdalom és részvét.

A 14 éves leányok mind a polg. isk. IV. osztályából mind a felsőbb leányisk. IV. osztályából szintén a «Both hajnok özvegye c. költeményről adtak véleményt (a feleletek száma 141):

14 éves leányok. Tetszés: Értelmi motívum 81, szubjektív motívum 43, szuggesztív motívum 6, ösztönszerű érzelmek 2, 93⁰/₀.

Nem tetszés: Értelmi motívum —, szubjektív motívum 7, szuggesztív motívum —, ösztönszerű motívum 2, 7⁰/₀.

A kimutatásból azonnal kitűnik, a nagyobb leányoknál mennyire előre nyomulnak az értelmi motívumok. Valóságos kis értekezésben számol be egyik-másik és logikusan iparkodik bebizonyítani, hogy az ő tetszését a gondolatok tartalmassága, a formai szépség, a képek mögé rejtett eszmék nyerték meg. Lássuk csak egy felsőbb leányiskolai növendék választát: «Nekem ez a költemény több okból tetszik. Tetszik először tartalmilag: szinte magam előtt látom a szabadságharcban elesett, a hazájáért halt hős honvéd özvegyét és négy árváját. Az özvegynek, árvának bizony a legtöbb esetben nincs gond nélküli élet biztosítva; e szomorú igazságot mondja el az özvegy gyermekeinek e szavakkal: «Hatalommal a rokonhad elfoglalta birtokunkat». Tetszik továbbá a költemény külsője is. Már az elején a hangfestő szavak, a szép

rimek, a költemény végéig meggyőznek engem arról, hogy a költő átérezte és tehetséggel ki is fejezte gondolatát».

Ezen, következő feleletben pedig szubjektív motívum áll előttünk: «Ez a költemény nekem tetszik. Tetszik azért, mert vonatkozhatik reánk is. Lehet a mi anyánk is özvegy és mi is lehetünk árvák és nem lehet mindig jó dolgunk. Megkóstolhatjuk mi is az árvaság keserű kenyerét és akkor nem fog senki majd ránk se nézni».

Ilyen nagy mérvű szubjektivitás nyilatkozik a nem tetszésekben is. Egészen határozottan kimondja az egyik leánya: «Ezen költemény azért nem tetszik nekem, mert nagyon szomorú és az én víg lelkületemnek nem felel meg».

Végül a 16 éves leányok feleleteit csoportosítjuk (a feleletek száma 25):

16 éves leányok. Tetszés: Értelmi motívum 23, szubjektív motívum, —, szuggesztív motívum 2, ösztönszerű érzelmek —, 100%.

Nem tetszés: Értelmi motívum —, szubjektív motívum —, szuggesztív motívum —, ösztönszerű érzelmek —, 0%.

Mint látjuk, a 25 felelet közül 23 értelmi motívumot mutat, míg kettőben szuggesztív érzelmek szerepelnek. Megjegyzem, hogy e két utóbbi feleletben is részben értelmi motívumok észlelhetők, csupán azért soroztam azokat a szuggesztív motívumok közé, mert bennük ilyeneket is találtam. Egyik ezt mondja: «Tetszik a költemény, mert nekem Arany minden költeménye tetszik. Másodszor, azért mert szépen jut kifejezésre az özvegy bánata, mintha csak a költő már maga is érezte volna a bánatot. Tetszik, mert könnyen érthető, ellentétben a mai költők verseivel. S végül azért, mert hazám legnagyobb epikusa írta».

Látni való, hogy ezen feleletben a kétségkívül helyes értelmi motívumok mellett erősen szerepel a szuggesztív motívum. Egy másik így szól: «A költemény tárgya nagyon kedves. A költő gyönyörűen rajzolja a költeményben az özvegy sorsát s az árvák szomorú helyzetét. Szépen írja le az anya gondoskodását saját gyermekei iránt. S tetszik azért, mert a költő reálisan írja le mindezt». Vagy: «Tetszik a költemény komoly hangulatáért. Szépen írja meg Arany e költeményében az özvegyek és árvák sorsát». «Azért tetszik nekem, írja egy leánya, mert szép példa a szülői szeretetre».

Szép jelleme van az özvegy édes anyának, ki elhagyatva mindenkitől, nem felejtkezik meg négy árva gyermekéről s utolsó falatját is megosztja velük».

Összegezve az adatgyűjtés eredményét, örömmel tapasztaltam, hogy fáradtságos munka árán, igaz! de megkaptam kitűzött kérdéseimre az óhajtott feleleteket. Ezek röviden összefoglalva a következők:

A gyermek a 9—16 év korhatára között határozott esztétikai érdeklődést mutat a költészet termékei iránt. Ezen esztétikai érdeklődés a gyermekben tetszésben vagy nem tetszésben nyilvánul. Ezen esztétikai érdeklődés motívumai: 1. Értelmi motívumok. 2. Szubjektív érzelmek. 3. Szuggesztív érzelmek. 4. Ösztönszerű érzelmek. Ezen motívumok a gyermekkor különböző szakaszaiban változnak, mint azt az összegezõ táblázat számokkal kifejezi:

Összefoglaló táblázat.

	Értelmi motívum	Szubjektív érzelmek	Szuggesztív érzelmek	Ösztönszerű érzelmek	Százalék
Tetszés	10 év 5 ⁰ / ₀	66 ⁰ / ₀	—	20 ⁰ / ₀	91 ⁰ / ₀
	11 » 21 ⁰ / ₀	62 ⁰ / ₀	9 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀	94 ⁰ / ₀
	12 » 20 ⁰ / ₀	68 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀	5 ⁰ / ₀	95 ⁰ / ₀
	13 » 45 ⁰ / ₀	51 ⁰ / ₀	—	—	96 ⁰ / ₀
	14 » 58 ⁰ / ₀	30 ⁰ / ₀	4 ⁰ / ₀	1 ⁰ / ₀	93 ⁰ / ₀
	16 » 92 ⁰ / ₀	—	8 ⁰ / ₀	—	100 ⁰ / ₀
Nem tetszés	10 év —	9 ⁰ / ₀	—	—	9 ⁰ / ₀
	11 » —	6 ⁰ / ₀	—	—	6 ⁰ / ₀
	12 » 4 ⁰ / ₀	0·5 ⁰ / ₀	0·5 ⁰ / ₀	—	5 ⁰ / ₀
	13 » 4 ⁰ / ₀	—	—	—	4 ⁰ / ₀
	14 » —	5 ⁰ / ₀	—	2 ⁰ / ₀	7 ⁰ / ₀
	16 » —	—	—	—	—

Az ösztönszerű érzelmek, mint alsóbbrendű tetszési motívumok leginkább a kicsinyeknél tapasztalhatók (20⁰/₀). A 10 éves kortól felfelé mindinkább kevésbé szerepelnek az ösztönszerű motívumok. A 11 és 12 éveseknél egy kis hullámzást tapasztalhatunk, de a 12 éveseknél idősebb gyermekeknél már igen ritka (1⁰/₀) az ösztönszerű motívum. A 16 éveseknél

már egyáltalán nem szerepel. (A nem tetszésnél elszigetelten találkozunk ezen motivummal a 14 éves gyermekekben.)

Az ösztönszerű érzelmi motivumnál valamivel magasabb rendűeknek tartom a szuggesztív érzelmi motivumokat. Ezek a 10 éveseknél még nem fordulnak elő. Az érettebb korban az arányszámok sajátlagos ingadozásait látjuk. Míg a 11 éves gyermekek 9⁰/₀-a szuggesztív érzelmi motivumokat mutat a tetszésnél, addig a 12 éves gyermekeknél csak 2⁰/₀-kal szerepel a szuggesztív, a 13 éveseknél egyáltalán nem fordul elő, míg a 14 és a 16 éveseknél ismét növekvő arányszámot mutat. Ebből látható, hogy a *szuggesztív érzelmek a 10 éves kortól felfelé állandóan szerepelnek a gyermeknél mint az esztétikai érdeklődés motivuma.*

Legnagyobb számmal a szubjektív érzelmek szerepelnek az esztétikai érdeklődés motivumai gyanánt. A legtöbb gyermeknek tehát azért tetszik valamely költemény, mert az abban kifejezett érzelmek megegyeznek az ő saját érzéseivel. *A szubjektívitás legnagyobb mértékben a kicsinyeknél van meg és a 12 éveseknél tapasztalható csekély hullámzást leszámítva, mindinkább kisebb mértékben fordul elő, a 16 éveseknél már egyáltalán nem mutatkozik.*

Végül az értelmi motivumok szerepléséről azt tapasztalhatjuk, hogy azok a kicsinyeknél még igen ritkán fordulnak elő (5⁰/₀). A 11 éves kortól felfelé azonban mindinkább gyakoribbak. A 12 éveseknél itt is egy kis ingadozást tapasztalunk, mely után fokozatosan nagyobb és nagyobb arányszámokban jelenik meg a gyermek esztétikai érdeklődésében, míg a 16 éveseknél (92⁰/₀) már csaknem kizárólag értelmi motivumok szerepelnek az esztétikai érdeklődésnél.

A nem tetszésnél legtöbb esetben szubjektív motivumok szerepelnek vagyis a gyermeknek azért nem tetszik valamely költemény, mert az abban kifejezett érzelmek ellentétesek az ő saját érzelmeivel. A 12–13 éves korban azonban elég gyakran szerepelnek értelmi motivumok a nem tetszésnél is. (Azért nem tetszik a költemény, mert nem érdekes a tárgya.)

Érdekes jelenség, hogy a fejlettebb korban mindinkább kevesebb azon gyermekek száma (csupán a 14 éveseknél van egy kis eltérés), kiknek nem tetszik a költemény, a 16 évesek már mindannyian csak az esztétikai szépet látják a költeményben, nem tetszés ezeknél már egyáltalán nem fordul elő.

A gyermek az iskolázás első évében.

Irta: Szász Irén, el. isk. igazgató Budapesten.

Második közlemény.

2. A gyermek életkorának hatása a növekedésre.

A gyermekek növekedését az iskolába lépés idejétől kezdve a következő őszig 67 fiúnak és 72 leánynak a mérésadataiból állapítottuk meg, Ezeket a gyermekeket életkoruk szerint három csoportba osztjuk, ugyanazon az alapon, amint azt az iskolába lépő gyermek fejlettségi állapotának a vizsgálatakor tettük. Első korosztályba tartoznak az $5\frac{2}{3}$ —6 évesek, másodikba a 6 — $6\frac{1}{3}$ évesek, harmadikba a $6\frac{1}{3}$ — $6\frac{2}{3}$ évesek.

A 67 fiúgyermek közül 25 tartozik az első korosztályba, 21 a másodikba és ugyancsak 21 a harmadikba. A 72 leánygyermek közül 12 tartozik az első korosztályba, 33 a másodikba és 27 a harmadikba.

Az alábbi 7. és 8. táblázat korosztályok szerint csoportosítva tünteti föl a gyermekek növekedését az iskolázás első évében.

Fiuk			
A növekedés az iskolázás első évében	Első koroszt.	Második koroszt.	Harmadik korosztály
2 cm.	—	1	—
2.5 cm.	—	—	—
3 cm.	1	—	—
3.5 cm.	—	—	—
4 cm.	1	1	1
4.5 cm.	—	—	1
5 cm.	6	2	6
5.5 cm.	—	—	1
6 cm.	12	9	7
6.5 cm.	—	1	—
7 cm.	4	3	5
7.5 cm.	—	1	—
8 cm.	1	2	—
9 cm.	—	1	—

Leányok			
A növekedés az iskolázás első évében	Első koroszt.	Második koroszt.	Harmadik korosztály
2 cm.	—	—	—
2.5 cm.	—	—	—
3 cm.	—	—	—
3.5 cm.	—	—	—
4 cm.	2	5	3
4.5 cm.	—	1	—
5 cm.	3	6	8
5.5 cm.	—	—	—
6 cm.	3	11	12
6.5 cm.	—	—	—
7 cm.	3	10	4
7.5 cm.	—	—	—
8 cm.	1	—	—
9 cm.	—	—	—

Ezen két táblázatban a közepesen növő, vagyis a 6 cm.-t növő rovatait vizsgálván, azt látjuk, hogy azoknak a számát más növekedési fokozat száma ugyanazon oszlopban sehol sem múlja felül.

7 cm.-nél nagyobb növekedés csak az első és második korosztályban fordul elő, a harmadik korosztályban egyszerűen 5 cm.-nél kisebb növekedés mindhárom korosztályban előfordul.

Hogy a gyermekek között fennálló korkülönbségek hogyan hatnak azoknak magasságbéli gyarapodására, világosabban megállapíthatjuk, ha az előbbi táblázatok adatait nagyobb csoportokba foglaljuk össze és az egyes csoportok viszonylagos nagyságát százalékokban fejezzük ki. (9. és 10. táblázat.)

Fiúk			
	Első korosztály	Második korosztály	Harmadik korosztály
Az átlagnál kevesebbet nőttek	32 ⁰ / ₁₀₀	19.05 ⁰ / ₁₀₀	42.86 ⁰ / ₁₀₀
Az átlagnak megfelelően nőttek	48 ⁰ / ₁₀₀	42.86 ⁰ / ₁₀₀	33.33 ⁰ / ₁₀₀
Az átlagnál többet nőttek	20 ⁰ / ₁₀₀	38.09 ⁰ / ₁₀₀	23.81 ⁰ / ₁₀₀

Leányok			
	Első korosztály	Második korosztály	Harmadik korosztály
Az átlagnál kevesebbet nőttek	41.67 ⁰ / ₁₀₀	36.36 ⁰ / ₁₀₀	40.74 ⁰ / ₁₀₀
Az átlagnak megfelelően nőttek	25.— ⁰ / ₁₀₀	33.34 ⁰ / ₁₀₀	44.44 ⁰ / ₁₀₀
Az átlagnál többet nőttek	33.33 ⁰ / ₁₀₀	30.30 ⁰ / ₁₀₀	14.82 ⁰ / ₁₀₀

A fiúk táblázatát vizsgálva, azt látjuk, hogy az átlagnál kevesebbet növő legkisebb százalékszámmal a második korosztályban vannak képviselve. Ugyanesak a második korosz-

tályban találjuk aránylag *legnagyobb* számban a nagyot növeket. Úgy látszik tehát, hogy *a második korosztályú fiúk nőttek a legnagyobbat.*

Az átlagnál kevesebbet növeket legnagyobb arány-számban a harmadik korosztályban találjuk. Ez a szám jóval felülmúlja nemcsak a második, hanem az első korosztály megfelelő számait is. Viszont az átlagnál többet növekek százalék-száma a harmadik korosztályban jóval kisebb, mint a második korosztályban és csak csekéllyel nagyobb, mint az első korosztályban. Úgy látszik tehát, hogy *a harmadik korosztályú fiúk nőttek a legkevesebbet.*

A leányok adatai részben egyeznek a fiúk adataival. *A legcsekélyebb gyarapodást a leányok között is a harmadik korosztály számadatai tanúsítják.* Ugyanis feltűnően kicsi közöttük azoknak a száma, akik az átlagnál többet nőttek. Az átlagnál kevesebbet növekek pedig a harmadik korosztályban többen vannak, mint a másodikban és körülbelül annyian, mint az elsőben.

Az első és második korosztály növekedése közt csekély különbség mutatkozik. A második korosztályban kevesebben vannak ugyan a kicsit növekek, de kevesebben vannak a nagyot növekek is. A második korosztály előnye az első fölött ebben a táblázatban nem igen mutatható ki.

A második korosztályú leányok előnyét még inkább kétségessé látszik tenni a következő (11.) táblázat.

A gyermekek átlagos évi növekedése korosztályonként			
	Első korosztály	Második korosztály	Harmadik korosztály
Fiúk	5·800 cm.	6·190 cm.	5·762 cm.
Leányok	5·833 cm.	5·742 cm.	5·630 cm.

Ezen táblázat szerint az első korosztályú leányok növesi átlagszáma nagyobb, mint a második korosztályúaké. Minden egyéb azonban pontosan összevág az előbbi (9. és 10.) táblázatokból levont eredményekkel: a fiúk között is, a leányok között is a legidősebbek (3. korosztály) nőttek a legkeve-

sebbet; a fiuk között a második korosztályba tartozók növekedése feltűnően nagyobb, mint a másik két korosztályé.

Megállapíthatjuk azt is, hogy az első korosztályt kivéve, a fiuk gyarapodása mindenütt nagyobb, mint a leányoké.

Látni fogjuk azonban, hogy a gyermekeknek *már elért* magasságbeli fejlettsége erősen összefügg a további növekedésükkel. Az adatok későbbi *osztályozásánál* nemcsak az életkort, hanem a már elért testmagasságot is tekintetbe fogjuk venni. Az adatok illetően egybevetésénél ki fog tűnni, hogy *a második korosztálynak megfelelő életkor mindkét nemnél legjobban kedvez a további növésnek.*

Tudvalévő, hogy a hatodik életévtől a hetedikig a gyermekek erősen nőnek.

A harmadik korosztályba azok a gyermekek tartoznak akik az iskolázás kezdetén a 6 évnél és a következő őszen a 7 évnél öt, hat, hét vagy nyolc hónappal idősebbek. Ezek tehát az évnek aránylag nem nagy részén át (csak hét, hat, öt vagy négy hónapon át) vannak abban a korban, amely az erős növés ideje. Érthető tehát, miért nőtt ez a korosztály a legkevesebbet.

Az első és második korosztályba tartozók az év nagy részében, vagy az egész éven át az erős növés korában vannak. Az első korosztályúak ugyanis az év elején, legfőljebb *három, két vagy egy hónappal* fiatalabbak a hat évnél, a második korosztályúak pedig az év végén szintén legfőljebb ugyanannyival haladták túl a 7 évet. (Egész éven át csak az augusztus végén, vagy szeptember elején születettek vannak abban a korban, mely a növésnek a legjobban kedvez.) Természetes tehát, hogy ez a két korosztály jobban nőtt, mint a harmadik korosztály.

Minthogy pedig a második korosztályúak növekedése felülmúlta az első korosztályúakét, ebből alighanem azt következtethetjük, hogy közvetlenül a hetedik életév betöltése után a gyermekek jobban nőttek, mint közvetlenül a hatodik életév betöltése előtt.

3. A gyermek már meglévő testmagasságának összefüggése a további növekedéssel.

Vizsgálódásaink tárgya főképpen az lesz, hogy az iskolázás első évében a kisebb, vagy a nagyobb gyermekek nőnek-e erősebben. Világos, hogy a «kisebb vagy nagyobb» jelző jelen esetben nem az életkorra, hanem a gyermekek testmagasságára vonatkozik.

A kisebb gyermekek esetleges nagyobb növekedése azt mutatná, hogy a természet mintegy pótolni siet az eddigi elmaradást.

A nagyobb gyermekek esetleges nagyobb növekedése pedig arra mutatna, hogy a fejlődés a már megkezdett arányban folyik tovább.

Ez utóbbi esetben voltaképpen nem is a már meglévő testmagasság hatását kell látnunk a további gyors fejlődésben. E hatások forrását akkor az egyéni szervezetben rejlő azon okokban kell keresnünk, amelyek a már eddigi nagyobb fejlettséget létrehozták.

Mindezek megvilágítására szolgáljon a 12. és 13. táblázat.

A növekedés az iskolázás első évében	Fiuk		
	az iskolába lépés idején		
	az átl. magasságot el nem érők	az átl. magasságot elérők	az átl. magasságot meghaladóak
2 cm.	—	1	—
2·5 cm.	—	—	—
3 cm.	1	—	—
3·5 cm.	—	—	—
4 cm.	2	1	—
4·5 cm.	1	—	—
5 cm.	9	3	2
5·5 cm.	—	1	—
6 cm.	7	13	8
6·5 cm.	—	—	1
7 cm.	5	2	5
7·5 cm.	1	—	—
8 cm.	1	1	1
8·5 cm.	—	—	—
9 cm.	—	1	—

A növekedés az iskolázás első évében	Leányok		
	az iskolába lépés idején		
	az átl. magasságot el nem érők	az átl. magasságot elérők	az átl. magasságot meghaladóak
2 cm.	—	—	—
2·5 cm.	—	—	—
3 cm.	—	—	—
3·5 cm.	—	—	—
4 cm.	7	2	1
4·5 cm.	1	—	—
5 cm.	5	5	7
5·5 cm.	—	—	—
6 cm.	8	3	15
6·5 cm.	—	—	—
7 cm.	4	7	6
7·5 cm.	—	—	—
8 cm.	—	1	—
8·5 cm.	—	—	—
9 cm.	—	—	—

A 12. és 13. táblázat azt mutatja, hogy 5 cm.-nél kisebb gyarapodás olyan fiugyermeknél, akinek magassága iskolába lépése idején az átlagot meghaladta, *egyáltalában nem fordul elő*; a leányok között 11-et találunk, aki az iskolázás első évében 5 cm.-nél kevesebbet nőtt; e tizenegy leánygyermek között csak *egy* olyan van, aki az iskolába lépése idején az átlagosnál magasabb volt, de *nyolc* olyan van, aki abban az időben az átlagnál kisebb volt. Ebből látható, hogy csekély gyarapodás feltűnő számban mindkét nemnél csak a kismövésű gyermekek között tapasztalható.

Feltűnik az is, hogy a közép magas fiúk között milyen nagy azoknak a száma, akiknek a gyarapodása átlagos volt. Észrevehetjük azt is, hogy a nagynövésű fiúk között milyen kevesen, csak ketten, vannak azok, akik az átlagnál kevesebbet nőttek; de még ezek növése is megközelíti az átlagot. Ezzel ellentétben a kismövésű fiúk között nagy számban vannak azok, akik az átlagnál kevesebbet nőttek.

A kismövésű leányok között is nagy a keveset gyarapodók száma, viszont kevesen vannak, akik nagyot nőttek.

Az alább következő 14 és 15. táblázatban a százalékokban kifejezett arányszámok még világosabban mutatják, hogy *a kis termetű gyermekek az iskolázás első évében kevesebbet nőnek, mint a nagyobb gyermekek.*

	Fiúk		
	az iskolábalépés idején		
	az átlagos magasságot el nem érők	az átlagos magasságot elérők	az átlagos magasságot meghaladók
Az átlagnál kevesebbet nőttek .	48·14 ⁰ / ₀	26·09 ⁰ / ₀	11·77 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően (6 cm.) nőttek	25·93 ⁰ / ₀	56·52 ⁰ / ₀	47·06 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbobbat nőttek.	25·93 ⁰ / ₀	17·39 ⁰ / ₀	41·17 ⁰ / ₀

	Leányok		
	az iskolábalépés idején		
	az átlagos magasságot el nem érők	az átlagos magasságot elérők	az átlagos magasságot meghaladók
Az átlagnál kevesebbet nőttek .	52·— ⁰ / ₀	38·89 ⁰ / ₀	27·59 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően (6 cm.) nőttek	32·— ⁰ / ₀	16·67 ⁰ / ₀	51·72 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbabban nőttek.	16·— ⁰ / ₀	44·44 ⁰ / ₀	20·69 ⁰ / ₀

A 14. táblázat szerint azokat a fiukat, akik az év leforgása alatt keveset nőttek, legnagyobb százalékszámban találjuk a kistermetű gyermekek között; sokkal kevesebben vannak a közép magasak között és még kevesebben a nagynövésűek között.

Az átlagos gyarapodást a fiúk között közép magas gyermekek érték el aránylag a legnagyobb számban és pedig feltűnően nagy százalékszámmal.

Az átlagnál nagyobb gyarapodás a nagynövésű gyermekek között fordul elő a leggyakrabban.

A 15. táblázat szerint csekély gyarapodást a leányok között szintén a kistermetűek csoportjában észlelhetjük feltűnően nagy arányszámban; fokozatosan csökken ez a szám a közép magas, majd a nagynövésű gyermekek csoportjában.

Az átlagosnál nagyobb növekedést jelző százalékszám legkisebb a kismövésű gyermekek csoportjában.

Az átlagos növekedés azonban a leányoknál a nagynövésűek között fordult elő a legnagyobb arányszámban, az átlagosnál nagyobb növekedés pedig a közép magasak között. Ez az egyetlen eltérés azonban nem teszi kétségessé az egyébként világosan kimutatható, előbb megállapított törvényszerűséget. Ennek az eltérésnek az okát egyébként megtalálhatjuk abban a körülményben, hogy a nagy gyermekeknek csaknem 60⁰/₀-a a rosszul növekvő harmadik korosztályba tartozik.

A kistermetű, a közép magas és az átlagnál nagyobb

gyermek egy évi átlagos növekedését megállapítván: az így nyert számok is ezen törvényszerűség mellett bizonyítanak. (16. táblázat.)

Egy évi átlagos növekedése			
	a kismövésű gyermek- nek	a középma- gas gyerme- keknek	a nagymövésű gyermek- nek
Fiúk	5·67 cm.	5·89 cm.	6·32 cm.
Leányok.	5·34 cm.	6.— cm.	5·90 cm.

A 16. táblázat is mutatja, hogy a gyermeknek a már elért magasságbeli fejlettsége és további növekedése között összefüggés van. Ezt az összefüggést számban is kifejezhetjük: az iskolábalépés korában elért testmagasság minden cm.-jének az iskolázás első évében mintegy $\frac{1}{2}$ milliméter gyarapodás felel meg. Pontosan: a fiuknál 0·509 mm., a leányoknál 0·503 mm.; tehát a fiuknál néhány ezred mm.-rel több, mint a leányoknál.

A középmagasságúak csoportját kivéve a fiuk átlagszáma minden csoportban nagyobb, mint a leányoké.

4. A növéssel egybefüggő fenti két körülmény egybevetése.

Láttuk, hogy a gyermekek között fennálló csekély kor-különbségek is, továbbá a gyermekeknek már elért magasságbeli fejlettsége nagyon összefügg az ő további növekedésükkel. Ha már most világosan akarjuk látni, minek *mekkora* a hatása erre a növekedésre: akkor gyűjtött adataink osztályozásánál mindkét körülményt egyaránt tekintetbe kell vennünk.

Évégőből a következő táblázatok készítésénél előbb *hasonló magasságú* gyermekeknek az adatait fogjuk csoportosítani, még pedig életkoruk szempontjából; majd *hasonló korú* gyermekek adatait fogjuk szemügyre venni, még pedig az iskolába lépéskor elért testmagasságuk szempontjából. Ekkép világosabban szemléljük mindkét körülmény összefüggését a további fejlődéssel, minthogy egyik körülménynek befolyása a másik körülmény hatására nem igen zavarhatja.

Áttekinthetőség szempontjából a két nemre vonatkozó adatokat egymás után, és nem egymás mellett, vizsgáljuk. (17. táblázat.)

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot el nem érő fiúk			
	első korosztályuk	második korosztályuk	harmadik korosztályuk
Az átlagnál kevesebbet nőttek .	58·33 ⁰ / ₀	33·33 ⁰ / ₀	44·45 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően (6 cm.-t) nőttek	16·67 ⁰ / ₀	33·33 ⁰ / ₀	33·33 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbbat nőttek	25·— ⁰ / ₀	33·33 ⁰ / ₀	22·22 ⁰ / ₀

A 17. táblázat szerint a kistermetű fiúk csoportjában, *a második korosztályúak növése a legnagyobb.*

A harmadik korosztály növekedése azonban felülmúlja az elsőét, holott előbbi vizsgálódásaink azt mutatták, hogy a harmadik korosztály növekedése a legkisebb. Az itt mutatkozó eltérésnek magyarázata az lesz, hogy az első korosztályhoz tartozó kis termetűek természetesen inkább (átlag majdnem 6 cm.-rel) mögötte maradnak a középmagasaknak, mint a harmadik korosztályúak. Ezt a testmagasságban való nagyobb elmaradást *az életkor hatása nem tudja ellensúlyozni.*

Kiegészítésül álljon még itt a 18. táblázat.

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot el nem érő fiúk			
	első korosztályuk	masodik korosztályuk	harmadik korosztályuk
A gyermekek egy évi átl. növése .	5·500 cm.	5·917 cm.	5·720 cm.

Ezek a számok mindenképpen összeváganak a 17. táblázattal.

Az átlagos magasságú gyermekekre vonatkozó adatoknak kell a legnagyobb fontosságot tulajdonítanunk. Ezek ugyanis

a legmegbízhatóbb képet fogják nyújtani azokra a különbségekre nézve, amelyek az egyes korosztályok között a további növekedés tekintetében fennállanak. Nemcsak azért, mert a középmagasság az eddigi helyes és egyenletes fejlődésnek a jele és így sokrészt biztosítéka annak, hogy a további fejlődés is jellegzetesnek tekinthető. Hanem azért is, mert az átlagos magasságúak csoportjába csupa olyan gyermekek tartoznak, akiknek a testmagassága nem igen különbözik egymástól. Ezeknek a gyermekeknek a magassága csak 2 cm -nyi távolság (115—117 cm.) határán belül ingadozik, míg az átlagos magasságot el nem érők testmagassága között igen nagy különbségek is előfordulnak, szintúgy az átlagos magasságot meghaladó gyermekek magassága között. Ezek a különbségek pedig a testmagasságnak a további növekedéssel való összefüggésénél fogva, mint már láttuk, megakadályozhatják azt, hogy világosan kitűnjék, mekkora erőt kell voltaképpen tulajdonítanunk a korkülönbség hatásának.

Az átlagos magasságú fiukra vonatkozik az itt következő 19. táblázat.

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot éppen elérő fiuk			
	első korosztályok	második korosztályok	harmadik korosztályok
Az átlagnál kevesebbet nőttek . .	—	22·22 ⁰ / ₀	50·— ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek .	100 ⁰ / ₀	44·45 ⁰ / ₀	37·50 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbab nőttek .	—	33·33 ⁰ / ₀	12·50 ⁰ / ₀

A harmadik korosztályhoz tartozók szemmeláthatólag a legkevesebbet és pedig feltűnően keveset nőnek az iskolázás első évében.

Legtöbbet nőnek a második korosztályhoz tartozó fiuk.

Érdekes, hogy az első korosztályhoz tartozó átlagos magasságú gyermekek valamennyien éppen átlagosan nőttek.

A harmadik korosztály jobban elmarad az első korosztály mögött, mint az első korosztály a második mögött.

A következő 20. táblázat ugyanezeket az eredményeket tünteti fel.

Az iskolába lépés idején éppen átlagos magasságú fiuk			
	első korosztályok	második korosztályok	harmadik korosztályok
A gyermek egy évi átlagos növése	6 cm.	6·11 cm.	5·56 cm.

Az átlagos magasságot meghaladó fiuk évi növekedését korosztályonként az itt következő 21. és 22. táblázatok tüntetik föl.

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot meghaladó fiuk			
	első korosztályok	második korosztályok	harmadik korosztályok
Az átlagnál kevesebbet nőttek	14·29 ⁰ / ₀	—	25·— ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően nőttek	57 14 ⁰ / ₀	50·— ⁰ / ₀	25·— ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbban nőttek	28·57 ⁰ / ₀	50·— ⁰ / ₀	50·— ⁰ / ₀

Az iskolába lépés idején az átlagos magasságot meghaladó fiuk			
	első korosztályok	második korosztályok	harmadik korosztályok
A gyermekek egy évi átl. növése	6·143 cm.	6·583 cm.	6·250 cm.

Ezen számok szerint a *második korosztály növekedése szintén feltűnő nagy*. Az első korosztályé kisebb, mint a harmadiké. Ám tekintetbe veendő, hogy a harmadik korosztályba tartozó nagynövésű gyermekek magassága átlag

8 cm.-rel haladja meg az átlagos magasságot, míg az első korosztályhoz tartozóké csak 4·5 cm.-rel. Ez magyarázza meg a harmadik korosztálynak az első fölött való előnyét. *Itt a korkülönség hatása ismét gyengébbnek mutatkozik, mint a már meglévő testmagasság hatása.*

Amásodik korosztályúnagynövésű gyermekek magassága átlag 5·5 cm.-rel nagyobb a középmagasságnál; *mégis ez a korosztály sokkal nagyobbab nőtt, mint a harmadik korosztály. A második korosztálynak a növési hajlandósága tehát oly nagy, hogy itt meg a kisebb testmagasság mellett is nagyobb növekedést tapasztalunk.*

(Folytatjuk.)

Ideges gyermekek iskoláztatása.

Irtta s a márciusban tartott budapesti nyilvános gyermektanulmányi értekezleten felolvasta **Vértes O. József dr.**, az ideges gyermekek állami középiskolájának tanügyi vezetője.

Első közlemény.

I.

Minden kornak van valamilyen betegsége, mely a sok között az uralkodó szerepet viszi. Rendszerint az újonnan felfedezett vagy a nagyobb figyelemre méltatott betegségek ezek.

A mult században a tüdővész vonta magára a figyelmet s minden jóra való regényíró hőseit csak hosszas köhögés után küldte a másvilágra. A bohém élettel nemcsak a borzas haj és a «Vatermöder» járt, hanem a halovány arc is, melyről le kellett olvasni a sorvadás senyvesztő munkáját.

A mi korunk az idegesség kora. Sokáig ügyet sem vetettek rá s jó ideig úri betegségnek, kifogásnak, képzelődésnek tekintették. Az emberek, kiket az idegesség gyötört, nem mertek szólni. Érezték, hogy bénító betegség bántja őket, de nem tudtak, nem mertek számot adni áldatlan állapotukról. Nem is tudták, hogy betegek, vagy ha panaszkodtak is, az orvostudomány még nem tudott tanácsot adni számukra.

Most, hogy e betegséget az orvostudomány ismeri, csak most tűnik ki, hogy mennyi az idegesek száma.

Korunk oly hatalmas társadalmi, gazdasági átalakuláson rohan végig, hogy a ma embere, ki még a tegnaptól is alig ébredett fel, csak nagynehezen tudja követni ezt a vágató átalakulást.

Valamennyien érezzük idegéletünk gyorsan perdülő munkáját, mely hamarost meglassul a mindennapi élet kenyérkereső küzdelmében vagy túlhajtott élvezeteiben.

A nélkülözések nagyobbak, a nyomor nyomasztóbb és a mindennapi megélhetés keserves küzdelme aláássa az alsóbb néposztályt. Az élvezetek élére állítása, a raffinált multságok muló gyönyörei teszik tönkre a felsőbb tizezreket. S ezt az elkorcsosodást a jövő nemzedék sínyli meg legjobban.

Az ő jövőjükről gondoskodott a közoktatásügyi kormány, mikor a budai hegyek árnyas fái közepette a Csörsz-utcában iskolát, nevelőintézetet nyitott számukra.

Ez az első állami intézet, mely az ideges tanulókat egy, a teljesen részükre megalkotott iskolába helyezi el. Gyógyító-pedagógusok, pszichológusok és szakorvosok kezére bízta ennek a mi ideges korunknak kis betegeit.

Magánintézetek, azok is csak külföldön vannak, már régebben gondoskodtak ezekről a gyermekekről. Németországnak már van ilyenmű magániskolája, de állami gondozásba hazánk veszi elsőízben az ideges tanulókat.

A tudomány, de különösen az orvos- és neveléstudomány az elkülönülés, a specializálódás korát éli. A pedagógia is ma már külön lélektanról beszél, mikor a gyermek lelki világát vizsgálja. A gyermek: nem az ember kicsinyben. A gyermek önálló lelki életet él, mely nem kicsinyítettje a felnőtt ember lelki életének. Külön képzet-, érzet- és akaratvilága van a kisednek, a gyermeknek, a serdülőnek, a felnőtt, érett ifjunak, a leánynak. Ezek a lelki megnyilvánulások nem a nagyok eltompított, kisebbfokú lelki mozzanatai. Régebben szívesen irták, hogy a nagyok bosszúja: a kicsinyek haragja, a felnőttek szerelme: a gyermekek szeretete, ami ott gyűlölet, az itt «haragszom rád». Mindenütt a megfelelő redukált érzelmet keresték és elvont gondolkodás útján természetesen meg is találták.

A régi ifjusági írók, Hoffmann Ferenc, Schmidt Kristóf

és a többiek, kiknek nevét ma már csak a kiselejtezett könyvek jegyzékében látjuk, a «redukált érzelmek lélektanával» dolgoztak.

Most, hogy a kísérleti-lélektani laboratóriumok megnyíltak, a papiros-lélektan meghalt. Ezekben a műhelyekben kelt életre a kísérleti gyermektanulmány és a gyógypedagógia.

Az idegesek iskolájának eszméje a gyógypedagógia és gyermektanulmány egyik legmélyebb és legkiválóbb művelője, *Náray-Szabó Sándor dr.* államtitkáré, társaságunk elnökéé. A gyógypedagógiai-pszichológiai m. kir. laboratórium dolgozott karöltve *Náray-Szabó Sándor dr.*-ral azon, hogy az *Ideges gyermekek alsó és középfokú intézetét* megalkothassa.

Hosszas megfontolások, iskolatervek, szervezeti szabályok mindig közelebb vitték az eszmét a valósághoz. Végre megszületett az új intézet.

Új intézet minden tekintetben.

Az ideges gyermekek iskolájának legkiemelkedőbb vonása a szervezetben megnyilvánuló az a harmónia, mely orvos (szak- és házi orvos) és pedagógus között fennáll. Tudtommal ez az első pedagógiai intézet hazánkban, melyben a tanulók állandó orvosi és pedagógiai felügyelet alatt állanak.

Mindketten azon fáradoznak, hogy a gyermek testi és szellemi egészségét helyreállítsák. Különösen a szellemi higiéné tekintetében találkozik feladatuk. Csak az általános fiziológiai elvek szabatos alkalmazása mutathat fel a gyógypedagógiai kezelés terén eredményt. Az orvos az útmutató, ki megállapítja a bajt, felismeri az elváltozást, a folyamat lényegét. Az ő feladata, hogy erősítse a szervezetet s helyreállítsa a pusztuló egészséget. A pedagógus az orvos útmutatásainak végrehajtója; ő a tényleges javító mester, ki kedvező irányba tereli a gyermek szellemi fejlődését. Az orvos meghallgatása után s közös megbeszélésük eredményeképp állapítják meg egyénről-egyéne, hogy miképp és hogyan nyújtsák az anyagot a gyermeknek a leggazdaságosabban. A pedagógus, ha szabad mondanom, a gyermekben rejlő potenciális energiát aktivitássá, tevékeny munkássá alakítja át.¹⁾

A minisztérium az idegesek iskolája számára külön iskola-

¹⁾ *Vértes O. József dr.* Ideges gyermekek iskoláztatása. Felolvasás az *Iskolaorvosok Együletében*, 1910. január 27-én.

tervet dolgoztatott ki e sorok írójával.¹⁾ *Ezzel az intézettel lép át a gyógypedagógiai oktatás, minden hasonló külföldi törekvést megelőzve, a középiskola területére.*

Vajjon szükségünk volt-e erre a térfoglalásra?

A középiskolák ideges tanulóiról még nem készült statisztika. *Schmidt-Monnard* hozzávetőleges számítása szerint az alsó osztályokban 10%-ig, a felsőkben pedig még jobban emelkedik az ideges gyermekek száma. Tapasztalataink alapján állíthatjuk, hogy hazánkban az alsóbb osztályú ideges tanulók száma jóval meghaladja a 10%-ot.

Amikor — csak így pusztá szem szerint való becslés után — ilyen nagy tömeg ideges és gyenge tanulót látunk a középiskolában, indokolt a róluk való gondoskodás. A németeknek jámbor óhaja a *«Sonderklasse für Mittelschüler»*, az idegesek iskolája, ides-tova kétéves multra tekinthet vissza.

II.

A mi iskolánkban az elméleti tanítás, amennyire csak lehet, a háttérbe szorul. Csak a legszükségesebb elméleti résszel ismertetjük meg a gyermeket. Nagy súlyt vetünk a kéziügyességi és ipari gyakorlatokra, a mezőgazdaságra, a kereskedelmi ismeretekre, nevezetesen mindazokra a tárgyakra, melyeket a ma iskolája elhanyagol, jóllehet ép ezek az említett gyakorlatok kapcsolják szorosabban a gyermeket az élethez; épp ezek a foglalkozási órák üdítik föl testlélkét és ölik ki belőle az idegességet, mely ma, fájdalom, annyi gyermekünket gyötri.

Az új iskolába kevesen járnak. Éppen csak annyian, hogy a modern pedagógia minden követelményének megfelelhessünk. A tanítás egyéni a szó igaz értelmében, mert egy-egy tanár nem foglalkozik tíz gyermeknél többel. A tanítási órák negyvenöt percesek; az életrendet pedig az orvos a pedagógussal együtt állapítja meg, úgy, hogy a tanuló egészségének, szellemének javára váljék (fürdő, gyógyító-torna stb.).

¹⁾ A tantervkészítő bizottság tagjai *Náray-Szabó Sándor dr.* elnöklése alatt *Berkes János* igazgató, *Ranschburg Pál dr.* egyet. m. tanár és e sorok írója voltak.

Ki vehető fel ebbe az új intézetbe?

Minden olyan 7—15 éves tanuló, ki a nyilvános elemi és középfokú iskolában¹⁾ idegessége miatt nem haladhatott hasonló korú társaival. Ide tartoznak a diszharmonikusan, az egyenetlenül fejlődött gyermekek, s azok, akik kényszerképzetekkel és gondolatokkal vannak megterhelve. Különösen ezekre az egyenetlenül fejlődött gyermekekre van nagy gondunk, kiket tanítóik eddig nem igen figyeltek meg, nem értettek meg. Szellemi tulajdonságaik bizonyos irányban teljesen kifejlődtek, míg más téren alig képesek valamelyes haladást felmutatni. A normális iskolák tanítói sok olyan gyermekről tudnak, kik pl. a nyelvekben kiválóak, de a reáliákban egyáltalán nem tudnak előrehaladni. Ezek a gyermekek, ha érettebbek lesznek, maguk is tisztában vannak ezzel a diszharmonias fejtlettséggel. Egy ilyen jellemző eset történt ezelőtt néhány évvel egy vidéki gimnázium érettségi vizsgálatán. A jelölt, ki az összes tárgyakból jelesen felelt meg, a számtanhoz érve, kereken kijelentette, hogy ő mind a nyolc éven át a számtanból csak tanárjának kegyelméből csúszott át egyik osztályból a másikba. S most, az érettségi izgalmai közepette, teljesen képtelen arra, hogy egy mondatot is helyesen tudjon kimondani. Igen izgatott hangon, élénk taglejtésekkel beszél s kéri a vizsgáló-bizottságot, hogy bukassák el. Bármennyire is kérlelik a fiút, hogy próbálkozzék csak meg a felelettel, hátha sikerül, az abituriciens nem hajlandó felelni, s természetesen elbukik.

Ez az egy eset, mely feltűnően jellemzi a diszharmonias fejlődésű ifjút, egyúttal az ilyen ideges tanulót is tipikusan mutatja be.

A másik csoportba a kényszerképzetekkel és gondolatokkal terheltek tartoznak. A gyógypedagógiai nevelés ezekre a betegekre — ez intézet másfél évi működése alapján immár tapasztalatokra is hivatkozhatunk — végtelenül jótékonyan hatott. Egyik növendékünket igen súlyos kényszerképzetek kínozták; míg a másik a kényszer kínzó parancsai szerint cselekedett. S ma mindketten jól vannak, idegességük mini-

¹⁾ Az intézet középfokú iskolájában eddig csak a polgári, gimnáziumi és reáliskolai tananyagot tanítottuk, de az 1911—12. tanévtől kezdve — mivel intézetünk ép az élettel való kapcsolatot keresi — a felső kereskedelmi iskolai tantárgyakat is tanítjuk.

mális, de még nem annyira gyógyult, hogy rendes környezetükbe már visszatérhetnének.

Az ideges gyermekek csoportjában találunk aztán átmeneti formákat a gyengetehetségűséghez. Ezek a gyermekek kinnal-bajjal átcsúsznak egyik osztályból a másikba, feljutnak a középiskolába is; nem annyira gyengék, hogy kisegítő iskolába valók volnának, melynek működése eddig különben is csak az elemi iskolai oktatásra terjed ki. Gyenge képességük, mint azt *Náray-Szabó* Sándor a «Zeitschrift für Kinderforschung»-ban írja, különben is csak a középiskolában lesz nyilvánvalóvá.¹⁾

A tulajdonképeni gyengeelméjűek már az elemi iskolai fokon megfeneklenek. A középiskolába csak azok a gyengetehetségűek kerülhetnek, kiknek vagy emlékezetük jó, vagy egyes tárgyakban való előmenetelük megfelelő. A tömegtanítás keretében azonban helyet nem foglalhatnak s egy-két év múlva ők is az iskola falain kívül állanak.

A gyengetehetségűségnek ezek a könnyű esetei. Az új. n. gyenge tanulók tartoznak ebbe a kategóriába, kikkel igen gyakran találkozunk a középiskola padjaiban.

A középiskolai tanulók bennünket érdeklő szellemi betegségei között előfordul a pszihopáthiai csökkentértékűség, súlyos neurasthenia és hisztéria is.²⁾ Jól jegyezzük meg, ezek a tanulók nem gyengetehetségű gyermekek, ellenkezőleg, minden intelligencia-fokozatot megtalálunk köztük, sőt nem egyszer fényes tehetségekkel is van dolgunk. A mi iskolánkban két gimnazista magyar irodalmi és történelmi tudásával, pompás fogalmazásával, egyes dolgokban éles kritikájával messze felülmulja a normális középiskolák kitűnő diákjait. S ők a normális középiskolában nem boldogultak. Munkabírásuk időnkint felmondja a szolgálatot, képzeletük, gondolatviláguk csapongó, figyelmük néha semmiféle módon sem köthető le, s ép szellemi tulajdonságaik sajátossága miatt nem tudtak a normális középiskola keretébe beleilleszkedni. Itt jól vannak. Egyikük tavaly jelesen vizsgázott le a II. gimnáziumból, ép abban az intézetben, melyből idegessége miatt ki kellett venni.

¹⁾ 1910. évfolyam márciusi füzet.

²⁾ Enzyklopädisches Handbuch der Heilpädagogik, 1909.

A későn fejlettek kategóriájáról sem szabad elfelejtkeznünk. A szellemi fejlődés késői megjelenését látjuk *Humboldt S.*, *Darwin* és *Pestalozzi* életében.

Ezekbe a kategóriákba besorozható tanulók iskolánk növendékei.

Súlyosabb epilepsziás rohamokban vagy gyöngelméjűségben szenvedők, ösztönszerű kártevésre, erőszakosságra vagy szökésre hajló gyermekek az intézetbe nem vehetők föl.

(Folytatjuk.)

A gyermek alvása és álma.

Írta s az 1910. decemberben tartott, budapesti nyilvános gyermek-tanulmányi értekezleten felolvasta **Deutsch Ernő dr.** főorvos.

Harmadik s befejező közlemény.

Az álomról.

Az álom vizsgálatának két módszere van. Az egyik az *önmegfigyelés*, amely szerint valaki a felébredés után rögtön visszagondol az elmúlt éjszakára, minek következtében több álmokép jelenik meg lelki szemei előtt, mintha figyelmét nem feszítette volna meg. Tagadhatatlan, hogy az önmegfigyelés nagy feladatot ró az idegekre s az autoszuggeszció miatt a nyert eredmény értéke nem egy esetben illuzórikus. E szubjektív módszerrel szemben áll az objektív, t. i. *más egyének megfigyelése*. Ez a módszer az alvó helyzetét, mozdulatait, arckifejezését, az alvás alatt elejtett szavakat, az életjelenségeket (légzés, szív működés) megfigyelve és ébredés után az egyént álmai után kérdezve, ez adatok egybevetése igen érdekes anyagot szolgáltat.

De lássuk az álom létrejöttét magyarázó hypotheziseket: «Az ember sohasem teljesen egészséges vagy beteg, épeszű vagy őrült, éber vagy alvó» (*Lemoine*). E kissé túlzottan hangzó kijelentés magva, határozottan igaz, valóban teljesen sohasem alszunk, mert a szellem alvás alatt nem tétlen, hanem a fantázia keltette képzetekkel mint létezőkkel foglalkozik, vagyis a külvilágtól elzárva, saját külön világában él.

Hogy az öntudat uralma az alvás alatt nem szünetel teljesen, azt mindenki önönmagán tapasztalhatja, mert az elalvás előtt eltökélt szándék befolyásolja az alvás és álom lepergését. Törvényeket felállítani képtelenség, fogadjuk el *Siebeck* nézetét: «Egyetlen törvénye, úgy látszik, hogy törvénynek nem hódol». Mindenki önönmagán észlelheti, hogy figyelme megfeszítése révén több álom jut eszébe, mint anélkül, az is bizonyos, hogy gyakran észlelünk alvás közben beszélőket, kik a beszédnek megfelelő álmukra nem emlékeznek. Tagadhatatlan, hogy az alvás mélysége és az álomra visszaemlékezés közt fordított viszony van. Másfelől egyenes arány mutatható ki, az álom által gyakorolt benyomás és a visszaemlékezés között. Elképzelhetjük azonban, hogy egyes egyének oly mélyen alszanak, vagy figyelmüket oly kevésé irányítják ébredés után álmaikra, hogy joggal tesszük fel róluk, hogy nem álmodnak. Mesélik, hogy *Nero*, *Thrasymedes*, *Cleen*, *Beatti*, *Locke* s *Lessing* álommentes alvásúak voltak.

A csecsemő alvása közben észlelhető mozdulatok *Preyer* szerint külső ingerekre beálló reflexek. Nézetem szerint a kisdud mosolya, a szopó mozgások és az utánok mutatkozó megelégedett arckifejezés, nem egyszerűen reflexeknek, hanem, igenis, álmoknak felelnek meg.

A gyermek agya általában impresszionibilisebb, mint a felnőtté s így az alvása élénk, plasztikus, ijesztő álmokban gazdag. A 6–12 éveseknél az álmok gyakorisága és élénksége egyenes arányban van a korrall és a gyermekek szellemi fejlettségével. A negyedik életéven alul a gyermek saját énjének fogalmával oly kevésé van tisztában, hogy az ébrenlét s alvás folyamán megnyilatkozó szellemi élet közt a határ nem oly kifejezett, mint a felnőtteknél.

A gyermekek álmai gyakran oly élénkek, hogy nem egyszer ébredés után érdeklődnek az alvás folyamán látottak és hallottak után. Neurasztenikus vagy neuropatikus gyermekeknél pedig érthetetlen, misztikus hangulatok észlelhetők, mintegy az álomvilágnak éber állapotba történt áttételeként. A visszaemlékezés, természetesen, az álom élénkségével arányos. A fiuárvaház 202 növendéke közül álmodik 138, pontosan emlékszik álmaira 67. A Szt. László-úti iskola 391 tanulója közül álmodik 204, a Miklós téri iskola 246 növendéke közül 123, az iskola kiegészítő osztályainak 129 tanulója

közül 67 álmodik, a fehérsas-téri polgári iskola 283 látogatója közül 113 álmodik. Nagyjában áll a törvény, hogy minél fiatalabb a gyermek, annál kevésbé emlékezik álmaira. A kisegítő iskola gyenge tehetségű gyermekei közül sokan álmodnak holtakról, szellemekről, gyilkosságról s rémlátományokról. A fiuárvaház népiskolájában egy napon azon feladatot tűztem ki: «Mit álmodtam ma éjjel?» A feleletek eredeti helyesírással a következők voltak:

1. Én aszt álmodtam hogy édes Anyám eljött hozám és kivet 5 napra (és) mikor othon voltam és ele mentem a Dunára és ele mentem Tahira és meg pihentem. Aztán haza jöttem. R. B. 7 éves.

2. Én azt álmodtam hogy husvétra hazamegyek 7 napra. Még azt is, hogy egy asztalnál ültem és ebédeltem ami nekem jól izlet. És haza mentem a Király utcán és ot be mentem Kazincki utcán át a Dob utczába. Zs. S. 7 éves.

3. Én azt álmodtam ma éjjel, hogy egy kertben öntöztem virágot és a virág nagyon szépen kikelt. Kijött a házi gazda és nagyon megdicsért. Ezt álmodtam ma éjjel. F. E. 7 éves.

4. Hogy a Klug visza jött az intézetbe. D. M. 7 éves.

5. Mikor el gyöttem az iskolába Máj és a Herczog reklám cédulát adtak. M. L. 8 éves.

6. Ma éjjel álmodtam, hogy utaztam a papámal abáziába vasuton és ott mulattunk. H. B. 8 éves.

7. Ma éjjel álmodtam hogy én kaptam egy biciklit, és evel a biciklivel mindenhova elmentem. Ahogy néztem azt a biciklit észrevettem hogy nem bicikli hanem zsámoly. R. F. 8 éves.

8. Ma éjjel álmodtam hogy látam a bágyámat látom és viza ment aradra vonaton. B. D. 8 éves.

9. Ma éjjel álmodtam, hogy othon voltam és lementem a Petőfi tére és elkezdtem játszani, elmentem a papának sirjához és mikor visza jöttem akkor megebédeltem. Mikor vissza jöttem az intézetben Kérdezte a Frenkel ur kérdeszte hogy sok máceszt etem e. F. L. 8 éves.

10. Ma éjjel álmodtam, hogy az ebédlőben sok pénz lett és mikor felkeltem hát láttuk hogy sok pénz van, nem tudtuk honnan lett az a sok pénz. E. L. 8 éves.

11. Ma éjjel álmodtam hogy menyországba voltam És láttam tündéreket. És volt szárnyuk. S. Gy. 8 éves.

12. Ma éjjel álmodtam, hogy husvét volt A tornateremben ultem. És eljött a Mamám és megkérte az Igazgató urat hogy engedjen haza négy napra, haza menten jól mulatam akor vissza jötem. S. M. 8 éves.

13. Ma éjjel álmodtam, hogy elutasztam az unoka testvéremel Zojomba és onann elutasztam Breznyobányára a bácsimhoz; először mentünk kocsin, asztán vonaton. G. M. 8 éves.

14. Egyszer az árvaházba begyjött egy tolvaj más nap is be jött és véletlenül a hálóterembe került mi pedig neki mentünk, nekem pedig a felyembe vágot. S. D. 8 éves.

15. Hogy mikor ki mentem szükségre két rabló rám ugrott és az ablakon kidobtak és nagyon megijjedtem B. L. 8 éves.

16. Ma éjjel álmodtam, hogy le estem a kocsiról és értem jó a kocsis én azt hitem hogy két tolvaj vit el. K. T. 8 éves.

17. Ma éjjel álmodtam, hogy cigány kunyhókat látam, kijötek a cigányok és megakartak fogni én haza szalatom és elbujtam az ágy alá, kihuztak a ágy alól és el akartak vini én ujra elszöktem és hitam rendőröket és elvezettem őket, 17 cigány volt és 9 rendőr, a rendőrök el fogták és el viték én pedig haza mentem és el montam a bátyámnak. U. E. 9 éves.

18. Ma éjjel álmodtam, hogy látogatás volt és hozzám nem jöttek el. U. F. 9 éves.

19. Mit álmodtam ma éjjel? Én azt álmodtam hogy az igazgató ur el küldte a Gézát hogy menjen el a József köruttra és hozon füzeteket, mikor ment megtámadták rablók de egy rendőr letartóztata a rablókat és fölébretem és nem tudtam elaludni. B. M. 9 éves.

20. Kin voltam az utcán és felrobbant egy automobil és az Árvaház eléget, a gyerekek megmenekültek csak 7 gyerek halt meg aztán én hazamentem. És elmeséltem a Mamámnak. Aztán felépült az árvaház és én visszajöttem az Árvaházba. S. L. 9 éves.

21. Mit álmodtam ma éjjel? Otthon voltam. Elmentem a mamámal sétálni. És amint megyek hát látom hogy sok nép összegyült. Én is oda mentem a mamával. Meg kérdeztük egy embertől hogy mi történt. Az azt mondta: hogy

egy leányt elgázolt egy automobil. A mentők gyorsan jöttek és elvitték a leányt. Fölébredtem... R. S. 9 éves.

22. Othon voltam és a barátaimmal elmentem a Sajóra, ott mikor javában fürödtünk akkor egy nagy hulám által mindnyájan el merültünk. Csak 4 hónap mulva sodort ki benünket. Ekkor én felugrotam és azután ők is felkeltek. Vigan haza mentünk. M. O. 8 éves.

23. Az éjjel a magas Tátrába voltam és ott egy teknős békát fogtam és így akartam vigan haza menni. De egyszer csak a teknős béka ki ugrott a kezemből és én utána futottam egyszer csak egy meredek oldalon a hegyen le csuszott és én utána akartam menni de egy sziklába bele botlottam és a mélységbe estem és ki törtem a nyakamat. Ekkor felébredtem. M. G. 8 éves.

24. Hogy akora ezüst papírt göngyölítettem, hogy akkora volt mint magam, aztán elvidtem kugler Józsefhez és kaptam érte 3 skatuja csokoládét és 2 skatuja világos kávéét ekkor felébredtem és újra elaludtam. Most pedig csatákat ládtam és én egy bokor mögé bujtam és onnan néztem a csatát és mikor fölébredtem magam előtt egy gyilkos alakot ládtam, azután vissza tettem a fejemet és ezt az alakot 3-szor magam előtt ládtam. G. P. 9 éves.

25. Ma éjjel álmodtam, hogy este kimentek az izraeliták Egyiptomból Mózes előre ment és a többiek utána. E. I. 9 éves.

26. Hogy egy királyi várpalotában voltam és elvettem a királyleányt. De mikor hajnalodni kezdett, akkor jött egy oroszán és kétfelé harapta a királyleányt. Akkor mindenki gyászt öltöttek magukra. Azután összeverték a holtestet és eltemették. Ekkor felébredtem. E. S. 9 éves.

27. Én ma éjjel azt álmodtam hogy oroszországba utaztam és egy oly városba kerültem, ahol a szerencsétlen izraelitákat kiutasítják, ezt azt hiszem hogy azért álmodtam mert sokat olvastam róluk. K. M. 9 éves.

A 27 álom közül 13 kívánság teljesítéssel foglalkozik, 7-nél a tartalom félelmetes 4-nél kívánság és félelem kombinációja, 3-nál összefüggés az aznap tanultakkal.

Az álom minemősége javarészt a napi eseményekkel függ össze, nem egyszer ijesztő tartalma és elhunytakkal foglalkozik. Az álmok tartalmát illetőleg néhány érdekes

kijelentést akarok felsorolni: «Az álmovilág... a majomhoz hasonló, mely látszólag értelmes, tényleg azonban csupán mechanikusan utánoz» (*Fick*). Bizonyos fokig ellentétes *Greguss* nézete: «A magasabb elméjű embereknek, ha álmodnak is, rendszerint van még annyi eszméletük, hogy álmodás közben is eszükbe szokott jutni, hogy csak álmodnak.» *Freud*, a psychoanalysis mestere, két érdekes véleménye: «Az álom csekélységekkel nem törődik, apróságok miatt alvásunkat megzavarni nem engedjük.» «A napközti minket foglalkoztató kellemetlen részletek csupán az esetben mennek az álmovilágba át, ha valamely kívánság teljesítésével függenek össze.» Utóbbi nézet határozottan túlzott. Az álom tartalma s az egyén erkölcsse közti összefüggést *Erdmann* teszi megbeszélés tárgyává: «Az álomban mindig megnyilatkozik az egyéni sajátosság, minden, ami az egyénben szendereg.» «Aki nem képes gonosz gondolatra, az nem is tud erkölcstelent álmodni.» «Ha az emberek álmaikat pontosan elbeszéli, jellemükre határozottan következtetni lehet.» (*Lichtenberg*). Az agy diszciplináló hatalma az alvás folyamán szünetel, minek következtében több agyrész együttesen működve, kusza álmokkép keletkezik; de azért felette találó *Vischer* Tivadar kijelentése: «Bár az álmokképek szétfolyók, az alvás határozottan dramatikussá».

Az álmok létrejöttének *helyi okait* tartva szem előtt, periferikus és centrális álmokról beszélhetünk. Az álmok érzéki tartalmát véve számba, *Calkins* szerint 335 álomra 2 izlési és 4 szaglási jut. *Hallaw W.* statisztikája: 381 álomra 84.5% látási, 67.7% hallási, 10.8% tapintási, 6.3% izlési és 6.9% szaglási álom jut. Ezen érzéki alapon álló álmok oka rendszeren kimutatható. *Simon M.* említi, hogy egyik barátja a Nilus forrásainak vidékét tanulmányozta; egy forró éjszakán az izzadtság végig pereg testén, — megfelelő álom: egy térképpel van letakarva és egy folyó hömpölyög rajta végig. Egymást követő ellentétes tartalmu álmok ellentétes érzéki behatások következményei lehetnek, pl. az alvó erősen betakarózik, izzad, — álmodik; takaróját lerugja, fázik — előbbivel ellentétes álom jó létre. *Burdach* s utitársa egy félelmetesen viharos éjszakán közösen egy borzalmasan regényes utazásról álmodnak. Kísérlettel is bizonyítható az érzéki külbehatások álmogrerjesztő képessége. (*Vollet, Sante de*

Sanctis.) Alvó szemei előtt piros papirossal burkolt gyertyát mozgatunk, az álom tartalma vihar és villám; *Maury* az alvás alatt orr alá kölni vizet tartott, álom: az illető illatszer-tárban tartózkodik; párna alá helyezett óra ketyegése a tanulóban az iskolaharang hívó hangjának érzetét s véle kapcsolatos álmot kelt. *Sante de Sanctis* kísérleteit gyermekeken végezte s azt találta, hogy az izlési s szaglási eredetű álmokat egymástól elkülöníteni nagy nehézségekkel jár.

Minden lelki állapotnak bizonyos arckifejezés felel meg. *Campanella*, ha embertársai lelkiállapotába akarta magát beleélni, a lelkiállapotnak megfelelő arckifejezést öltötte magára. Hasonlóképen elképzeltethető, hogy alvás folyamán az arckifejezés mint álomkeltő szerepel. De kombinálódhatnak az érzéki benyomások központi képzetekkel. *Bartha* említi, hogy valaki elalvás előtt *Nansen* művét lapozgatta; alvás alatt feltakarózik, mire álmában az éjszaki sarkon találja magát. Szerveink működése is álomgerjesztő lehet. Ha félünk, szívünk dobog, léleketünk elakad s reszketünk; fordítva, e tünetek az alvás folyamán félelmetes álomképet varázsolnak elénk. Az elalvás előtt intenzíven beható érzéki ingerek szintén befolyásolhatják az álom tartalmát. Az álom nagyít. Ha a bútor ropog; ágyudörgésről álmodunk. *Mejer* közli, hogy egy alkalommal azt álmodta, hogy megtámadták s lábaiba cöveket vertek, tényleg lábujjai közé egy szalmaszál tévedt; valaki alvás közben saját karját ragadja meg s azt álmodja, hogy zsványok ellen védekezik. Nem egyszer belső szerveink fiziologikus állpota álomkeltő, pl. éhség, szomjuság.

Centrális eredetűek azon álmok, amelyek gondolatvilágunk megnyilatkozásának következményei. Ami napközben leginkább foglalkoztat, az éjnek idején sem szünteti meg hatását, s így nem egy, ébrenlét alatt be nem fejezett munka talált az álomban sikeres megoldást, ami az ébrenlétkor zavaró ingerek kizárásának is tulajdonítható. Így fejezi be álmában a diák a számtani feladatát s így teremtette meg *Tartini* álmában (az ördög segítségével!) híres ördög szonátáját.

Az álom folyamán nem egyszer a lélek szárnyaira kelünk, felemelkedünk s *Petőfi* szavaival élve «Szárnyaim nőttek, s átrepültem a levegőt, a végtelent».

Álom, mint már fentebb említettük, érzéki behatásokkal mesterségesen provokálható; sikerül az u. n. verbal szuggesztió révén is, mely az éber állapotra is kihat. Kluge említi, hogy egy fiatal ember úgy kedveltette meg magát a véle nem rokonszenvező jövendő menyasszonyával, hogy álmában saját nevét becézően, kedves tulajdonságokkal felruházva sugta a leány fülébe; ez róla álmódott s ez uton kedvelte meg őt.

Érdekes jelenség, hogy vakoknál is észlelünk látási, süketnémáknál hallási képzeteket tartalmazó álmokat. Különbséget kell tennünk természetesen a veleszületett és szerzett abnormitások között. *Galeron de Calenne* vak költőnő «Dans la nuit» című költeményei optikai tartalmú álmokról tesznek tanúságot; *Dulon* híres fuvola művésznek, ki életének első napjaiban vesztette el szemevilágát, gyötrő tartalmú látásai voltak; valószínű, hogy hallási s tapintási benyomások kombinációjából szerkesztődnek az optikai álmokképek.

Saját, süketnémákra vonatkozó tapasztalataim a következők: 89 növendék közül álmodik 75, álmainak tartalmára emlékszik 24. A veleszületett süketnémaságban szenvedőknél hallási képzeteket az álmok folyamán nem tudtam kimutatni, a szerzett süketnémaságban szenvedőknél annál inkább, minél későbbben süketültek meg. A 12 vak közül valamennyi álmodik, 3 hijján valamennyi emlékezik álmainak tartalmára. Az intézet érdemes igazgatója, *Adler Simon*, a növendékei álmainak mineműségéről is beszámol.

1. E. M. 6 éves korában vesztette el látását és hallását. Álmában hallási, látási és szinképzetei vannak. Egy alkalommal azt álmódta, hogy «kigyógyúl bajából» és úgy hallott és látott, mint kis gyerek korában. Megjegyzendő, hogy nagyon élénken és hiven tud a gyermekkorában látottakra és hallottakra visszaemlékezni.

2. G. I. 10 éves, vakon született, rendkívül intelligens leány, álmában nem lát. Arra a kérdésre, hogy álmában miképen ismeri meg az embereket és tárgyakat, azt feleli, hogy hangjukról, vagy tapintással.

3. G. I. 9 éves, vakon született, vannak látási és szinképzetei. Egyszer azt álmódta, hogy nagyapja az intézetben volt kék ruhában, fekete kalappal a fején. A kalapon széles szalag volt. Virágokat is látott álmában s jelzi, hogy a vörösek szebbek mint a fehérek.

4. G. M. 8 éves, vakon született. Álmában látott tárgyak alakjáról elég jó leírást szokott adni, ellenben a szinekről nem. Így például mikor egyszer az igazgatójáról álmodott, azt állította, hogy sárga haja van.

5. F. G. 7-edfél éves korában vakult meg, visszaemlékezés alapján álmában teljesen lát.

6. B. B. látás maradványai vannak, álmában teljesen lát.

7. M. I. Másfél éves korában vakult meg, vannak látási és szinképzetei. Látott már álmában ökröt, tehenet, lovat stb. (apja béres). Álmában fehér, fekete és sárga színeket lát gyakran. Ez esetben nem tehető fel, hogy a látó korában látottakra emlékezik.

8. B. V. 6 hetes korában vakult meg, bal szemén látás maradvány. Álmában tárgyakat és színeket lát.

9. Sz. D. 7 éves korában vakult meg, álmában visszaemlékezés folytán mindent lát.

Az *álom örült gyorsasággal* pereg le. *Bonjour K.* egyik darabjának első előadásán a nagy izgalom s fáradtság folytán elaludt, végig álmodja az egész darabot s óriás sikerét, tapsok ébresztik fel s még az előadás legelején tartanak. *Radestok* említi, hogy egy alvó ifju nyakára eső lécs álmodt, melynek tartalma az egész francia forradalom s bevégződik saját lefejeztetésével. Kísérletileg elaltatott mediumon mutathatjuk ki az álom gyorsaságát, verbal szuggesztió után néhány pillanattal felébredtjük s az álmodottak után érdeklődünk.

A száraz logika, a tények mérlegelése, alapos meggondolás, de mindenekelőtt az asszociáció szövevényes munkája tesz lehetővé, hogy mintegy a jövőbe látva, a jövő eseményeket megérezve cselekedjünk; e szerepet vállalja nem egyszer az álom, melynek, aztán, elfeledve a sok oklatan, hasztalan álmodt, *jósló képességet* tulajdonítanak.

Brandenburgi György Frigyes egy alkalommal azt álmodta, hogy emlékművének egyik alakja lezuhant, miből közelgő halálára következtetett, tényleg néhány nappal megelőzőleg a megrongált szobrot látta, mely látvány volt a gyászos álom kiindulópontja. *Julius Caesar* és *II. Henrik* gyászos végét feleségük megálmodta, mi az asszonyokat állandóan foglalkoztató aggodalmakat tartva szem előtt, alig megy csudaszámba.

Az álom semiotikája.

Az álmok gyakoriságát és mineműségét kóros állapotok nagy mértékben befolyásolják. A tüdő megbetegedéseinél alvás közben a váladék pang, mi nehéz légzést s ezzel kapcsolatban félelmetes tartalmú álmokat hoz létre. *Börner* az orr és száj letakarásával mesterségesen hozott létre ijesztő tartalmú álmokat s u. n. lidércnyomást.

Vérkeringési zavarok vagy *magas láz folyamán* az álomban tüzet vagy vért látnak a betegek.

Emésztési rendellenességeknél az álomban akárhányszor végig élvezhetjük a gazdag vacsora gyönyöreit, melyeket aztán a gyomorrontás összes kellemetlenségei követnek. *Trenk* báróról mesélik, hogy börtönben nagy éhség közepette kitűnő lakomáról álmodott. *Brandes* ismert egy hölgyet, ki rheum bevételét és a következőményes bő székelést megálmodta, mely álom valószínűleg a belek fokozott mozgásának volt betudható.

A *hisztériások* álma gyakran ijesztő tartalmú, nem egyszer oly álmokról tesznek említést, melyek homlokegyenest ellenkezőek éber gondolkozásukkal (kontraszt álmok), máskor ismét álmaik bizonyos időközökben ismétlődnek (stereotyp álmok). A hisztériások álmaikat bőbeszédűen reprodukálják, mi részben fokozott visszaemlékező képességnek (hyperemnesia) vagy akaratlan (de nem egyszer hazug) téves reprodukcióknak (paramnesia) tudható be. Sok esetben az álmot s valót nehezen képesek külön választani. *Sante de Sanctis* a gyermekkori hisztériának egyik tünetét az említett álom-típusokban látja.

Az *eskórosok* álma gyakran misztikus vagy vallásos (*Swedenberg, Mohamed*). Nem egyszer egy ijesztő álom az epilepsziás roham kiváltója, ilyenkor a beteg felébredés után az álomra emlékszik, de a rohamra nem. Az eskór az emlékezőtehetséget gyengíti, s így az eskóros álmaira alig emlékezik s ha igen, az esetben felette hiányosan.

A *neuraszténiás* alvása felületes; a nappali események által befolyásolt s álmokban gazdag. A neuraszténiás álmai, mint gondolkodása, borongósak, csak kivételesen derültek.

A francia ideggyógyászok «*songes d'attaques*» s «*rêves d'accès*»-ról, vagyis álmok equivalensét képviselő idegroha-

mokról tesznek említést. *Sante de Sanctis* egy 3 éves fiunál tett ilyenmő észleletet.

Idioták s imbecilek normális gyermekekhez képest később kezdenek álmodni, álmaik primitívek, visszaemlékezés rudimentér, gyakran cserélik össze álmaikat a valósággal. A miklóstéri kisegítő iskola növendékeinél tett tapasztalataim is ily irányúak, feltűnő az ijesztő álmok gyakorisága. Betegségek előre megálmodásáról is tesznek említést. *Galenus* írja egy betegéről, hogy azt álmodta, hogy lába megkövesül s ime néhány nap multán valóban megbénult. *Winslow* említi, hogy *Arnauld de Villeneuve* azt álmodta, hogy egy fekete macska haraptá meg s néhány nap mulva anthraxot kapott.

Az alvás folyamán, mint a hipnozisban, verbal szuggeszióval gyógyítólag tudunk behatni. Az álmot pedig *Freud* szerint pszichoanalitice feldolgozva, mint diagnosztikumot használhatjuk fel.

Fejtegetéseim végére érve teljes tudatában vagyok annak, hogy az alvás és álmovilág hatalmas anyagát még megközeleltőleg sem merítettem ki, de talán sikerült a gyermektanulmányozás egy máig még kevésbé méltatott fejezetére a figyelmet felhívni, ha ez sikerült, úgy munkám jutalma bőséges.

A Gyermektanulmányi Múzeum története.

Irta s a megnyitáskor fölolvasta **Nagy László**, a Múzeum elnöke.

A Gyermektanulmányi Múzeum eszméje régibb keletű. Gyökere föltalálható abban a mozgalomban, amelyet még a gyermektanulmányi társaság szülője, az u. n. Gyermektanulmányi Bizottság, indított «Gyermekművészeti Kiállítás» megtartása céljából. A Gyermektanulmányi Bizottság 1904. őszétől 1906. őszéig foglalkozott azzal a tervvel, hogy a gyermekek spontán és mesterséges alkotásait összegyűjtse s bölcs tanulásul s gyönyörködtetésül a nagy közönség elé vigye. Össze akartuk gyűjteni s ki akartuk állítani a gyermekek ösztön-szerű rajzait, kézimunkáit, a játékszereket, amelyeket a gyermekek a maguk számára s a felnőttek készítenek a gyermekek számára, az ipari játékszereket, nemkülönben az

akkor még kísérletezés alatt álló modern rajzoktatás termékeit s össze akartuk hordani azt is, amit a művészet és irodalom termel a gyermekek számára. Ennek a mozgalomnak az élén a Gyermektanulmányi Bizottság megbízásából *Bárczy István* dr., a főváros tanügyi osztályának akkori vezetője állott. Ennek a mozgalomnak, amely, ugylátszik, csak néhány lelkes ember szemében nem volt korai, nem birtuk megnyerni sem a fővárosi municipium, sem a kormány támogatását. De a politikai viszonyok sem kedveztek az ügynek s így a megindult szép mozgalom eredménye nem lett más, mint a különböző kiállítási szakbizottságok által készített igen értékes munkákat nagy anyaga.

A gyermektanulmányi kiállítás eszméje másfél évvel később új formában, mint a gyermektanulmányi múzeum gondolata született újjá. A gyermektanulmányi múzeum eszméjét *Szántó I. Béla*, a Gyermekvédő Liga volt titkára, pendítette meg, aki a Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmányának 1907. december 4-én tartott ülésén indítványt terjesztett elő ilyen múzeum létesítéséről, amelyet el is fogadtak. Érdekes, hogy a múzeumot akkor a Ranschburg Pál dr. vezetése alatt álló lélektani laboratórium keretében akartuk megvalósítani. Ez a kísérlet sem sikerült. Majd később a Társadalmi Múzeummal kerestük a kapcsolatot s a Múzeum igazgatója hajlandó is lett volna ha nem is múzeumot, de a saját keretében és fenhatósága alatt gyermektanulmányi osztályt létesíteni, azonban az anyagi eszközök s a megfelelő munkatársak híján ebből sem lett semmi.

A Gyermektanulmányi Múzeum létesítéséhez a pozitív alapot megadta 1909. év végén az akkori kereskedelemügyi miniszter, *Kossuth Ferenc*, aki *Szűry János* miniszteri tanácsosnak, az iparfejlesztő osztály vezetőjének előterjesztésére 1800 koronát adományozott a Magyar Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtő osztálya elnökének, *Nagy Lászlónak*, kezéhez abból a célból, hogy *indítson gyűjtést gyermekek ipari és művészi vonatkozású természetszerű készítményeiből*.

Ezen magas kulturális érzékre valló, nemes lelkű adomány hatása alatt *Nagy László*, az adatgyűjtő osztály elnöke, az 1910. év január 7-én tartott választmányi ülésen megtette az indítványt a Gyermektanulmányi Múzeum létesítése tárgyában. A választmány lelkesedéssel járult az indítványhoz

s az eszme megvalósítása végett Nagy László mellett *Ballai* Károlyt, a társaság akkori könyvtárosát bizta meg a titkári teendők végzésével. *Ballai* Károlyban az ügy lelkes, kiváló képességű és szorgalmas munkást nyert s ezzel biztosítva lett a Gyermektanulmányi Múzeum kedvező sorsa.

A munkálatok haladéktalanul s nagy energiával indultak meg.

Elsősorban *Szántó* Menyhért osztálytanácsoshoz, a Társadalmi Múzeum nemes szellemű igazgatójához fordultunk, aki a multak emlékei által is hangoltatva, szíves készséggel ajánlotta fel a Gyermektanulmányi Múzeum számára a Társadalmi Múzeum támogatását és helyiségét.

Az előkészítés munkájának második mozzanata volt, hogy *Nagy* László, akit a választmány időközben az elnöki teendőkkel bizott meg és *Ballai* Károly titkár megszerkesztették a Gyermektanulmányi Múzeum szervezetét és adatgyűjtő szabályait tartalmazó füzeteket. E munkánkban felhasználtuk a Gyermekművészeti Kiállítás rendező bizottságának értékes munkálatait. E füzetben kifejtettük, hogy a Gyermektanulmányi Múzeum célja tudományos és társadalmi. Egyrészt anyagot kívánunk szolgáltatni a gyermektanulmány s a rokon tudományok számára, másrészt fel akarjuk gerjeszteni a társadalom érdeklődését a gyermek iránt s a társadalmat a gyermek lelkének megértésére kívánjuk vezetni. Kifejtettük, hogy a Gyermektanulmányi Múzeumnak három osztályát tervezzük, u. m. a *gyermektanulmányit*, amely a gyermek spontán alkotásait foglalja magába a 15 éves korig, a *pedagógiait*, amely a pedagógiának a gyermektanulmánnyal szorosan kapcsolatos modern módszereit és kísérleteit kívánja feltüntetni s a *néprajzit*, amely a felnőtteknek a gyermekek mulattatására szánt alkotásait fogja bemutatni. Egyszóval a gyermeket a pedagógiai és társadalmi tanulságok középpontjába kívánjuk helyezni. Ezért is szerveztük a Gyermektanulmányi Múzeumot a Társadalmi Múzeum keretében.

Mínthogy a Magyar Gyermektanulmányi Társaság céltudatosan törekszik arra, hogy eredményeit s alkotásait ne csak hazánk javára értékesítse, hanem a nemzetközi viszonylatba is bevigye s a tudomány és művelődés általános előhaladásának kincsévé tegye, azért a gyermektanulmányi múzeum füzetének német kiadásáról is gondoskodtunk. A németre fordítást

Szidon G. Károly tanár és *Hefty* Frigyes dr., egyetemi lektor, társaságunk könyvtárosa végezték. A füzetet az európai, észak-amerikai s japán rokonintézeteknek s számos kiváló tudós-
nak megküldöttük.

A külfölddel való érintkezés jó gondolatnak bizonyult, mert a külföld figyelme nagy mértékben fordult ezen keletkező intézményünk felé, annyival inkább, mert a magyar gyermektanulmányi múzeum a maga nemében első kísérlet a világon. Számos kiváló tudós részéről kaptunk üdvözléseket az egész Európából. *Cordsen* professzor, a német Bund für Schulreform egyik elnöke, előadást tartott a magyarok gyermektanulmányi múzeumáról. A brüsszeli társadalomtudományi intézet, a világhírű *Solvay-Institut*, spontán összekötetésbe lépett velünk. Múzeumunkat, habár meg sem nyílt, többen látogatták Európából, így *Gheorgov*, a szófiai egyetemen a filozófia tanára, egyik prágai városi tanácsnok két pedagógus kíséretében. Megjegyzem, hogy szervezeti szabályzatunkat megküldtük a rokoncélú hazai tudományos intézeteknek, pedagógiai társaságoknak, azonban az Iparművészeti Múzeumot kivéve sehonnan egyetlen biztató szót nem kaptunk.

Hogy a Gyermektanulmányi Múzeum eszméje egységes gondolat, hogy ez az intézmény megfelel a közszükségnek, hézagot pótol, ezt nemcsak a külföld nagy érdeklődése bizonyítja, hanem az is, hogy hazánknak több vidékén már most mozgalom indult meg gyermektanulmányi múzeumok létesítésére. Foglalkoznak ezzel a gondolattal Kolozsvárt, Nagyváradon és Nagybecskerekén.

A múzeum szervezeti szabályzatát 1800 példányban küldöttük szét az ország minden részébe, azonkívül több ízben nyomtatott felhívásokat köröztünk különösen vidéki fiókköreink között. Kétségtelen, volt is nagy hatása a nyomtatványoknak, de tévedés volna azt hinni, hogy nyomtatványok körözésével meg lehetett volna csinálni a múzeumot. Leginkább személyes érintkezéssel értük el a mai eredményt. S e tekintetben *Ballai* Károly titkárnak vannak hervadhatatlan, nagy érdemei. Ő végezte a szervezéssel járó óriási munkát. Ő az országban mindenütt megjelent, ahol érdeklődés mutatkozott s buzdításra, utasításra volt szükség. Előadást tartott Lőcsén a kisededvőkörben az országos kisededvői kiállítás megnyitásakor s onnan értékes és nagy

anyagot szerzett a múzeum számára. Fölolvasott Óverbáson a bácsmegyei óvóköri megalakulásakor s az eredmény becses gyűjtemény lett. Azonkívül számos cikket irt a «Kisdednevelés» című közlönybe. Hogy a kiseddóvók körében nagy érdeklődés mutatkozik a gyermekek ösztönszerű munkái iránt, abban neki nagy érdeme van. De sokat érintkezett és levelezett el. iskolai tanítókkal is, akik szintén meleg érdeklődéssel karolták fel az ügyet. Ő végezte helyiségünk bebútorozásának, fölszerelésének, berendezésének nagy munkáját is. S ezt az éjt-nappalt összetevő óriási munkát végezte teljesen önzetlenül. Neki egyetlen jutalma ma még az a tudat, hogy eme nagyfontosságú s nagy jövőjű kulturális intézményünk létrehozásában elévülhetetlen érdemeket szerzett.

A gyermektanulmányi múzeumot szervezők tevékeny működésének, az egyes gyűjtők nagy buzgalmának lehet köszönni, hogy a Múzeum ma, a megnyitás küszöbén oly gazdag anyaggal rendelkezik, hogy helyisége szűknek, bebútorozása elégtelennek bizonyult. Azonban éppen azon körülmény, hogy máris szoronganunk kell, bizonyítja ez intézmény életképességét, a tartalmában rejlő szociális és tudományos értéket.

Kedves kötelességünknek ismerjük a mai napon hálás köszönetet mondani mindazoknak, akik a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot múzeumának megalkotásában támogatták. Első sorban köszönjük Kossuth Ferenc volt kereskedelemügyi miniszter urnak, hogy 1800 korona adományával a múzeumot anyagilag megalapította s *Szűry* János min. tanácsos urnak, hogy ebbeli kérvényünket nagy szeretettel s odaadó buzgalommal támogatta. Köszönjük a Társadalmi Múzeum igazgatójának, *Szántó* Menyhért osztálytanácsos urnak, hogy nekünk hajlékot adott s minden lépésünkben támogatónk volt; továbbá szeretett és nagyrabecsült társelnökünknek, *Náray-Szabó* Sándor államtitkár urnak, hogy bennünket a bútorok megszerzésében támogatót s *Ascher* István urnak egyetemi gazdának, aki néhány butordarabot adományozott; *Kovács* Alajos, *Pfalcz* Ernő uraknak és *Jánosi* Margit urnőnek a rendezés nehéz munkájában nyújtott nagy segítségükért. Hálás köszönetet mondunk a következő gyűjtőinknek: mindenekelőtt *Györgyi* Kálmán urnak, az Iparművészeti Társulat igazgatójának az adományozott nagy rajzgyűjteményért,

Ács Lipót szegszárdi tanár urnak, az öcsényi és alsónyéki nagybecsű rajzgyűjteményért, továbbá a következő gyűjtőknek: *Szekula* Béláné orvosnövendéknek, *Takács* Berényi Ilona óvónőnek Óverbászról, *Jablonkay* Géza dr. felső keresk. isk. tanár urnak Budapestről, *Gulyás* János főgimnáziumi tanulónak Gyuláról, *Janicsek* Jerne, *Krén* Sándorné és *Szoboda* Dénes tanítóknak Gödöllőről, *Kerényi* Rezső tanítóknak Ujszentgyörgyől, *Brunner* Ödön tanítóknak Szegedtanáróról, *Gröber* Vilma, *Dobsa* Árpád, *Lathwesen* Henrik tanítóknak Budapestről, *Pichler* Ella óvónőnek Fehértemplomról, *Stauber* Jakab tanítóknak Kecelről, Szász Irén el. isk. igazgató, Kovács Alajos tanár Budapestről, s *Halász* Sarolta, *Stelly* Gizella óvónőknek Budapestről, *Matolcsy* Ilona, *Sklenácz* Teréz, csanádmegyei óvónőknek, *Ratkovics* Mariska, *Parászka* Antal tanítóknak Óverbászról és Szijártó Kálmánné óvónőnek Szigetvárról és mindazoknak akiket itt névleg fel nem sorolhattunk.

Végül megemlítem, hogy az első gyermektanulmányi gyűjtést Magyarországon *Láng* Mihály, aradi tanítóképző-intézeti igazgató, végezte s keletkezésére nézve az országos múzeumot megelőzte a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet lélektani laboratóriumával kapcsolatos gyermektanulmányi múzeum.

Tisztelt Közönség! Amikor a mai napon tisztelt tagtársainknak s a nyilvánosságnak rendelkezésére bocsájtjuk múzeumunkat, kérjük az önök szives elnézését. Ma még kisdud intézményről van szó, amely azonban embriójában is mutatja, mi akar lenni. Mi nem akarunk a közönség elé reklámszerű kiállítási anyaghalmozat dobni, mi, amennyire arra képesek vagyunk, okulást óhajtunk nyújtani. Ha talán nem is bírunk, de megvan az a törekvésünk, hogy tanítsunk. Ezért minden gyűjteményünket tudományosan rendezve mutatjuk be.

Kérjük a hatóságok, intézetek, a közönség, az egyesek erkölcsi és anyagi támogatását, segítségét, útmutatását a gyűjtésben, a rendezésben, általában a kezdés nehéz munkájában. Hisszük, hogy közös erővel célunkat el tudjuk érni. Kisdud hajónk immár társadalmi életünk síkvízére van bocsátva. Súlyos feladatokkal terhelt, de fenkölt szándéktól vezéreltetve halad előre. A közönség érdeklődő szeretete legyen az a kedvező szél, amely céljához juttatja.

KÖNYVISMERTETÉS

Magyar művek.

Elemi pszichológiai kísérletek. Irta: *Kornis Gyula dr.*
Budapest, 1911. Franklin. Ára: 1 kor. 20 fillér.

Mióta a kísérleti vizsgálódás elfoglalta megillető helyét a lélektani kutatás módszerei között s enemű alkalmazásának jelentősége általánosan ismertté és elismertté vált, azóta hosszú sora jelent meg külföldön a lélektani kísérletezés területeit és módjait kijelölő, eszközeit és technikáját ismertető, sőt egyes kipróbált kísérleteket leíró s azok végzésére előkészítő gyakorlati útmutató munkáknak.

Nálunk, ahol a lélektani kísérleti kutatás csak egy ponton (Ranschburg tanár laboratóriumában) ért el magas színvonalat, s annak eredményeit is leginkább idegen nyelvű munkákból ismerjük, csak most jelent meg az első ily irányú művecske, melynek célja a középiskolai lélektani oktatás keretébe illeszteni be elemi kísérletek bemutatását.

Helyesen jegyzi meg szerzőnk, hogy «ma lehetetlennek tartjuk már a fizika, kémia, ásvány-, növény- és állattan tanítását szemléltetés nélkül; a történelem, sőt nyelvtanítás is, amennyire lehetséges, szemléltet, közvetlenül tanít. Minthogy pedig minden oktatásnak, mely tárgyát szemléletessé teheti, kötelessége ezt megtenni: a pszichológia tanítása sem vonhatja ki magát az elvérvénye alól.»

Kornis összesen száz, javarészt minden különleges készülék nélkül végezhető kísérletet ír le könyvében, amely függeléke levén a középiskolák VIII. osztálya számára írt lélektanának, természet-szerűleg ennek méreteihez és tartalmához alkalmazkodik. Helyet találnak tehát benne az elemi érzéletek, a szemlélet, képzet, képzettársulás, emlékezet, képzelet, figyelem, appercepció, érzéki és esztétikai érzelmek, a mozgás és akarat s a szuggesztíó körébe tartozó kísérletek. Hiányzanak ellenben belőle például a lelki jelenségek időbeli lefolyását, az érzelmek fiziológiai kísérő jelenségeit, a testi és szellemi fáradság mértékét megvilágító kísérletek, mint amelyek egyrészt lélektanának keretein kívül esnek, másrészt drágább és bonyolultabb készülékek alkalmazását teszik szükségessé.

Kornis munkája annak a célnak, amelyre készült, általában megfelel, mert a lélektan középiskolai tanítására kiszabott idő,

különleges készülékeken végzendő pontosabb, hosszabb kísérlet-sorozatokat, melyek alkalmasak volnának a lélektan mai eredményeinek genetikus bemutatására, nem enged meg. Egy pár ilyen mű kísérletnek felvételét azonban annál szivesebben láttuk volna, mert általuk a növendék mélyebb betekintést nyernek a lélektani kísérlet lényegbeli sajátosságaiba, a fizikai kísérlettől való különbségébe, s több tér nyílnék a tanuló cselekvőbb részvételének bevonására s érdeklődésének fokozására.

A könyvecskénkben foglalt kísérletek főfeladata a lelki élet konkrét tényeinek felmutatása és önmegfigyelésre való ösztönzés lévén, legnagyobb részük olyan jellegű, hogy csupán bizonyos egyszerű lelki jelenségek felidézésére s az átélt tudatállapotról való beszámolásra nyújt alkalmat. De vannak ezek mellett olyan kísérletek, melyek — az illető demonstrált lelki jelenség természetéből kifolyólag — minden kezdetlegességük mellett is felhasználhatók a kísérleti személy némely, az oktatás és nevelés szempontjából fontos, egyéni lelki sajátosságainak földerítésére. Ilyenek például az emlékezeti típus megállapítására (22.), az emlékezet tartósságának, hűségének és terjedelmének vizsgálatára (25., 26., 27.), a feledékenységre (29.), térképzet (40.), sugalmazhatóság (96., 99., 100.) mértékének meghatározására szolgáló kísérletek, melyek különösebb képzettség nélkül is bárki által könnyen végezhetőek, megfelelőleg változtathatók s így sokszoros ismétlésük esetén eredményük némi megbízhatóságra tarthat számot. Tanítók és értelmesebb szülők kezében nem megvetendő eszközök az általuk nevelt gyermek egyes képességeinek kipuhatolásában.

Mindenkire nézve, akire fontossággal bír szemmértékének pontossága, érdekesek lehetnek a térképzetnél tapasztalható csalódások (24—42. ábra); s a különböző minőségű tapintási (érintési, hő-, fájdalom-) érzeteket közvetítő idegek elkülönítő kikeresésének lehetősége (1—5.) sem olyan közismert dolog, hogy egyesek tanúságot ne merithetnének belőle.

Bár Kornis munkája első sorban középiskolák számára készült, de, úgy hisszük, egészen jó hasznát vehetik olyan tanítóképzők is, melyek lélektani szertárral nem rendelkeznek, sőt iskolán kívül állók is haszonnal forgathatják.

Ami a művecske forrásait illeti, az előszóban felsorolt forrásmunkák mellé legyen szabad szerzőnknek figyelmébe ajánlani E. W. Scripture «Thinking, feeling, doing» (1895) című, sok érdekes gyakorlati példát és egyszerű kísérletet tartalmazó könyvét, melynek a második kiadásnál tán hasznát veheti.

Vajha a kezdő lépést, melyet Kornis gyűjteménye jelez, csakhamar mások, hatalmasabbak követnék!

Vida Sándor dr., főgimn. tanár Budapesten.

Külföldi művek.

Esquisse d'une science pédagogique. Tudományos pedagógia vázlata. Irta: *Cellérier L.* Paris. Félix Alcan, 1910.

E „tudományos pedagógia“ kísérlete úgy áll elénk, mintha valami egészen újra törekednék, pedig *Herbart* megalapította már a tudományos pedagógiát.¹⁾ S utána *Tuisikon Ziller*,²⁾ *Rein*³⁾ stb. „tudományos pedagógia“-kat adtak, sőt már kísérleti pedagógiát is találunk *Meumann* művében.⁴⁾ Ez arrogált felfogást tehát el kell oszlatnunk. Nem ujról, nem első kísérletről van itt már szó.

E Cellérier-féle „pedagógiai tudomány“ „új tudomány“, alapja a pszichologia, törvénye az erkölcs, de tárgya, módszere sajátja. Tárnya a „nevelés szabályai“, melyeket megmagyaráz, elvekbe, törvényekbe foglal. Módszerében nem normatív, tapasztalatot megelőző, apriorikus, hanem *kísérleti*, tehát tapasztalatot követő, a posteriorikus. Módszere az osztályozás és a rávezetés: indukció! A nevelés célja sem a Platon-féle „polgári erény“-re való nevelés, sem a Kant-féle „az ember tökéletesedésé“-re való nevelés, hanem „a gyermek előkészítése a szüleitől legmegfelelőbbnek tartott pályára“, röviden *az egyén alkalmazkodása környezetéhez*. Ezzel nem alacsonyítja le az egyént, hanem ellenkezőleg felemeli, függetlenségében és méltóságában megerősíti, érdekeit, értékét megmutatja. A nevelés nem törekszik reformálni a természetet és a társadalmat, hanem éppen a jelenhez alkalmazni, adaptálni az egyént.

Szerzőnk szerint a nevelés és neveléstudomány annyi, mint valami ismerettani vagy logikai probléma felvetése; a nevelés tényezőinek tanulmányozása pedig pszichológiai problémával való foglalkozás. E tényezők a növendék, a nevelő és a környezet.

A neveléshez ismernünk kell a gyermeket, de pedagógiai szempontból. A pszichológiai tényeket is a pedagógiai hatás szempontjából kell tekintenünk és felhasználnunk, így különösen az emlékezés, a képzetkapcsolás tényeit. A képességeket is accélból tanulmányozza, hogy miképpen lehet azokat felhasználni, tökélesíteni. Így vizsgálja a szerző a megismerés, az érzés, a szokás, a figyelem és az elfáradás tényeit, mindig azt kutatva, hogy hát mire is törekedjék a nevelés.

De ez a pszichológiai tanulmány főleg az „egyént“ tekintse min-

1) *Johann Friedrich Herbart: Allgemeine Paedagogik aus dem Zweck der Erziehung abgeleitet.* 1806.

2) *Tuisikon Ziller: Allgemeine Paedagogik.* 1876.

3) *W. Rein: Pädagogik in systematischer Darstellung.* Langensalza, H. Berger & Söhne, 1906.

4) *E. Meumann: Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Paedagogik.* Leipzig. I. II. 1907.

dig, mint olyat. Ime az egyéniség uralkodó elve a modern pedagógiában itt is szerepel. De ismerni kell azután még a természeti és társadalmi környezetet is, amelyben a gyermek él, hogy adaptálhassuk e környezethez. És ismerni kell azokat az eszközöket is, amelyekkel a nevelő hathat a növendékre, ilyenek a jellem példaadó ereje, a tehetség varázsa, a tekintély hatalma s az egyéni ráható erő, sugalmazó képesség.

A nevelés, szerzőnk szerint, alkalmazkodjék az egyéniséghez. Ime, újra az egyéniség uralkodó elve a maga következményeivel. A kollektív nevelés fokozatos legyen.

A nevelés az értelem és az érzés útján történik. Az értelem útján az emlékezet, a képzetkapcsolatok által és pedig: 1. szemléletekkel, innen a szemléltető módszer, a dolgok tanítása; 2. eszmékkel, innen a logikai módszer, az eszmék hierarchikus osztályozása; s 3. ítéletekkel, innen a racionális módszer, az eszmék, ítéletek logikai láncolata. Az érzés útján való nevelésnél meg kell válogatni az eszközöket. A mérsékelt érzelmek szerepelhetnek itt, fokozottabb hatások csak a jutalmazás, a büntetés és a verseny.

A nevelés célja a tehetségek kifejlesztése, ismeretek és szokások megszerzése s mind ezekkel végeredményben az *egyén adaptálása környezetéhez*. Ez utóbbi Cellérier munkájának, pedagógiai felfogásának alaphangja. S vajjon honnan csendül ez felénk jól ismert hangszínnel? Nos, hisz ez *Spencer alappondolata a nevelésről*.¹⁾ Ő mondta ki, a fejlődésfilozófia hatalmas gondolkodója beható biológiai vizsgálatai alapján a nevelés ez örök igazságot tartalmazó egészséges, természetes alapelvét. Ha az egyén élni akar, előrehaladni, boldogulni hozzá még, akkor szükségképpen alkalmazkodnia kell környezetéhez, mert csak alkalmazkodásai a fegyverek a környezettel szemben folytatott életküzdésben. A nevelés is erre formálja az egyént, tegye alkalmassá környezetével szemben az életküzdésre.

Der einzige Kind und seine Erziehung. Az egyetlen gyermek és nevelése. Irta: *Netter Jenő*. München, Otto Gmelin, 3. und 4. Auflage, 1910.

Netter a több kiadást ért könyve az egyetlen gyermek neveléséről szól, ha tudniillik a családban nincs több gyermek. Az ily gyermek nevelése külön figyelmet érdemel úgy otthon, mint az iskolában. Tudvalevő dolog ugyanis: mily elkényeztetettek szoktak lenni rendszerint az ily „egyetlen gyerek“-ek. Csakhogy szerző túlsötét színben látja a dolgot, mint munkája alcíme mutatja: „Komoly intő szó a tanítókhoz, nevelőkhöz“. No hát túlságosan komoly is. Az egyetlen gyermek szá-

¹⁾ *Spencer : Értelmi, erkölcsi és testi nevelés.* Ford. Öreg János dr. és Losonczy László. Nagy-Körös, 1875.

nalmas voltát igen sötét színekkel festi le. Erkölcsi, testi jelleme, szerinte, fogyatékos.

Hiszen a dolog elég komoly magában is, nem kell sötétebbé tenni. Azért lesznek oly elkényeztetettek az egyetlen gyermekek, mert a szülők összes szeretete rájuk irányul, jövőjük bennük él. Ez a természetes oka szerintünk. Ha több a gyermek, akkor megoszlik a szeretet, de a legkisebb lesz mindig a legkedvesebb, szóval a legkisebb foglalja el az egykori egyetlen gyermek elkényeztetett szerepét, az a legkisebb, akit ősmagyar kifejezéssel *«vakarcs»*-nak hívunk, a lappok is például *«vakarcs»*-nak mondják. A szeretet mégis csak egyre összpontosul mindig, e megkülönböztető, elektív eljárása a szeretetnek ősi jellege, erről nem tehetünk. De ahogy a több gyermeknél törekedni kell a szülőknek megosztani a szeretetet s különbségeket nem tenni, úgy az egyetlen gyermek szülői törekedni tartoznak a gyermeket el nem kényeztetni a szeretet túlságával. Ez a kérdés természetes, nem sötétített felfogása nézetünk szerint.

Visszatérve Netter könyvére, ez nemcsak sötét, de a szakirodalmat sem ismeri, úgy tünteti fel, mintha ő irányozná e kérdésre először a figyelmet, pedig az előszóban Baginszky szavai másról győzik meg az embert. Irodalmi vonatkozás sehol. Irodalom sehol.

Bibliotheca Paedagogica. *Verzeichnis der neuesten Lehrmittel sowie von Werken der Erziehungs- und Unterrichts-Wissenschaft.* A legújabb tanszerek és tudományos nevelés- és oktatástani művek jegyzéke. 19. Jahrgang. 1908.

Ez évkönyv gazdagon, színesképekkel is illusztrált terjedelmes jegyzéke a pedagógiai segédeszközöknek. Mottója *Pestalozzi* mondása: *Anschauung ist die absolute Grundlage aller Erkenntnis.* Megfelelően rendezett irodalom-jegyzék is van benne vagy huszonkét fejezetben, a különféle tárgyak és fokozatok szerint, így például az olvasás és írásról, elemi mennyiségtanról és geometriáról, irodalomtörténetről, nyelvről, fizikáról, politikai földrajzról, iparról, kereskedelemről, a művelődés történetéről, a művészetről, anthropológiáról, egészségtanról, az aprólátóról, az állattanról, növénytanról, vegytanról, technológiáról, rajzról, mesterségekről, tornáról, énekről és zenéről.

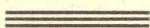
Méthodes américaines d'éducation générale et technique. Az általános és technikai nevelés amerikai módszerei. Irta: *Buyse Omer.* Paris, Dunod et Pinat, 1910.

A charleroi-i ipariskola igazgatója érdekesen számol be 762 oldalon az amerikai nevelés, főleg technikai nevelés terén tett tapasztalatairól, melyeket fényképekkel is megvilágosít. Az Északamerikai Egyesült Államokban ugyanis kiváló gonddal nevelik a *kezdeményező akaratot*, kiváló gonddal fejlesztik ki a *személyes kezdeményezést*

minden téren, de főleg a technikai iskolákban. Az általános elveket előadván a növendékeket gyakorlati kérdések kifejtésére és megoldására szoktatják. Hozzászoktatják, rákapatják a kezdeményezésre, a kutatásra. Ilyenkor a tanár csak vezet, a feltalálásra rájutó fiatal értelmek ébredésekor. Csak gyámolító mester, aki növendékeit a szükséges képletekkel s szabályokkal szükségszerint segíti.

Végkövetkeztetése az elég terjedelmes munkának megint az, hogy ime mennyire előre vannak az amerikaiak, mily sok még ily irányban az európaiak teendője. Valóban Amerika mintát ad a kulturális fejlődés számos terén.

Dr. Pekri Pekár Károly.

Az iskolák és tanulók orvosi vizsgálata.

(*«Medical examination of schools and scholars.»¹⁾*)

Második közlemény.

Ismerteti **Edelmann Menyhért dr.**, gyermekmenhelyi igazgató főorvos
Nagyváradon.

I. Az iskolaorvosi és a közegészségügyi szolgálat viszonya.

E fejezet írója *Hope W. dr.*, Liverpool város tisztiorvosa, a közegészségtan tanára s egy iskolai higiénéről szóló kézikönyv szerzője.

A közegészségügy fejlődésének egyik fontos, új vivmánya az *iskolás gyermek rendszeres orvosi vizsgálata*. Mig a közegészségügyi szolgálat egy város, egy ország népességének egészségügyét illeti, az iskolaorvosi intézmény e népesség ötödrészének, az iskolás gyermekek, legnagyobbbrészt városokban élők, érdekeit szolgálja. Az iskolás gyermekek orvosi vizsgálata a közegészségügyi hatóságoknak eddig is fontos feladata volt, de e vizsgálatoknak eredetileg csak az volt a célja, hogy meggátolják fertőző bajok behurcolását az iskolába s az iskolából a családok körébe s evvel az egész lakosság közé. Az iskolák orvosi vizsgálata ujabban öncél lett s nem az általános közegészségügyet akarja kizárólag szolgálni, hanem a tanulóifjuság egészségi állapotának javítását, a

¹⁾ London : P. S. King and Son, Orchard House Westminster, S. W. 1910. A mű tartalmát nagy fontosságánál s gyakorlati értékénél fogva terjedelmes kivonatban közöljük.

jövő nemzedéknek testben is erőteljesebbé, éppé tételét, hogy a tanítás és nevelés törekvései iránt fogékonyabb, erőteljesebb s boldogabb egyénekké váljanak.

A tanulók orvosi vizsgálata évente két, legfeljebb háromszor végezhető, de a tanulók további egészségügyi megfigyelése is az iskolaorvos utasításai alapján történik. Ez a tisztiorvos feladatát s kötelességét érintetlenül hagyja. A tisztiorvos ezentúl is felelős azért, hogy az iskola révén fertőző bajok el ne terjedjenek. Kétségtelen azonban, hogy a tisztiorvosnak és iskolaorvosnak együttműködése csak hasznos lehet, amint hasznos az is, ha az otthon és iskola is támogatják egymást, még a közegészségügyi szolgálat szempontjából is, mert nemcsak az iskolából viheti a gyermek valamely fertőző betegség csiráit otthonába, testvérei, családja körébe, hanem otthonából az iskolába is, a mindenfelől egybegyűlt tanulósg körébe. A szennyes, elhanyagolt otthon ártalmi az iskolán át juthatnak el széles körbe. Ezért értékes kiegészítője a tisztii és iskolaorvos munkájának az *iskolanővér* működése, a női egészségügyi felügyelőnőé, aki a gondjaira bizott kerület családait és gyermekeit jól ismeri, a tanulók orvosi vizsgálatánál segítkezik, az elhanyagolt, rosszul gondozott és hiányosan táplált gyermekeket otthonukban is felkeresi, hogy ott felkutassa a gyermekeken észlelhető kedvezőtlen jelenségek okát, hogy a szülőket, hozzátartozókat a hiányokra, mulasztásokra és bajokra figyelmeztesse, ezek elhárítását sűrgeesse, ha kell kieroszakolja, hogy a szennyes gyermek tisztaságáról gondoskodjanak, hiányos ruházatát rendbehozzák, a rosszultápláltat jobban éllemezze s a betegke gyógykezeltetéséről gondoskodjanak. Ő derítheti ki, ha a gyermekkel rosszul, durván bánnak, ha erejét meghaladó munkával terhelik s az ő közbenjárására történik, hogy mindez állapotokon mások javítsanak, ha a hozzátartozók ezt tenni nem tudják vagy nem akarják. Ily nő közbenjárása áldásos, nevelőleg hat s a higiéné követelményeinek ismeretét terjeszti oly körben is, ahová eddig ez ismeretek nem juthattak.

II. Az iskolák orvosi vizsgálatának szervezete.

E fejezet irói *Reid György* és *Priestley János* orvosok.

Az iskolák vizsgálata nem kevésbbé fontos, mint a tanulóké. De még fejlesztésre szorul, mert még távol áll az ideáltól. Kizárólag az iskolák vizsgálatáról van szó, a gyermekek nélkül, bár a higiéné szempontjából a nevelés és oktatás eszközeit és módjait is figyelembe veszik, de nem a szorosán vett pedagógia szempontjából. Ha figyelembe is veszik, ezt csak annyiban teszik, amennyiben

befolyással vannak az iskolába járó tanulók egészségi állapotára, nemcsak a test, hanem a szellem épségére. A vizsgálatnak nem szabad egyoldalunak lennie, mert ha a vizsgáló csak az ismert betegségek után szimatol, feladatát csak kis részben oldotta meg.

Az iskolák ily vizsgálatára az 1907-ben életbe léptetett *Education Act* ad utasítást. Ez a tanügyi hatóságoknak kötelességévé teszi, hogy e vizsgálatok rendszeresítéséről gondoskodjanak s hogy a vizsgálat alapján szükségesnek mutatkozó intézkedéseket az iskolát látogató gyermekek érdekében tegyék meg.

A vizsgálatnak igen behatónak kell lennie. A részletesen kidolgozott utasítás alapján kiterjesztendő az iskola környékének, talajának vizsgálatára is, de főképp magára az épületre, beosztására, termekre, a termék levegőjére, világítására, az épület csatornázására, vízellátására, a fűtést, világítást és szellőztetést szolgáló berendezésekre, a szobák magasságára, az ajtók, ablakok elhelyezésére, magasságára, az iskolai butorokra, a táblák minőségére s elhelyezésére, az iskola tisztántartására, pormentességére, stb. Mindez a tanügyi s egészségügyi hatóságnak együttes munkája. Adott esetben e vizsgálat alapján döntenek afelett is, elzárják-e az iskolát vagy nem. A tanügyi hatóság hatásköre mindenesetre nagyobb, a szempont is más, amelyből e két hatóság a viszonyokat megítéli. Az iskolaorvos csak javaslatot tesz, a végrehajtás a tanügyi hatóság feladata; de véleményének minden körülmények közt sulya legyen. Ha az egészségügyi hatóság valamely hiányt észlel, kifogásolni valót talál, a tanügyi hatóságot figyelmeztetni köteles. Ha a tisztiorvos és iskolaorvos esetleg nem volnának egy véleményen, orvoslásért a tanügyi hatósághoz, az iskolavezetőséghez kell fordulniok.

Szerző azután részletesen ismerteti a tiszt- és iskolaorvos hatáskörét s a kettőnek a tanügyi hatósághoz való viszonyát.

III. Az iskolás gyermekek orvosi vizsgálatának rendszere.

A fejezet írója *Howarth dr.* tiszt- és iskolaorvos.

Az idevonatkozó törvény életbelépte előtt az iskoláknak csak oly tanulóit vizsgálták meg, akiket a tanítók s az iskolaorvos részletesebb vizsgálatra kijelöltek. Ma már az elemi iskolák összes növendékeit megvizsgálják, már az iskolába való belépésnél, sőt a belépés előtt s megvizsgálják mindannyiszor, ahányszor a tanügyi hatóság szükségesnek tartja. A rendelet értelmében minden iskolás gyermek megvizsgálendő, ha 7—10 éves korát elérte, iskolai életének 2—3-ik, 3—6-ik évében. Megvizsgálendő az iskola elhagyásakor is, amidőn ipari pályára készül lépni. Ma már ennyit

nem követelnek s 1909. vége óta beérik avval, ha a tanulókat az iskolába való belépéskor és az iskola elhagyásakor vizsgálják meg.

Szerző szerint, ha a vizsgálat csak kétszer történik, azt nem a be- és kilépőkön kellene eszközölni, hanem a tanulóknak meghatározott életkorában, valamennyit ugyanabban a korban, mert csak így lesz alapunk az összehasonlításra. Mindenesetre bizonyos rendszerrel történjék a vizsgálat, mert csak így érhető el, hogy az iskoláknak egy növendéke se kerülje el a vizsgálatot. A vizsgálat célja a normálistól eltérést mutató gyermekeknek felfedezése. Ez eltérés valamely testi vagy szellemi fogyatkozás, amely a gyermek jövő testi vagy szellemi fejlődését befolyásolhatja, de lehet valamely fertőző, ragályos betegség, amelyről a hozzátartozók nem tudtak s amely miatt tanuló társaitól el kell különíteni. Egyes esetekben csak külön vizsgálattal dönthető el, hogy a felismert fogyatékosság s a gyermekek otthoni viszonyai közt van-e valamely összefüggés, hogy e fogyatékosságok nem tesznek-e kívánatossá valamely beavatkozást. A tanügyi hatóság még 1908-ban adott ki erre vonatkozólag utasítást, amely megszabja, hogy mire kelljen e vizsgálatnak okvetlenül kiterjednie.

A vizsgált gyermekekre vonatkozólag megállapítandók a következők: a gyermek neve, lakáscíme, születési ideje, iskolai hivatalos száma. Személyes és családi történetéből megemlítendő mindaz, ami a gyermek szervezetét a múltban károsan befolyásolhatta, továbbá a gyermek és szüleinek egészségi szempontból vett múltja és jelene, állapota. Még a csirasejtekre ható ártalom, az alkohol sem hallgatandó el. Egyes felfedezett defektusoknak csak e múlt ismerete adhatja magyarázatát. Adminisztratív szempontból fontos adatok: a vizsgálat ideje, módja, a látogatások szabályszerűsége, amely utóbbi kettő akkor fontos, ha a gyermeknél szellemi fogyatékossgot állapítottak meg s ha a gyermek értelmiségi fokáról akarunk számot adni. Az általános állapotra vonatkozólag megemlítendő: a ruházat, lábbeli állapota, tisztasága, a bőr és hajzat állapota, tisztasága. Különösen kiemelendő, ha a gyermek nagyon elhanyagolt állapotban van, ha tisztátlan s testén élősdiek vannak. Ezek azért jegyzendőek fel, hogy az egészségügyi hatóság tudomást szerezzen róla s gondoskodhassék a gyermek otthonának megvizsgálásáról s arról, hogy az állapoton javítsanak, hogy a szülőket erre a gyermekvédelmi törvény alapján kényszeríteni lehessen.

A testi állapotra vonatkozólag feljegyzendő: a magasság, testsúly, tápláltság. Fontos annak a feljegyzése, ha rosszul táplált, mert ez esetben a vizsgálatot megfelelő beavatkozásnak kell követnie. Megállapítandók az oly esetek is, amelyekben a gyer-

meknek állandó ellenőrzés alatt kell maradnia. A hiányos tápláltságról valamely lappangó, idült megbetegedésre is lehet következtetni, nemcsak arra, hogy otthon nem részesül kielégítő ételmezésben vagy hogy az iskolai órákon kívüli időben megerőltető munkát végeztetnek vele.

Nagyfontosságu a testi fogyatkozások, a normálistól való eltérés felismerése. Hogy mi a normális állapot, nehezen állapítható meg. Más-más vizsgáló orvosnak erről más-más a véleménye, máskép dönti el, hogy a rendestől való eltérésnek mely foka az, amely már orvoslást, beavatkozást kíván. Kívánatos, hogy az elvekre nézve e tekintetben is egységes megállapodás történjék.

A fogazat állapotát illetőleg feljegyzendő, hogy a fogak tiszták-e s hogy mily állapotban vannak. Fontos a tejfogak befolyása az állandó fogak kifejlődésére s helyzetére, főkép az állandóság és romlásuk szempontjából, fontos a fogazat állapota s az általános egészségi állapot közti viszony.

Az orr- és garatür vizsgálatánál főkép az döntendő el, nincs-e az orrgaratür elzárva. Figyelemmel kell lenni a szájlélegzésre, a mandolák állapotára, adenoid-túltengések és polipusok jelenlétére, mert ezek is okai lehetnek annak, ha egy gyermek valamely fertőző betegségbe esik, — például vörheny, difteritisz, rheumatizmus, tuberkulózis említendő, — de okai lehetnek a gyermek szellemi életében mutatkozó zavaroknak is. E mirigyes képletek túltengése idült lobok s a lymphatikus alkat kifejlődésének is oka lehet s az iskolás gyermek testi és szellemi állapotára befolyással van. Az utóbbiak állapota szorosán összefügg fejlődésben levő fülbajokkal, süketséggel s a nehezített légzéssel is, amelyek már ezért is mielőbbi gyógykezelést kívánnak.

Gondosan leírandó a kemény szájpád formája is, főkép a gyermeknél észlelt szellemi fogyatékoságok esetén. A kettő közti kapcsolat fontos. Felderítendő s megállapítandók az esetleges szembajok s a látás fogyatékoságai. Minden szem látóképessége külön megállapítandó, tekintettel a gyermekszem alkalmazkodó képességére. A hiba felderítését aztán kövesse nyomon a gyógykezelés, a javítás.

Nagy a jelentősége a fülbajoknak, főkép a süketségnek. Azért is jelentősek, mert idővel fokozódhatnak, idültekké lesznek, egyes gyermekeknek egész életükön át kísérői. Egyes fülbajosok, pl. akiknek füléből bűzös geny ürül, az iskolából eltávolítandók, mert iskolatársaikra nézve nagyon kellemetlenek. Komoly mérlegelést kívánnak az oly esetek, amelyek veszély elhárítása céljából mielőbbi beavatkozást, esetleg műtétet kívánnak.

A hallás vizsgálatánál mindkét fül külön megvizsgálandó, sőt

később az is megállapítandó, hogy a hallás hibája idővel fokozódik-e. Nagyfokú sükettség esetén, amidőn a gyermek emiatt az iskolát nem látogathatja, gondoskodni kell arról, hogy a gyermek megfelelő intézetbe, süketek oktatásával foglalkozó iskolába adassék.

Nagy gond fordítandó a beszédhibák felismerésére, aminők a szótagolás hibái, a selypítés, dadogás. A beszédhibák a szellemi (mentális) fogyatékoságok közé jegyzendők fel. Normális gyermekeknél is észlelhetők esetleg csekélyebb kiejtési hibák, amelyek idővel eltűnhetnek, pl. idioglossia esetében, amely sajátságos beszéd-módnál a gyermek a legkönnyebben kiejthető hangokat, szótagokat hallatja. Különös figyelem fordítandó a szellemi állapot (mental condition) feljegyzésére. A vizsgálatra vonatkozó utasítás a következő beosztást kívánja:

A gyermek lehet 1. élénk szellemű, szellemes, nyílt, könnyed észjárású, buta, nehézkes észjárású, tompaeszü, érzéketlen, lomha, kedvetlen, nehézkes, lassú felfogású; 2. szellemileg fogyatékos; 3. imbecilis, gyöngélméjű. Az első csoportbeliek a rendes iskolát látogathatják, a második csoportba tartozók külön intézkedést kívánnak, a harmadik csoportbeliek még inkább. Kétes esetben a gyermek érdekében kívánatos, hogy a csoportba való osztásnál úgy döntsünk, hogy inkább a nagyobb fokban fogyatékosak elbánásában részesüljön. Az iskolaorvos csak az esetben zárhat ki egy gyermeket az iskolából, ha ebben az oktatás reá nézve eredménytelennel nem járhat. Csak, ha az ily gyermekekről másképp nem gondoskodhatnak, hagyhatók a normális gyermekek közt, esetleg alacsonyabb osztályban.

Szellemi fogyatékoság esetén szerző az osztályvezető tanítótól a következő adatok szolgáltatását kívánja: 1. a gyermek neve, lakás-címe; 2. kora; 3. mióta látogatja az iskolát? 4. A választ arra, hogy a nyert benyomás után ítélve, élénk, ép szellemű-e, vagy buta? 5. Jóviseletű-e, okos, engedelmes, rosszindulatú, haragos-e, stb. 6. Rendes, tiszta-e a ruházata? 7. Vannak-e különös és káros hajlamai? 8. Milyen a felfogó, megfigyelő s utánzó képessége, milyen a figyelő képessége, milyenek a kérdésekre adott válaszai, az emlékező tehetsége, hogyan olvas, ír, számol, milyen a színérzéke, mutat-e valamely különösséget az izlése? 9. Mutat-e szeretetet, ragaszkodó-e? 10. Észlelhető-e nála valamely erkölcsi fogyatékoság? 11. Egyéb idevágó megjegyzések. 12. Rendszeren látogatja-e az iskolát, ha nem, miért?

Ily kérdőlap reavezeti az orvosvizsgálót a szellemi fogyatékoság észrevezésére s arra, hogy e vizsgálatot bizonyos rendszer szerint végezze. Enélkül a vizsgálat nehézségekkel jár. Így esetleg kiderítheti, hogy az észlelt butaságnak adenoidtúltengésekben van

az oka, hogy a szellemi fejlődésben való visszamaradásnak az iskola rendetlen látogatásában, esetleg valamely testi hibában, pl. szem- vagy fülbajban keressük magyarázatát. Megállapítható, hogy a testi fejlődésben való visszamaradásnak okát a hiányos táplálkozásban, vagy abban keressük, hogy a gyermekek hozzátartozói elhanyagolják. A családra vonatkozó kérdések, amelyek a családi történetről adnak felvilágosítást, esetleg a terheltég megállapítására vezetnek, pl. elmebaj, epilepszia, idegbajok, alkoholizmusról, stb. szólnak. A gyermek multjának ismerete esetleg felvilágosít arról, hogy a gyermeknek idegrohamai voltak, vagy hogy arról, mily gyermekbetegségei voltak, hogy mily korban kezdett járni, beszélni. Az ily adatok alapján könnyebben megítélhetjük a gyermek jelen állapotát, fejlődését vagy fejlődésben való visszamaradását. Nagy súlya van ily vizsgálatnál a tanító véleményének s fontos a gyermek környezetének ismerete.

Feljegyzendő a gyerekekről nyert általános benyomás szempontjából: a gyermek egészségi állapota, tápláltsága, arckifejezése, minden fiziológiai rendellenesség, a vérkeringés zavara, a fogak állapota, nyáladás. A hibás beszéd, az egyszerű kérdésekre adott válasz, hogy gyors-e vagy késedelmes. Feljegyzendők a túlzott, hiányos vagy rendetlen, inkoordinált mozgások, megfigyelendő, hogy járásnál, megállásnál könnyen hajtja-e végre a mozgásokat, könnyen utánozza-e a mozgásokat, hogyan tartja kinyújtott karjait, kezeit. Fejlődésében visszamaradt-e s e szempontból megfigyelendők a fül, szem, orr, ajkak, nyelv, koponya, szájpad, állkapocs, fogak, végtagok s a bőr. A gondolkozási képesség, a koncentráció, figyelem, megfigyelő képesség, emlékező tehetség, képzelő tehetség. Hozzáintézett kérdésekkel megállapítandó, igazat mond-e, nem túlcsapongó-e a temperamentuma, van-e benne bünözési hajlam. Megfigyelendő az általános erkölcsi állapota, a játékok iránti érdeklődése, mulatozáshoz való kedve, hogy mivel szeret foglalkozni, morózus-e vagy jókedvű, kik és mily koruak a játszótársai. Komolyabb agybeli zavarok, amelyek a szellemi működésekre, az érzékszervek működésére kihatnak, ismételt, gondos vizsgálatot kívánnak. Nagyfontosságú az agyközpontoknak, gócpontoknak, amelyek a látás-, hallás-, beszéd- és írásképeséget szabályozzák, kiesése vagy hiányos szervezettsége, helytelen összekapcsolása, ami meg különböző szellemi fogyatékoságban, olvasási és írásbeli zavarokban, pl. veleszületett szóvakságban, szósüketségben nyilvánul.

A belső szervek hibái közül a tüdők, tüdőcsúcsok, sziv bajai, a tuberkulózis veendőek tekintetbe. Aktív tuberkulózist mutató gyermekek az iskolából kizárandók s gondoskodni kell arról, hogy gyógykezelésben részesüljenek. Gondos figyelmet kívánnak a fertőző bajok

is. Epilepsziás gyermekek is kizárandók az iskolából, ha rohamaik gyakoriak, vagy ha szellemileg is fogyatékosak, mert tanulásra képtelenek, s viseletök az iskolai fegyelemmel nem egyeztethető össze. Kizárás után gondoskodni kell róla, hogy a gyermek megfelelő intézetbe jusson. Nagymérvű vérszegénység, chorea s nagyobb-fokú idegesség szintén kívánatosá teszik, hogy a gyermeket az iskolából eltávolítsák.

A testedzés, testgyakorlat az iskolában nagyfontosságú. Sérvvel bírók, szivbajosok, nagymérvben elgyöngültek, elferdüléseket mutatók azonban felmentendők.

Ezután szerző azt tárgyalja, mely esetekben tiltandók el egyes gyermekek az iskolalátogatástól. Eltiltandók: 1. ha valamely betegség elterjesztőivé válhatnak; 2. ha tisztátlanok s rajtok, pl. tetvek elősködnek s másokat is szennyezhetnek; 3. ha testi és szellemi állapotuk lehetetlenné teszi, hogy a tanulásban társaikkal együtt haladhassanak. A kizárás komolyabb jellegű fogyatékoság esetén végleges lehet, vagy csak időleges, pl. tisztátlanság esetén.

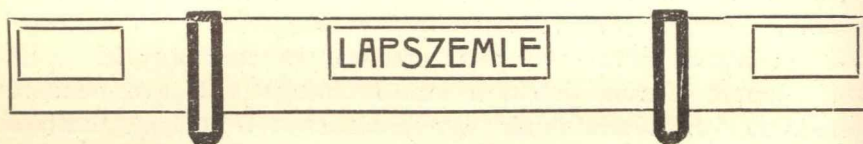
Ügylátszik, mondja szerző, hogy a tanulók szellemi fejlődését a jövőben nagyfontosságúnak fogják tartani, amelytől az oktatás és nevelés munkájának egész eredménye függ.

Az iskolai orvosi vizsgálat eredményes csak úgy lehet, ha az iskolaorvost munkájában a tanító támogatja. A gyermekekre vonatkozó fontos adatoknak egy részét csak ő szolgáltathatja s nem egy jelenségre ő hívhatja fel a vizsgáló figyelmét. Minden gyermek megvizsgálendő. Egyes adatokat maga a tanító állapíthat meg, így a gyermekek magasságát és súlyát. Egy gyermek vizsgálata nem sok időt kíván, egy óra alatt esetleg 20—25 gyermek is megvizsgálható. A vizsgálatoknak az iskolai órák alatt, az iskolában kell történniök, oly módon, hogy az iskolai munkát ne zavarja. A szülőket rá kell bírni, hogy a vizsgálatnál lehetőleg jelen legyenek, mert megkönnyíthetik a vizsgálat megejtését s fontos adatokat szolgáltathatnak gyermekeikről.

Szerző azt ajánlja, hogy a vizsgálatot ne egyszerre, hanem többszörre végezzék. Az első vizsgálatnál a beszéd, légzés minőségére, a fogak, mandolák állapotára, esetleg adenoidvegetációk jelenlétére kell figyelemmel lenni, továbbá a mirigyek állapotára s arra, található-e a gyermeknél valamely abnormális jelenség. A gyermek hallása külön vizsgálandó, külön szeméinek állapota és látása. Valamely rendellenességet mutatók külön, alaposabban megvizsgálendók. Aztán a mellkas vizsgálata következik. Vizsgálat után a szülőknél és tanítóknál megadandók a szükséges utasítások. E vizsgálatoknál igen fontos az iskolanővér jelenléte. Gondoskodni kell továbbá arról, hogy amennyiben a gyermek állapotát kedvezőtlen viszonyok eredményezték, e viszonyokon javítsanak.

E vizsgálatoknak elveit a tanügyi bizottság állapította meg, de nem zárta ki, hogy a helyi viszonyok figyelembevételével az eljárást módosítsák. A vizsgálati adatok regisztrálásának is megvannak az előirt módjai. Minden gyermeknek meg van a külön lapja, a nemek szerint eltérő színű s korcsoportok szerint is változó. Ez az egyéni lap végig kíséri a gyermeket az iskoláztatás kezdetétől az osztályokon át, sőt vele adják, ha más iskolába kerül. Más-más színű lapja van a normális és abnormális gyermeknek is s könnyen megtudható, mely gyermekek szorulnak gyakoribb vizsgálatra. A lapok a tanügyi hatóság központi hivatalába is elküldetnek, ahol jól áttekinthető nyilvántartás készül rólok. Ezekből készülnek aztán a havi és évi kimutatások. A lényeg az, hogy e nyilvántartás útján figyelemmel kísérhető minden gyermek sorsa. Ha a különböző iskolák a részletekre vonatkozólag el is térnek egymástól, bizonyos lényeges dolgokra nézve az eljárás egyöntetű.

(Folytatása következik.)

Didaktikai reform. Az angol kultuszbudget ez idei tárgyalásánál a közoktatásügyi miniszter figyelmét felhívták arra az oktatási módszerre, melyet egy római pedagóga, Montessori Mária, honosított meg az általa vezetett «gyermekházak»-nak (case dei bambini) nevezett intézetekben, amelyek Róma egy új városrészében, a San Lorenzoban, utána Milanóban és másutt keletkeztek, amelynek meglepő sikereiről tanuságot tesznek azok a jelentések, melyekben elfogulatlan szakértők részletesen ismertetik a rendszer előnyeit. Az angol kormány már külügyi hivatala útján tudomást nyert ez érdekes kísérletekről, melyeknek eredményei annyira meggyőzték római nagykövetét is a Montessori Mária által követett neveléstani elvek helyességéről, hogy római villájában főrangú gyermekek számára hasonló iskolát állíttatott fel Montessori vezetése alatt. Most elhatározta a kormány, hogy szakkiküldöttjei által a helyszínen is tovább tanulmányoztatja e kérdést. Legközelebb mi is tüzetesen fogunk beszámolni erről a nagy horderejű pedagógiai reformirányzatról, ezuttal csak röviden kívánjuk jelezni, hogy Montessori Mária, aki különben a római egyetemen orvostudori képezést nyert «professore» és sok évig volt a pszichiatriai osztály asszisztense is,

abból az alapeszméből indul ki, mint ezt már az 1898-iki turini nevelésügyi kongresszuson is kifejtette, hogy a gyermekek rendszeres érzékfejlesztése, különösen és legelső sorban pedig tapintó érzékek kifejlesztése, melyek éppen a hat éves kort megelőző időben rendkívül fogékonyak, az izomemlékezet kiművelését teszi lehetővé, minek főelőnye, hogy az iskolákban s a kiseddévókban a szemek megerősítése következtében az agyműködésre gyakorolt káros hatást a legkevesebbre csökkenti s ehelyett megtanítja a gyermeket ujjaival látni. Ennek megfelelőleg első dolga a gyermek ujjai tapintó- és megkülönböztető képességét módszeresen fokozni előbb meleg és hideg vízbe mártással, majd sima és durva felületek megkülönböztetésével, idomok kitapintásával stb., ami alapja lesz később a tapintás útján való írástanításnak. Mert Montessori rendszerében, ne feledjük, az írni oktatás megelőzi az olvasást, vagyis inkább együtt jár vele: a tapintóérezék e tökéletes kiképzése, mely a testek különféle idomai szinhetikus vagy összetett megismerésén alapszik, minden mértani elemzési mód kiküszöbölésével s még fokozottabb intenzivitást nyer a többi érzékek célzatos elszigetelésével, annyira megy, hogy a gyermekek rövid idő múlva pusztán tapintás útján képesek megkülönböztetést tenni egy rizs és egy köles szem, vagy különféle papírok s szövetek közt.

Ezzel párhuzamosan a stereognosztikai vagy súlyérezklés a hosszú és rövid, vastag és vékony, magas és alacsony, kicsiny és nagy, valamint a színek fokozatai iránti felfogó képesség is rendszeres kiművelésben részesül a megfelelő taneszközök egész sorával, valamint más műveletek és játékok útján, mint p. o. csomókötések, kapcsoló- és gombológyakorlatok révén. A szók helyes tagolására külön leckék szolgálnak, valamint arra, hogy a gyermekek megtanulják tévedéseiket maguk helyreigazítani. Ily előkészítések után a gyermekek Montessori iskolájában, mely különben egy neme a bölcsődének, ahol a szülők állandóan érintkezhetnek gyermekeikkel, már négy éves korukban egyetlen tulajdonképeni lecke nélkül írni kezdenek, kivágott betűkből szokat raknak össze s hat hét alatt elsajátítják az írást, sőt öt éves gyermekek még hamarabb, s volt eset rá, hogy husz nap alatt az abéce minden betűjét megtanultak leírni, úgy hogy Montessori módszere szerint az írás rendkívül megkönnyíti az olvasást bár az átmenet arról emerre nem éppen olyan egyszerű amilyennek látszik, mert helyesen jegyzi meg Montessori, az maga, hogy a gyermek ismételni tudja a szót, melyet leírt, még nem olvasás, hanem csak bizonyos jeleknek hang útján való visszaadása, míg az olvasás egy előbb még ismeretlen fogalomnak kihüvelykezése írott vagy nyomtatott jelekből.

Lehetetlen ezuttal bővebben kiterjeszkednünk Montessori Mária módszere egyéb sajátosságaira, p. o. a számtan tanítására. Legyen elég itt annyi, hogy minden reformeszméje egészséges és mély filozófiai alapokon nyugszik, s hogy, mint maga mondja, nincs messze az idő, mikor végkép le fog tűnni a zsémbes öreg iskolamester alakja, aki szigorúan őrködik a fegyelem fölött s a lelkét kibeszéli, míg tanítványainak fejébe ver valamit. Nem lesz rá többé szükség; mert oly didaktikai apparátus fogja helyettesíteni, mely maga javítja ki a tévedéseket s a gyermeket az autodidaxis útjára kalauzolja el. A tanító szerepe abban fog kimerülni, hogy türelmesen és hallgatólag irányozza a gyermekek önerőkifejtését.

Amerikában is nagy érdeklődésre találtak Montessori Mária eszméi, melyeket ő különben rendszeres munkába is összefoglalt *«Il metode della pedagogia scientifico»* cím alatt, mely Franchetti báró és neje buzdítására látott napvilágot, s ugyancsak Franchetti báró volt az, aki kieszközölte Montessori Mária tanítási rendszerére a nemzetközi szabadalmat. Az olvasás tanításánál Montessori teljesen kiküszöböli a (Olaszországban) hagyományos a, b, ab sillabizálást. Amit tesz, csak az, hogy tiszta kurziv betűkkel kártyákra ír fel néhány szót, melyek már jól ismertek a gyermek előtt. Aztán a kibetűzött szót lehetőleg maga a tárgy mellé helyezi. Természetesen a gyermekházak e célra föl vannak szerelve a legközségebb tárgyak ábrázolataival játékszerek alakjában. Nemsokára a gyermekek képesek arra, hogy részt vegyenek egy olvasójátékban, amikor az iskola legkedveltebb játéktárgyait kirakják egy asztalon, mindeniknek nevét egy papirdarabra írva s ez összehajtott papirdarabot egy zacskóba dobva. Mindenik gyermek kivesz egy cédulát, s felbontja anélkül, hogy másnak látni engedné, s ha tisztán és helyesen ki tudja mondani a reá irt szót, engedelmet kap a nap hátralevő részében a papíron irt játékszerrel játszani. Ez ötlet sikere meglepő volt s túlhaladta a feltaláló legvérmesebb reményeit.

Egyes szavakról rövid mondatokra az átmenetet a fekete tábla közvetíti, melyre a tanító rövid kérdéseket ír fel, melyekre a gyermekek felelnek, vagy parancsokat, miket teljesítenek. Ily módon egész társalgás fejlődik ki egy oldalról írásban, más oldalról szóban vagy cselekedetben. Ugyanez a módszer hosszabb mondatokra is, melyeket különböző írott parancsok alakjában osztanak ki a gyermekek között.

Mi a magunk részéről a Montessori-féle kinezthéziás (izom- emlékezeti és tapintási) előkészítő gyakorlatokat szintén fontosaknak tartjuk nemcsak az írás tanításában, hanem a kézimunkában, sőt az olvasás elsajátításában is. Megjegyezzük, hogy az olvasás és írás megtanulásában nem az írás, hanem az olvasás okozza a

fő nehézséget. Az olvasás elsajátításának megkönnyítésére pedig nekünk, magyaroknak, igen jó módszereink vannak. Ilyen a *jelképes* módszer (alapította *Budinszky Károly*), a *Czukrász Róza* fonomikái módszere, s a *Szász Irén* «kinesztéziás» módszere. Ez utóbbi ugyanazon nyomon halad, mint a Montessori módszere, de nem az írásra, hanem az olvasásra alkalmazza az izomtapintás-gyakorlatokat. Szász Irén a nyelv és a száj izom- és tapintásemlékezetét használja fel az olvasás természetszerű és könnyű elsajátítására. Ez az alkalmazás Montessorinak, úgy látszik, nem jutott eszébe, annak csak kapujáig jutott el. (Mc. Clure's Magazin. Májusi füz.)

Várnai Sándor.

The training in Speech of deaf Children. A süket gyermekek tanítása a beszédre. Írták: *Garett* és *Turnbutt*. Washington 1908.

Ez az értekezés az I. Nemzetközi Gyermekjóléti Kongresszuson bemutatott előadás tulajdonképp. Írói fő megfigyelése az, hogy a süket gyermekeket rendszerint *nagyon későn* kezdik beszélni tanítani. Sokkal előbb kellene ezt tenni. Ha a normális gyermekek oly későn tanulnák a beszédet, nagyon nehezen menne nekik is a dolog. Mindenesetre jó gyakorlati intés részükről, hogy *a süket gyermeket mennél előbb tanítsák beszélni.*

A sexualis neveléshez szolgál adalékkal az olasz *P. Foa* cikke *Sexualis pszichologia* címen a „Rivista di Psicologia applicata“ folyóiratban (1909.). Foa szerint a sexualis nevelés szüksége nyilvánvaló. E nevelés első elemeit az *anyai nevelés* adja. Szerzőinknek ebben nagyon is igaza van. Teljesen hozzájárulunk. Épp azért tartjuk helyesnek alsóbb osztályokban nők tanítását, természetesen koedukációs rendszer mellett.¹⁾ A nő ösztönszerű érzéssel sajátíthatja el a gyermekekkel a faji élet társadalmi elemeit, ez a meggyőződésünk.

Ami már most a később, az ifju ily irányu érdeklődésével szükségessé vált biológiai, esztétikai elemeket illeti, folytatja Foa, az akarat és a felelősség növelésével együtt az iskola adja. Végre pedig az orvosi nevelés szabatosan tárja fel a sexualis infectio következményeit.

Teljesen hasznos és így szükséges követelések a sexualis nevelésről.

A faji élet tanítása kérdésének újabb irodalmáról. E címen a „sexualis felvilágosítás“ irodalmáról írunk. „Sexualis felvilágosítás“, „sexualis tények tanítása“ felkapott s szerintünk nem is szabatos címek helyett mi a *faji élet tanítása* kérdésének neveznők ezt. Hiszen nem

¹⁾ Dr. Pekár Károly: *Az együtt iskoláztatás (coëductio) kérdéséhez.* Egy pszichologus hozzászólása. Nemzeti Nőnevelés, 1906. jun.

a nemi életre akarjuk oktatni a fiatalságot, hanem a helyes faji életre, a faj helyes életére. Nem a „nemi“ szó önkéntelenül érzékcsiklandozó hatása rontsa már előre itt a dolgot, hanem a faj életéről, a faj magasztos, fenséges hatalmáról legyen szó, amelynek szolgájaként neveljük az ifjút. Hagyjuk el tehát magyarban is azt a „sexuális“, „nemi“ tanítást s beszéljünk következetesen, tiszta erkölcsi felfogással a faji élet tanításáról, mert hisz itt az ifjuságnak a faji életre való neveléséről van szó.

Ez irányban egyik könyv a másik után, egyik cikk a másik után jelenik meg napjainkban, ami valóban a probléma napirenden voltát mutatja. Ime a legujabbak :

Albert Moll : *Das Sexualleben des Kindes*. — *Die sexuelle Erziehung*. *Zeitschrift für pädagogische Psychologie*, 1908. dec.

Kemsies : *Die sexuelle Aufklärung der Jugend*. *Zeitschrift für pädagogische Psychologie*, 8. köt.

Charles R. Henderson : *The Eight Year Book of the National Society for the Scientific Study of Education*. Chicago, University of Press, 1909.

Raymond Robbins : *Education in Matters of Sex*. Educational Pamphlet. Society of Sanitary and Moral Prophylaxis. New-York.

G. Stanley Hall : *Adolescence*.

Kohn : *The Teaching of Social Hygiene*. *Educational Bi-monthly*, 1909. dec.

Julian W. Mack : *What Every Girl Should Know*. *Ladies' Home Journal*, May, 1908.

Konrad Höller : *Die sexuelle Frage und die Schule*. Leipzig, Erwin Nägele, 1910.

Helen C. Putnam : *Instruction in the Physiology and Hygiene of Sex*. *Boston Medical and Surgical Journal*, Jan. 31. 1906.

Clara Schmitt : *The Teaching of the Facts of Sex in the Public School*. *The Pedagogical Seminary*, 1910. 2.

Philipp Zenner : *Education in Sexual Physiology and Hygiene ; a Physician's Message*. Cincinnati, Robert Clarke Company, 1910.

B. S. Talmey : *Genesis*. A manual for the instruction of children in matters sexual for the use of parents, teachers, physicians and ministers. New-York, Practitioners' Publishing Co., 1910.

E gazdag napi irodalom is mutatja, hogy a világ szükségét érzi e téren a cselekvésnek, hogy a cselekvés perce már itt van. A nemi perverzio annyi kárát tesz nyilvánvalóvá ez irások, hogy a faji élet tanítását, amely elejét vehetné e bajoknak, föltétlenül be kell hoznunk az iskolákba. A jelen irodalma erre tanít.

Azt is látjuk, hogy társadalmi egészségügynek is nevezik e kérdést. Mi csak nevezzük meg nevén a gyermeket : a faji élet tanítása.

Hiszen erről van itt szó, a *fajnak való egészséges életre nevelni* az ifjúságot, ebben bent van az is, mitől óvakodjék, az is hogy mi a leg-egészségesebb élet: a tiszta családi élet stb. . . ., ebben a faji élet egészséges voltában benne minden, amit a szexualis felvilágosítás, a szociális higiéné címeiken felvetettek.

Ez irodalom egyrészt az e téren tapasztalható sok baj, eltévelyedés megállapításával foglalkozik, másrészt ennek orvoslásával, elejevételével és pedig egyrészt a faji élet ismertetése, a felvilágosítás után, másrészt a faji egészségügy tanításával. A bajok, eltévelyedések ugyanis kétségtelenül a nemtudásból, a tudatlanságból fakadnak. Így a faji élet ismertetése és a faji egészségügy tanítása égetően szükséges, gyermeknél és ifjunál, családban és iskolában és pedig mind a kettő egyaránt fontos, úgy magának a faji életnek ismerete, mint ennek egészségügye. A titkolódzás eddigi hagyománya csak ártott ezen a téren. Ime e főgondolatokba foglalhatók össze ez újabb irodalom eredményei, melyben a németek és amerikaiak kiváló buzgalmat fejtettek ki.

Pekri Pekár Károly dr.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság V. közgyűlése.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság az 1911. évi rendes közgyűlését április 30-án délelőtt fél tíz órakor tartotta meg gróf *Teleki Sándor* elnöklése alatt a Társadalmi Múzeum helyiségében. Jelen volt az egész tisztviselőkar és tagok is nagy számmal jelentek meg, körülbelül 80-an, bizonyítékául annak, hogy a Társaság intenzív és extenzív működésével tagjai figyelmét mind nagyobb mértékben vonja magára és köti le. A szegedi fiókkört *Szele Róbert dr.* főigazgató, elnök s a szolnoki fiókkört *Wehle Lucia*, szakosztályi elnök képviselték.

Gróf *Teleki Sándor* elnöki megnyitójában örömmel említette meg, hogy a Társaság öt éves multra tekint vissza. Ha ezen küzdelemmel teljes öt év történetét átgondoljuk, őszinte elismeréssel és hálával kell adóznunk azoknak, akik a Társaság életében vezetőszerepet vittek. Akik, minden anyagi haszon nélkül, teljes erejükkel fáradoztak a gyermektanulmányok minél szélesebb körben való elterjesztésén. A tisztikar odaadó munkássága méltó jutalmat nyert az érdeklődésben és támogatásban, mellyel az ügyet mind a fővárosban, mind az ország egyes nagyobb városaiban fogadták és felkarolták. A gyermektanulmányok ezen gyors és váratlanul nagymérvű fejlődése meglehetősen anyagi zavart is

idézett elő a Társaság életében. A deficitet azonban a szerkesztőbizottsági tagok tiszteletdíjának önkénytes visszautalásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak nagy utánjárással kieszközölt 1500 K pótszegélyével sikerült elkerülni. Az elnök lelkes szavakkal buzdította a jelenlevőket, hogy a Társaságot tagok gyűjtésével támogassák.

Ezután *Jablonkay Géza* dr. tette meg titkári jelentését, amelyből a jelenlevők látták, hogy az 1910. év korszakos jelentőségű volt a Társaság történetében s hogy a Társaság az új intézmények megteremtése s a külső nagy fejlődés mellett intenzív, komoly, tudományos értékű munkát végzett a lefolyt évben. (A titkári jelentést egész terjedelmében közöljük.)

Az elnök a közgyűlés nevében köszönetet mondott a kormánynak és a székes-fővárosnak anyagi támogatásáért; a három titkárnak buzgó munkájáért, valamint a szolnoki és szegedi fiókkör képviselőinek és a Kolozsvárról feljött vendégeknek érdeklődésükért.

Perényi József dr. felolvasta az 1910. évről szóló pénztári jelentését, mely szerint a társaság 1910. évi bevételei a következők voltak: vallás- és közoktatásügyi miniszterium segélye 3500 K, székes-főváros segélye 1500 K, Gyermekvédő Liga segélye 450 K, tagsági díjak 2264 K, előfizetők díjai 623·40 K, gróf Teleki Sándor adománya 300 K, Ranschburg Pál dr. adománya 100 K, Lumniczer József dr. adománya 50 K, „A Gyermek“ hirdetéseinek jövedelme 232 K, a múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának könyvtári célra adott segélye 200 K, egyéb bevételekből 53·56 K, Ranschburg Pál dr., Nagy László, Grósz Gyula dr. és Berkes János alapítói tagdíjai (à 100 K) 400 K. Összesen 9672·96 korona.

Kiadásai voltak: nyomdák számlájának kiegyenlítése 4982·21 K, ügykezelési kiadások fedezésére 1779·59 K, személyi kiadásokra 1100 K, írói díjakra 1463·50 K, könyvtárra 213·68 K, „A Gyermek“ mellékletének postai díja 20 K. Összesen 9560·98 K. Maradék 111·98 korona.

Jablonkay Géza dr. előterjesztette a számvizsgáló bizottság tagjainak, ú. m. *Medgyesy János*nak és *Vértes O. József* dr.-nak jelentését, hogy a pénztár kezelése kifogástalan. Ezen jelentésnél fogva a közgyűlés a tisztikarnak a fölmentvényt megadta.

Mosdóssy Imre ezen jelentésekből a vezetők kitartó, önzetlen munkájáról győződve meg, indítványozta, hogy az elnöknek, alelnöknek s általában a tisztikarnak köszönetet mondjanak, amit nagy lelkesedéssel meg is tett a közgyűlés.

Perényi József dr. előterjesztette az 1911. évi költségvetést, melynek értelmében a bevételek összege ki fog tenni 10,410 koronát, a kiadások összege 9810 koronát, marad 600 korona.

A költségvetés elfogadása után *Farkas Sándor* indítványára egyhanguan választotta meg a közgyűlés a választási előkészítő-bizottság által jelölt régi és új tisztviselőket és választmányi tagokat. A választ-

mány kiegészítéseül *Szele Róbert* dr. indítványára *Klúg Péter* szegedi siketnéma-intézeti igazgatót, *Nagy László* ajánlására pedig *Pruzsinszky János* dr. főgimn. gyak. tanárt választotta meg a közgyűlés.

Ezután az elnök a jelenlevőknek köszönetét fejezve ki, a közgyűlést bezárta.

A Gyermektanulmányi Múzeum megnyitása. Április 30-án délelőtt 11 órakor a közgyűlés után következett a Társaság legujabb alkotásának, a Gyermektanulmányi Múzeumnak ünnepélyes megnyitása. A Múzeum, mely a Társadalmi Múzeum helyiségében nyílt meg, a maga nemében a legelső. Hogy pedagógiai fontosságát mennyire méltányolták, bizonyította az érdeklődés, amellyel az egybegyűlt, nagyszámú közönség fogadta a megnyitását.

Jelen voltak többek között *Náray-Szabó Sándor* államtitkár, *Zichy János* gróf vallás és közoktatási miniszter képviselőjében, *Festetich Géza* gróf fővárosi tanácsnok a székes-főváros tanácsának képviselőjében, *Fináczy Ernő* dr. udv. tan., egyet. tanár a Pedagógiai Társaság elnöke, *Szűry János* dr. miniszteri tanácsos, *Györgyi Kálmán* az Iparművészeti Társulat képviselője, *Szántó Menyhért* osztálytanácsos, a Társadalmi Múzeum képviselőjében, *Szinte Gábor* a Néprajzi Társaság küldötte, *Miklós Gergely* tanítóképző-intézeti igazgató a Tansermúzeum és Pedagógiai Könyvtár, *Glücklich Vilma* a Feministák Országos Egyesülete képviselőjében, *Moravcsik Ernő* Emil dr. udvari tanácsos, egyet. tanár, *Mosdóssy Imre* királyi tanácsos, budapesti tanfelügyelő, *Petri Mór* dr. Pest vármegyei királyi tanfelügyelő s tagok és vendégek nagy számmal.

A megnyitó beszédet gróf *Teleki Sándor* tartotta. A régi spekulatív szobatudományt szembeállította a legutolsó évtizedek naturalisztikus experimentális irányzatával, mely utóbbinak egyik eredménye a kísérleti alapon való gyermektanulmányozás. Társaságunk szerény anyagi eszközökkel, de fáradhatatlan buzgalommal igyekszik adatokat teremteni az igazság megállapítására és a hamis tételek megdöntésére. Mikor az elnök most a Múzeumot megnyitja, figyelmezteti a jelenlevőket a szerény anyagi körülményre, mely a Múzeumnak meglehetősen szűk határt szabott és kéri támogatásukat a Múzeum továbbfejlesztéséhez.

Nagy László, a Múzeum elnöke, ismertette annak történetét. (Egész terjedelmében közöljük.)

Ezután következtek a kiküldöttek üdvözlései. *Náray-Szabó Sándor* államtitkár *Zichy János* gróf miniszter képviselőjében jelent meg. Nagy elismerését fejezte ki a Társaság működése iránt, amely nemcsak pedagógusokat képez ki a gyermektanulmány céljaira, hanem nyilvános értekezleteivel népszerűsítette és nagybecsű munkájával külföldön is elismerést szerzett magának. A vallás- és közoktatásügyi miniszter üdvözlését

tolmácsolta a Múzeum megnyitása alkalmával, amellyel új utat nyit a Társaság a pädológianak.

Elnök köszönte Náray-Szabó Sándor államtitkár megjelenését és a miniszter üdvözlését, s kérte az ujonnan tapasztalt jóakarát jövőben való megőrzését. Egyben jelentette, hogy *Balogh Jenő* dr. és *Molnár Viktor* államtitkárok levélben mentették ki magukat, miután a Magyar Tudományos Akadémia nagygyűlésén kellett megjelenniök. *Szalay Imre*, a Nemzeti Múzeum igazgatója szintén kimentette magát s levélben üdvözölte a Társaságot.

Fináczy Ernő dr. egyetemi tanár a Pedagógiai Társaság nevében vett részt a felavató ünnepen. Minthogy a Pedagógiai Társaság működési köre a pedagógia egész területét foglalja magában s a gyermektanulmányi kutatások körével nem foglalkozhatik eléggé, nagy hivatást tulajdonított a Gyermektanulmányi Társaságnak. Vannak, akik a Társaság reményeit túlvérmeseknek tartják; a gyermektanulmányi kutatások az etikai és elméleti általános elveken nem változtathatnak, mégis a munka fontos, értékes s ezért sikert kíván hozzá a magyar nevelésügy előmozdítására.

Festelich Géza gróf a székes-fővárosi tanács nevében üdvözölte a Társaságot, különösen azokat, akik a Múzeum megalkotásában fáradoztak. Miután ez intézménynek hasznát legközvetlenebbül a főváros társadalma és tanítói kara fogja élvezhetni, ezért biztosította a Társaságot a székes-főváros anyagi és erkölcsi támogatásáról. *Petri Mór* dr. pest-megyei tanfelügyelő és *Mosdóssy Imre* fővárosi tanfelügyelő szintén lelkes szavakkal üdvözölték a Múzeum megalapítóit.

Elnök hálás köszönetet mondott úgy a Magyar Pedagógiai Társaság jóleső biztatásáért, mint a székes-főváros tanácsa nagy jóindulatáért, valamint a képviselőikben megjelentek üdvözlő szavaiért. Köszönetet mondott továbbá mindazoknak, akik akár testületek képviselőiben, akár személyes érdeklődésük folytán jelentek meg, továbbá azoknak, akik levélben vagy táviratban üdvözölték a Társaságot a Múzeum megnyitása alkalmával.

Nagy László felolvasta *Edelmann* Menyhértnek, a nagyváradi fiókkör elnökének, *Sipos Orbánnak*, a szolnoki fiókkör elnökének, *Bácsbodrogvármegyei Kisdédövökörnek*, *Takácsné-Berényi Ilonának*, *Spitkó Alajosnak*, *Klúg Péternek*, *Halmos Andornak* és *Sulyok Yldának*, aki *Edelsheim-Gyulay* Lipót gróf nevében irt, üdvözlő iratait.

Elnök a megnyitó ünnepet bezárta s a jelenlevőket felhívta a Múzeum megtekintésére, ahol annak két megteremtője, *Nagy László* és *Ballai Károly*, kalauzolták a közönséget.

A megválasztott tisztikar és választmány. Az 1911. április 30-iki közgyűlésen megválasztottak:

Elnökké: gróf *Teleki Sándor*.

Elnöktársakká: *Balogh* Jenő dr. államtitkár, *Bárczy* István dr. polgármester, *Náray-Szabó* Sándor dr. államtitkár, báró *Babarczy Schwartz* Ottó dr. udvari tanácsos, főrendiházi tag, gróf *Edelsheim-Gyulay* Lipót.

Ügyvivő alelnökké: *Nagy* László tanítóképző-intézeti igazgató.

Titkárokká: *Ballai* Károly állami tisztviselő, *Jablonkay* Géza dr. felső keresked. iskolai tanár, *Répay* Dániel tanítóképző-intézeti tanár.

Jegyzökké: *Gröber* Vilma fővárosi tanítónő, *Dániel* Jenőné polgári iskolai tanítónő, *Pintér* Zsigmond elemi iskolai tanító.

Könyvtárossá: *Hefty* Frigyes dr. egyetemi lektor.

Pénztárossá: *Perényi* József dr. főreáliskolai tanár.

Ellenőrré: *Schön* József fővárosi igazgató-tanító.

Szerkesztővé: *Nagy* László tanítóképző intézeti-igazgató.

Választmányi tagok. I. Régiek: *Ágotai* Lajos iparrajziskolai igazgató, *Balassa* József dr. középiskolai tanár, *Baló* József dr. tanítóképző-intézeti igazgató, *Bardócz* Pál elemi iskolai szakfelügyelő, *Barton* Imre elemi iskolai tanító, *Berkes* János gyengeelműjük intézeti igazgatója. *Berend* Miklós dr. gyermekorvos, *Bognár* Pál Cecil gimnáziumi tanár *Kőszeg*, *Borbély* Sándor siketnéma-intézeti igazgató *Vác*, *Demjén* Géza dr. tanácsjegyző, *Deutsch* Ernő főorvos, *Donner* Lajos felsőbb leányisk. igazgató *Békéscsaba*, *Éltes* Mátyás kisegítőiskolai igazgató, *Eperjessy* István elemi iskolai igazgató, *Farkas* Gyuláné elemi iskolai igazgató, *Farkas* Irén tanítónő, *Farkas* Sándor tanítóképző-int. igazg., *Festetich* Géza gróf székes-fővárosi tanácsnok, *Follért* Károlyné posta és táv. vezérigazgató neje, *Genersich* Gusztáv dr. orvos, egyet. tanár *Kolozsvár*, *Glücklich* Vilma felsőbb leányisk. tanítónő, *Gottlieb* György elemi iskolai igazgató, *Gregus* Gyula állami tanító *Székelykeve*, *Grósz* Gyula dr. gyermekkórházi főorvos, *Gömöri* Sándor tanítóképző-intézeti igazg. *Igló*, *Györgyi* Kálmán iparrajziskolai tanár, gróf *Haller* Györgyné, *Havas* Gyula nyugalmazott királyi tanfelügyelő, *Herodek* Károly a Vakok Országos Intézet igazgatója, *Hudeczek* Ferencné elemi iskolai tanítónő, *Imre* Sándor pedagógiumi tanár, *Istenes* Károly gyógypedagógiai tanár, *Jánosi* Margit tanítónő, *Kemény* Gábor dr. tanár *Torda*, *Kepes* Ilona dr. tanár, *Klis* Lajos siketnéma-intézeti igazgató, *Körösy* György főgimnáziumi igazgató *Deés*, *Krén* Margit tanítónő, *Nemeskéri Kiss* Pálné gr. Szapáry Vera, *Lechner* Károly dr. egyetemi tanár *Kolozsvár*, *Lengyel* Sándorné polg. iskolai tanítónő, *Lumniczer* József dr. Vöröskeresztkórház főorvosa, *Martin* Gyula kisegítőiskolai tan., *Martos* Ágostné fővárosi tanítónő, *Medgyesy* János állami siketnéma-intézeti igazgató, *Migray* József elemi iskolai tanító, *Mosdóssy* Imre királyi tanácsos, tanfelügyelő *Mór* Mihály dr. egyetemi tanár, orvos, *Nádlér* Róbert festőművész, tanár, *Nógrády* László dr. főgimnáziumi tanár, *Odor* Emilia felsőbb leányiskolai tanár, *Pekri Pekár* Károly dr. *Ranschburg* Pál dr. idegorvos, egyetemi magántanár, *Rejtő* Sándor dr., fülorvos, *Ritoók* Emma dr. tanár, *Dósainé Révész*

Margit dr. orvos, *Sarbo* Arthur dr. orvos. egyet. magántanár, *Somogyi* Margit dr. polgári iskolai tanár, *Schmidt* Márton dr. gimnáziumi tanár, *Schröder* Izabella tanítónő Szolnok, *Schuschny* Henrik dr. iskolaorvos, *Schwetz* Vilmos tanfelügy. Esztergom, *Szász* Irén igazgató-tanító, *Szemere* Samu dr. tanár, *Székely* György dr. pedagógiumi tanár, *Sziklás* Adolf polgári iskolai igazgató, *Szilágyi* A. Károly dr. ügyvéd, *Stepankó* Albert tanítóképző-intézeti tanár, *Farcádi* Sándor Domokos nyugalmazott tanár, *Tas* József elemi iskolai tanító, *Tóth* Kálmán (egri) elemi iskolai igazgató, *Várady* Zsigmond igazgató Kőrmöcsbánya, *Weszely* Ödön dr. főreáliskolai igazgató, szakfelügyelő, *Vértés* O. József dr. tanár, *Vig* Albert iparoktatási főigazgató, *Wehle* Lucia polgári iskolai tanítónő Szolnok, *Wittinger* Gyula dr. tanácsjegyző.

II. Ujak: *Adler* Simon vakok intézet igazgatója, *Benedek* Ábrahám gyógyepedagógiai tanár, *Becheft* Ármin dr. orvos, *Büchler* Hugó állami tanító Nagybecskerek, lovag *Ember* Károly tanítóképző-intézeti igazgató, *Erdész* Ernő tanár Óverbász, *Gerő* Katalin árvaházi igazgató, *Gonda* Gizella tanítónő Kispest, *Gyulay* Aladár középiskolai tanár, *Halmos* Andor királyi segédtanfelügyelő Lőcse, *Kallós* Ede dr. tanár, *Krécsy* Béla dr. főreáliskolai tanár, *Perényi* Irén tanítónő, *Révész* Géza dr. egyet. tanár, *Ribiczey* Erzsébet óvónképző-intézeti igazgató Hódmezővásárhely, *Szidon* G. Károly főv. tanár, *Szűry* János dr. miniszteri tanácsos *Takácsné-Berényi* Ilona óvónő Óverbász, *Ujlaki* Gyula fővárosi tanító, *Varsányi* Géza fővárosi tanító.

Titkári jelentés.

Az április 30-án tartott közgyűlésen előterjesztette: **Jablonkay Géza** dr. titkár.

I.

Visszapillantás és előretekintés.

Az elmúlt 1910. esztendő alapvető esztendő volt Társaságunk életében. Tevékenységünk széles alapokra helyezkedett, erős, életképesen működő fiókkörök alakultak, s ma már elmondhatjuk, hogy hatalmas, izmos társasággá fejlődtünk. S ez az erőttől duzzadó élet, amely már-már az egész pedagógiai életet mozgásban tartja, csak tíz esztendőös multra tekinthet vissza. Akkoriban nagy szürkeség borította a magyar pedagógiai életet. A régi tanítási módszerek elavultak, mindenki valami jobb, újabb után vágyott. S a nagy szürkeségből feldereng egy halvány fény sugar, az új pedagógia, az új pszichológia fényes napjának első, derengő sugara. S e vékonyka fény sugar világánál néhány lelkes rajongót látunk, akik egy új társaság megalakításán fáradoznak. Talán ismét egy

társaságot, amely a tanítók sovány filléreiből akarja a maga létét tengetni? Nem. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nem azért alakult, hogy egy társasággal több legyen. Keletkezése hasonlatos a forrás születéséhez. Célja az, hogy tápláló nedvvel lássa el a pedagógia sivár mezőit. S ma a mező virágai mohón isszák a patak csergedező vizét. Lankadt szirmaik felrisszülnek, új virágok fakadnak nyomában: a népiszkolai tanítás átalakul, új módszerek keletkeznek s a nevelés szeretetteljesebbé válik. Nem állítjuk, hogy mindez a gyermektanulmányozás műve, de ugyanazon korszellem szülötte mindegyik, amelynek középontjában a gyermek van. A gyermektanulmányozás annyira volt irányító hatással a pedagógia fejlődésére, hogy felfedezéseivel, vizsgálódásainak eredményeivel új pedagógiai szabályok keletkezését mozdította elő. Viszont a gyermektanulmányozás szülője az a pedagógia, amely a gyermek egyéniségének figyelembevételét sürgette.

S a gyenge fénysugár végigrezeg a tíz év küzdelmeinek emlékein és előre világít a jövőbe. S a maga energiájával folyton erősödő fényével megvilágítja a pedagógia tágas rónaságát. És mit látunk ott? A jövő pedagógiáját: vidám gyermeksereget, melynek léptei felett angyali szeretettel őrködik a tanító, az orvos, s a társadalom patronátusi szervezetei. Ott látjuk a szülőket is, amint hálás áhitattal tekintenek fel a subaltern állapotból magas erkölcsi piedesztálra emelt pedagógusra.

Az orvos és pedagógus a gyermek lelki és testi fejlődésének minden rejtekét ismeri s tudományos meggyőződésen alapuló együttes szeretettel irányítja a gyermeknevelést.

A bűnös gyermekek, a felnőtt gonosztevők, a mai társadalom e vadvirágai eltűnnek a föld színéről s a börtönök megürülnek. Helyüket a különféle minőségű és fokozatú foglalkoztató műhelyek töltik be, ahol a fogyatékos szellemi képességűek, vagy erkölcsi gyengeségben szenvedők a társadalomnak hasznos munkát teljesítenek.

Ime a gyermektanulmányozás végső hatása: az általános ember-szeretet elterjedése.

Ma már hisszük, hogy a Magyar Gyermektanulmányi Társaság alap-pilléreket rak a jövő társadalom felépítéséhez.

Talán káprázat ez, melyet a hatalmasan megerősödött fénysugár okoz homályhoz szokott szemünknek, de az is lehet, hogy a való képe. Akár az egyik, akár a másik igaz, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság halad a fénysugár irányában, mert ott látja célját, létének indokát, rendeltetését.

Szakosztályok.

A szakosztályok életében nevezetes mozzanatokról számolhatunk be. Első sorban megemlékezünk arról, hogy az elmúlt év folyamán egy új szakosztály létesült, a *pedagógiai szakosztály*, melynek feladata leendő,

hogy a gyermektanulmányozás tudományos kutatásainak eredményeit a gyakorlat terén alkalmazza, s ezuttal ezen osztály feladata lesz felvetni a nevelés terén a modern szellemnek megfelelő újításokat. Ez az osztály lesz nekünk az, amit a németek egész Németországot egybefoglaló szövetséggel, a „Bund für Schulreform“-mal akarnak elérni. Ezen osztály vezetésére a Társaság *Weszely Ödön* dr. egyetemi magántanárt, székesfővárosi oktatási felügyelőt kérte fel.

A korábban szervezett szakosztályok közül az *adatgyűjtő osztály* fejtett ki nagyarányú munkásságot. Három új kérdőívet szerkesztett és adott ki. Az egyik a gyermek *esztétikai érdeklődésére* vonatkozik, melyet a szakosztály megbízásából *Nagy László* elnök és *Farkas Irén* szerkesztettek. A másik kérdőívvel a gyermek *egyéniségére* vonatkozó adatokat gyűjtik. Ezt *Négrády László* dr. szerkesztette, ugyancsak a szakosztály megbízásából. A harmadik kérdőív a Gyermektanulmányi Múzeum szervezetét tárgyalja és a gyűjtés módjára nézve ad utasításokat. Ezt a kérdőívet *Nagy László* és *Ballai Károly* szerkesztették. A szakosztály e kérdőívekkel nagyszabású gyűjtést indított meg, az egész országra kiterjedőleg. Különösen kiemeljük az *esztétikai érdeklődésre* vonatkozó gyűjtést, melynek arányaira és a gyűjtés módjára nézve legjellemzőbb a *szolnoki fiókkör* gyűjtése. E fiókkör *Eötvös Károly* Lajos kir. tanfelügyelő vezetésével nemcsak Szolnokon, hanem a vármegye három, néptípusában különböző, vidékén indította meg a gyűjtést. E fiókkör munkássága folytán a járságban, a kunságban és a kunföldön letelepült jászok közt elemi-, polgári- és középiskolai növendékek sorából tizezer gyermektől szerzett adatokat. Úgy, hogy csupán ezen egyetlen vármegyéből a gyermek esztétikai érdeklődéséből *százezer adat* felett fognak rendelkezni. A *gyermek egyéniségére* vonatkozó adatgyűjtések Budapesten és az ország több pontján a népiskolás gyermektől a középiskola legfelsőbb osztályáig terjedő korosztályokat vontak be. Felette kívánatos volna, hogy a Társaság minél előbb abba az anyagi helyzetbe jusson, hogy ezen adatgyűjtéseit tudományosan feldolgozva a nyilvánosság ítélőszéke elé hozhassa s úgy a gyermektanulmányozásnak, mint a nevelésügynek hasznos szolgálatot tegyen. A *kísérleti szakosztály* még mindig az elmúlt években egybegyűjtött anyag feldolgozásával foglalkozik. Újabb munkálatokhoz nem is fog, míg ennek feldolgozásával teljesen el nem készül. Az emlékezetre vonatkozó kísérleti vizsgálatokat *Vértess O. József* dr. állította össze egy műben, amely egy év óta készen várja, hogy a Társaság könyvkiadó vállalatában kiadhassa.

Fiókkörök.

A gyermektanulmányi munka hatályosságát örvendetesen látjuk abban, hogy az ország különböző pontjain fiókkörök alakulnak, melyek nagy buzgósággal vesznek részt a Társaság működésében. Vizsgálódá-

saikat nem elszigetelten a maguk székhelyén végzik, hanem az egész vármegyére kiterjesztik. Így a *szolnoki fiókkör* az esztétikai érdeklődés vizsgálatába egész Jász-Nagykun-Szolnokmegyét bevonta. A lőcsei fiókkör pedig az egész vármegyére kiterjedőleg alakult meg, s ezért «*Szepes vármegyei fiókkör*» elnevezést vett fel.

Országos szervezkedésünk újabb eredménye három új fiókkör alakulása, névszerint a *nagybecskereki*, *szegedi* és a *szepesvármegyei fiókkörök*. E nagyarányú extenzív fejlődés szükségessé tette a fiókkörök működésének egységes szervezetét és irányítását. Felmerült az a terv, hogy a vidéki fiókkörök *ügyrendjét* megállapítsuk. A kiküldött bizottság ezzel elkészülvén, az ügyrend a fiókkörök elnökségeinek küldetett el megvitatás céljából. Ha a fiókkörök beérkezett jelentéseit végigolvassuk, mindenütt mozgalmas életet látunk, melyet a meggyőződés ereje éltet.

I. A *szolnoki fiókkör* az esztétikai érdeklődés fejlődését vizsgálja az egész megyére kiterjedőleg, s magában Szolnok városában a zene- és előadóművészet, a természeti szép körében körülbelül kétezer tanuló vizsgált meg az elemi iskola I. osztályától a főgimnázium VIII. osztályáig terjedő korosztályban. A gyengetehetségu tanulókat is pszichológiai szempontból vizsgálják meg, mely vizsgálatuk a közeli jövőben már befejezést is nyer.

II. A *nagyvárad* *fiókkör* munkásságát két fontos kezdés jellemzi:

1. A gyermekek egyéniségének vizsgálata Martos Ágostné által szerkesztett, de általuk módosított egyéniségi jellemlapok segítségével. E jellemlapokat összes elemi iskoláikban kiosztották a tanítók közt, akik valamennyi gyermekről kiállítják. Nagy érdeklődéssel várjuk e jellemlapok bejegyzéseinek eredményét, annál is inkább, mert a Gyermektanulmányi Társaság ezen eredményekhez képest a jellemlapok szerkesztését országossá óhajtja tenni.

2. A másik nagy munkájuk a gyermekrajzok és kézimunkák kiállítása, amelyet júniusban fognak megtartani, amelynek anyaga alapja lesz létesítendő muzeumuknak.

A főváros mintájára már két nyilvános értekezletet tartottak. Az egyiket *Laszlik* Ernő tanítóképző-intézeti tanár «*Az iskola és a házi oktatás hatása a szellemi életre*» címen, a másikat *Biró* Márk polgári iskolai tanár az akarat fejlődéséről.

III. *Nagybecskereken* is dicséretes tevékenység folyik. A Torontálmegyei Magyar Közművelődési Egyesület kebelében működő ezen fiókkörünk egy igen fontos, és hatásaiban messze nyuló eszmét valósított meg. Ugyanis *szülői értekezleteket* tart, melyeken pedagógusok, orvosok és szülők nagy érdeklődéssel vesznek részt. Főmunkásságuk az ösztönszerű rajzok és játékok gyűjtése. Gyűjtik a felnőtt analfabéták rajzait is. Egyéniségi jellemlapokat szerkesztettek, s a gyermekek egyéniségére vonatkozó adatokat a központból küldött hollandiai képek alapján gyűjtik.

IV. A pécsi fiókkör életerős szervezetét és a gyermektanulmányozás iránti érdeklődését nyilvános érlekezletük fényes sikere bizonyítja. Különösen értékes a fiókkörnek az a kezdése, hogy dec., jan. és febr. hónapokban egy előadási ciklust tartott, melyen Sipőcz Géza dr. elmeorvosi intézeti főorvos a *gyermek testi és szellemi rendellenességeit* tárgyalta.

V. Nagy reményekre jogosít legifjabb fiókkörünk, a *szegedi fiókkör* is, mely már megalakulásának impozáns méreteivel, tagjainak számával is kiváltságos helyet foglal el a társaság kebelében.

Nyilvános értekezletek.

Az idei év folyamán Budapesten a következő nyilvános értekezleteket tartottuk: *Preisich Kornél* dr.: A gyermekkori tuberkulózisról. *Deutsch Ernő* dr.: A gyermekek alvásáról és álmáról. *Adler Simon*: A siketnéma-vak gyermekről. *Szenes Zsigmond*: A nagyothallók külön iskoláztatásáról. *Vértés O. József*: Az ideges gyermek iskoláztatásáról.

Kapcsolatunk a külfölddel.

A külfölddel való kapcsolatok előmozdításának leghathatósabb eszköze a lap német és francia melléklete. Ebből értesülnek a külföldi rokon egyesületek működésünkről. Nagy szolgálatokat tett a Múzeum szervezetének német nyelvű kiadása.

A legnagyobb elismerés hangján kell megemlékeznünk arról a kiváló szolgálatról, melyet *Dániel Jenőné* buzgó tagtársunk végzett Svédországban. Az upsalai pszichológiai egyesület meghívására előadást tartott „Kísérleti lélektan és gyermektanulmányozás Magyarországon” címen.

Az 1910. évi belga világkiállítással kapcsolatban 1910. augusztus 21—25-én rendezett családi nevelésügyi kongresszuson *Deutsch Ernő* dr., *Vértés O. József* dr. és *Berkes János* tartottak előadást, mely előadások a kongresszus nyomtatványaiban is helyet foglalnak.

A „Bund für Schulreform” című német birodalmi szövetség gyermektanulmányi osztálya arra kérte Társaságunkat, hogy az általa kiadni szándékolt *«Handbuch für Jugendkunde»* című műben leendő közlés céljából bocsássuk rendelkezésére a magyar gyermektanulmány fejlődésének ismertetését. Örömmel tettünk eleget e kívánságnak, mert reméljük, hogy így közvetlen és hiteles forrásból fogja megismerni a külföld a magyar gyermektanulmányi mozgalmat.

A brüsszeli gyermektanulmányi kongresszuson való részvételünk előkészülő munkálatait fontos teendőjét képezi az elnökségnek.

A külföldi gyermektanulmányozók érdeklődését mindenkor a leg-

nagyobb készséggel igyekszünk kielégíteni. Különösen *Cáda* Ferenc dr. prágai egyetemi tanárról kell szeretettel megemlékeznünk, aki, mint a prágai Paed. Szemle gyermektanulmányi rovatának vezetője, terjedelmes ismertetéseket közöl munkálatainkról, megjelent gyermektanulmányi művekről s a gyógypedagógiai intézeteinkről. Ezenkívül 27 példány cseh nyelvű gyermektanulmányi művet küldött könyvtárunknak.

Társaságunk szerves összeköttetésbe lépett az elmúlt évben a szentpétervári orosz kísérleti pedagógiai társasággal, melynek tiszteletbeli tagjává választották *Ranschburg* Pál dr. egyetemi magántanárt, Társaságunk kísérleti osztályának elnökét. Ezenkívül Társaságunk tagul jelentkezett Szentpétervárott ez év január 8—13. napjain rendezett kongresszusra, hogy az Oroszországban folyó gyermektanulmányozást figyelemmel kísérhesse.

A Gyermek.

Társaságunk közlönye *«A Gyermek»* már V. évfolyamába lépett, s mint önálló közlöny a III. évfolyamot futja. Közlönyünk rövid, de fényes multra tekinthet vissza. Társaságunk összes intézményei gyümölcsöző, termékeny munkáról tanuskodnak, de ezek közül egyik sem bizonyítja a társaságunkban lüktető erőteljes, eredményekben gazdag életnek nagyságát annyira, mint folyóiratunk, amely immár nemcsak hazai irodalmunkban alapozta meg a maga helyét, hanem a külföld elismerését is kivívta, s dicsőséget szerzett a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak. Folyóiratunk a múlt év első felében mint havi közlöny jelent meg, havonként 4—4 ivnyi terjedelemben s még így sem volt képes a megindult gyermektanulmányi irodalmi munkásságot befogadni. De épp e nagy irodalmi erőlkifejtés veszedelmet rejtett magában anyagi téren, mert azon tényezők közt, melyek a társaságot anyagi válsággal fenyegették, „A Gyermek“ kiadása esett legnagyobb súllyal a mérlegbe. A lap kiadása oly nagy összegeket nyelt el, hogy a 2. félévben már tetemesen meg kellett szorítani a folyóirat tartalmát és terjedelmét. Ez nem csoda, hiszen ismeretes dolog, hogy a lap kiadása kétszer annyiba kerül a Társaságnak, mint amennyit érte tagdíjakban kap. Az idén épp ezért ideiglenesen két-havonként jelenik meg. Kívánatos volna azonban, hogy az előfizetők megszaporodásával, a kormány és a főváros további nagylelkű támogatásának továbbfejlesztésével lehetővé váljék a havonként való megjelenés visszaállítása. Felette szükséges volna ez azért is, mert a közlöny, mint a hazai és külföldi gyermektanulmányi eredményeket, s a pedagógiai világirodalom legjelesebb műveit is interpretáló irodalmi vállalat igen fontos szolgálatot tesz a hazai népoktatásügynek a pedagógia és lélektan tudományos és népszerű művelésével.

A könyvkiadó vállalat első példánya, mint a vállalat 2. száma is megjelent. Tartalmazza *Herodek* Károly értekezését *«A sikelnéma és vak gyermek erkölcsi világáról»*.

Muzeum.

A Gyermektanulmányi Társaság korszakos alkotása, az 1910. év egyik legnevezetesebb eredménye a muzeum. Bár a muzeumról már másodizben terjesztünk a közgyűlés elé jelentést, ünnepélyes megnyitása csak ma fog megtörténni. Az elmúlt év a szervezés munkálataival s az anyag összegyűjtésével telt el. Az ország kisdedóvíba, elemi iskoláiba szétküldött felhívások és szakadatlan utánajárás eredménye azon nem csekély mennyiségű gyermekrajz és gyermek-kézimunka, melyet muzeumban összegyűjteni sikerült. A rendezés sok időbe került, mert szigoruan kellett ragaszkodni a gyermektanulmányi szempontokhoz. Büszke lehet Társaságunk a muzeumra, mert az a magyar szellem alkotása, s épp ezért az a remény táplál bennünket, hogy muzeumunk a magyar nemzeti eszme fejlődésének egy pillére lesz. Gyűjteményünk tudományos értéke anyagának hitelességében rejlik. A gyűjtés igazi, őszinte ügyszeretettel folyt, különösen a budapesti, lőcsei, óverbászi és szegedi kisdedóvík körében. Az elemi iskola kötelékébe tartozó gyermekek körében a gyűjtés több nehézségbe ütközött, s mégis sok értékes dolog birtokába jutott a muzeum. Különös elismerés illeti *Ács Lipót* szegszárdi főgimnáziumi tanárt, aki a sárközi kis leányok fejlett szín- és formaérzéséről tanuskodó rajzait gyűjtötte össze. Mindezen gyűjtemények fölé emelkedik hét feladatnak rajzban és agyagban való elkészítettése, amelyet *Gödöllőn Nagy László* vezetésével elemi iskolai gyermekek, *Óverbáson* pedig *Takács Berényi Ilona* vezetésével óvódába járó, *Ratkovics Mariska* tanítónő vezetésével elemi iskolába járó gyermekek készítettek el. E gyűjtemény nevezetessége abban rejlik, hogy a fokozatosan nehezedő feladatok tömeges elkészítésével a fejlődést világosan szemléltethetjük. E nagymennyiségű anyaghoz hozzá kell számítanunk a néprajzi osztály néhány tárgyát, a pedagógiai osztály kisdedóví anyagát és a *Györgyi Kálmán*-féle rajzgyűjteményt. A muzeumban most kiállított anyag a gyermektanulmányi gyűjteménynek egyötöd részét sem teszi. A gyűjtemény nagyobb részének kiállításáról a helyiségek szűkös volta miatt le kellett mondanunk.

Gyermektanulmányi, fejlődéstani és lélektani szempontból azonban a gyűjtemény legértékesebb kincse az analfabéta felnőttek és kis gyermekek párhuzamos rajzai: a *Nagy László-féle gyűjtemény*, mely azonos feladatok megoldásával vizsgálja e kifejezésmód hasonlóságát a gyermek és az analfabéta felnőttek közt. E gyűjtemény az elmúlt években a harburgi és zágrábi kiállításon nagy elismerésben és méltánylásban részesült.

A Gyermektanulmányi Muzeumot a választmányynak 1911. évi febr. 8-án hozott határozata szerint ki fogjuk egészíteni egy *mintakönyvtárral* kapcsolatos olvasócsarnokkal, hogy a szülők és pedagógusok tájékozást szerezzenek gyermekeik kezébe adható könyvek felől.

A külföldi rokonintézményekkel is igyekszünk kapcsolatot teremteni. Így a lipcsei egyetem világhírű kulturhistóriai intézetével, s a tokiói női egyetem mellett szervezett kisededóvó és elemi iskolával sikerült összeköttetésbe jutni, ahonnan *Czakó Elemér* dr. iparművészeti iskola igazgatója által értékes japáni gyermekrajz-gyűjteményhez jutottunk.

Kapcsolatunk a kisedednevelőkkel.

A Gyermektanulmányi Muzeumról szóló jelentésünkéből kiviláglott, hogy anyagának összegyűjtésénél első sorban arra törekedtünk, hogy a fejlődés feltüntetése céljából minél teljesebb sorozatot állíthassunk össze. Ez a feladat újabbat hártott reánk, a gyermektanulmányi szempontból eddig még parlagon heverő területnek, a kisedednevelő-intézeteknek megnyerését a gyermektanulmányozás számára. Örömmel jelentjük, hogy *Ballai Károlynak* a budapesti, lőcsei, óverbászi előadásával ez újabb feladat megoldását is sikerült előkészíteni. Derék kisedednevelőink nemcsak a Muzeum buzgó gyűjtői, hanem egyéb gyermektanulmányi adatgyűjtésre is szívesen vállalkoztak.

A kisededóvók lőcsei kiállítása homloktérbe állította a kiseded foglalkoztatásában kifejlődött magyar nemzeti elemeket. Ennek továbbfejlesztésére nagy hatással van a Gyermektanulmányi Muzeum. És valóban, a gyermektanulmányi anyaggyűjtések a kisededek foglalkoztatásában egy nagy jövőjű s gyermektanulmányi alapokon nyugvó foglalkoztatási módszert eredményeztek s ez az *öszlőnszerű foglalkoztatás*. Az első erre irányuló kísérletet *T. Berényi Ilona* Óverbászon és *Szijártó Kálmán*né végezte Szigetváron. Az eredmény valóban biztató volt s felkérésünkre úgy a megnevezettek, mint *Weress Ilona* bajai, *K. Friedländer Róza* magyarkanizsai, *Matolcsy Ilona* makói, *Sklenarz Teréz* csanád-palotai és más néhány óvónők folytatják.

Ezen kísérleteknek minél szélesebb körben való elterjesztése és eredményeinek rendszerezése céljából fölkértük a *Kisedednevelők Országos Egyesületét*, hogy Társaságunkkal közösen egy bizottságot küldjön ki. A Kisedednevelők Országos Egyesülete hozzájárult javaslatainkhoz, s a egyes bizottság meg is alakított. Tárgyalásait a közel jövőben meg is kezdi. Ezen bizottság megalakítására irányuló tevékenységünk közben vettük a közoktatásügyi miniszter urnak leiratát, amellyel a lőcsei kisededóvói kiállítás tanulságainak értékesítése céljából szakértekezletet hívott össze, amelybe Társaságunkat is meghívta. A választmány a szakértekezleten való képviseltetésére *Ballai Károlyt*, a Gyermektanulmányi Muzeum titkárát kérte fel.

Társaságunk ezen akciójával egy újabb, eredményes fejlődés útjára lépett s azt a nagy kedvet, szeretetet és komoly lelkesedést, amellyel kisedednevelőink az ösztönszerű foglalkoztatást folytatják, a sikernek biztató jeleként vehetjük.

A tagokról.

Az utolsó közgyűlés óta belépett a Társaságba 230 tag, kilépett 14. Tehát van összesen 949 tagunk.

Az összes tagok között van 334 elemi iskolai igazgató és tanító, 130 középiskolai tanár és igazgató, 45 gyogyepedagógiai tanár és igazgató, 45 tanítóképző-intézeti tanár és igazgató, 8 kir. tanfelügyelő, 13 egyetemi tanár, 12 javító-intézeti családfő, 6 árvaházi igazgató, 24 óvónő, 46 orvos, 16 ügyvéd, 9 földbirtokos, 9 kereskedő, 4 miniszteri tanácsos stb.

Az összes tagok közül lakik Budapesten 383, Szolnokon 66, Szegeden 137, Nagyváradon 32, Pécsen 36, Kolozsvárott 13, Aradon 12, Vácott 8, Székelykevéen 6, Nyirbátorban 5, Óverbászon 5, Aszódon 5, Rákospalotán 3, Székelykeresztúron 3, Magyarország egyéb vidékein 216.

Köszönet.

A legnagyobb hála és köszönet hangján kell megemlékeznünk a nagyméltóságú közoktatási kormány és a székes-főváros közönségének áldozatkészségéről, mely két hatóságnak Társaságunk iránt való bizalmát és munkálkodásunk értékének legszebb elismerését abban látjuk, hogy a Társaságnak nyújtott szubvenciót évről-évre emelték s ma már ötször-hatszor akkora támogatásban részesítik Társaságunkat, mint a megalakulás évében. Hálával emlékezünk meg a székes-főváros áldozatkészségéről azért is, hogy a folyóirat előfizetési díjának csaknem 100%-al való emelése dacára is változatlan példányszámban fizet elő a közlönyre, s köszönjük a vallás- és közoktatásügyi miniszternek azon rendeletét, melyet a folyóirat érdekében s a Társaság támogatása ügyében a vármegyei tanfelügyelőkhöz intézett. Vajha fogamatja volna e rendeletnek is.

Feladatunk egy újabb évi ciklusának befejezése után nyugodt lélekkel állunk a közgyűlés kritikája elé s kérjük munkálkodásunk és törekvéseink jóváhagyását.

A Gyermektanulmányi Múzeum látogatottsága. Ezen új intézményünk iránt, amellyel Társaságunk ajándékozta meg a magyar, sőt az egyetemes kulturát, a közérdeklődés igen élénken mutatkozik. Múzeumunknak napról-napra van látogató közönsége, sőt a pedagógusok tömegesen keresik fel. A Kisdednevelők Országos Egyesülete pünkösdkor közgyűlést tartott Budapesten s ekkor a kisdednevelők közül körülbelül százhuszan látogatták meg a Múzeumot. A kisdednevelőknek a szükséges felvilágosításokat *Ballai Károly*, titkár nyújtotta. Junius 15-én pedig a Tanítók Turista Egyesületének tagjai keresték fel a Múzeumot *Tas József*

titkár vezetése alatt. A látogatókat Nagy László elnök és Ballai Károly titkár fogadták és kalauzolták. Ez alkalomból e helyen is megemlítjük, hogy a Muzeum helyisége: V., *Mária Valéria-ulca 12, II. emelet a Társadalmi Muzeumban* s megtekinthető *hétfőn, szerdán, pénteken délelőtt 9—12-ig s délután 4—6 óráig.*

Az ideges gyermekek alsó és középfokú állami intézete.

Ezen intézetben folyó nevelő és munkáról szóló szakszerű ismeretetest közlőnyünknek főrovatában közöljük. E helyen csupán regisztrálni kívánjuk a napilapoknak azon hírét, hogy a közoktatásügyi miniszter az örvendetes tapasztalatoknál fogva elhatározta az intézet továbbfejlesztését, kibővítését. Evégből az intézettel szomszédos szépen befásított telket megvásárolta. Ennek következtében az intézet növendékbefogadó képessége már a jövő tanévben is lényegesen nagyobb lesz, a későbbi időben pedig megfelelő modern épületeket fognak emelni. Hasznos ujitást tervez az intézet igazgatósága azzal, hogy a felső kereskedelmi iskolai tantárgyakban és oktatásban kívánja részesíteni az arra alkalmas növendékeket. Az intézetbe való felvétel nem jelentkezéssel, hanem folyamodással történik. Minden tudakozódásra szívesen ad tájékoztatást az intézet igazgatósága (Budapest, I. Csörsz-u. 31.)

Iskolai jellemlapok kérdése egy tanítógyűlés előtt. Egyes apostolok lelkes buzgólkodása következtében a magyar tanítók mind több helyen s mind rokonszenvesebben foglalkoznak a gyermektanulmányok különösen pedagógiai vonatkozású kérdéseivel. Így legutóbb május 11-én, a Délmagyarországi Tanítóegyesület zombolya-nagykikindai fiókja Csöszteleken közgyűlést tartott, amelyen *Jeszenskyné Tirpák Irén* polg. isk. tanítónő gyermektanulmányi alapon fejtegette *«A hazugságot, mint nevelő eszközt»*. Az előadás nagy hatással volt a jelenlevőkre. Ezután *Büchler Hugó*, nagybecskereki áll. el. isk. tanító, a nagybecskereki gyermektanulmányi osztály titkára, tartott alapos készültségre valló előadást *«A gyermek egyéni jellemlapjairól»*.

Előadásában megismertette a gyermektanulmányozás célját, hasznát és irányát. Ismertette a Gyermektanulmányi Társaság három szakosztályát és részletesen foglalkozik a III. vagyis a pedagógiai osztállyal, a *Martosné-féle* jellemlapok szerkezetével és vezetésével. Az előadáshoz *Grézló János* kir. tanfelügyelő, mint a «Gyermektanulmányi Társaság» nagybecskereki szakosztályának elnöke szólott hozzá. Fontos dolog ugymond, a gyermeki lélek tanulmányozása és buzditja a tanítóságot, hogy foglalkozzék behatóan ezen újabb pedagógiai iránnyal. Nagy pedagógiai értéket tulajdo-

nít az egyéni jellemlapok állandó vezetésének. *Holzinger* Mihály kívánja, hogy kevesebb gyermek legyen egy tanító keze alatt és hogy rendelet kötelezze a tanítóságot a gyermekek egyéni lapjainak vezetésére, mert úgy sok tanító nem fogja azt megtenni! Élénk ellentmondások után végre *Hollinger* József kimutatta, hogy rendeletre nincsen szükség, de arra igenis, hogy kevesebb gyermek bizassék egy tanítóra, mert csakis akkor kísérheti őket kellő figyelemmel és tanulmányozhatja egyenkint is lelki világukat. Végre a közgyűlés elhatározta, hogy megkeresi a «Gyermektanulmányi Társaság»-ot, a «Magy. Tanítók Országos Szövetség»-ét és a «Délm. T. Egylet»-et, hogy ez irányban indítson hathatós mozgalmat. *Büchler* Hugó előadónak pedig egyhangu jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a közgyűlés.

Gyermektanulmányi kiállítás Nagyváradon. A gyermektanulmányi mozgalmak mindinkább szélesebb körben vetnek hullámokat, mind mélyebben hatják át pedagógusaink működését. Erről tanuskodik a június 4—6. napjain Nagyváradon rendezett gyermektanulmányi kiállítás is. Ezt a kiállítást a Magyar Gyermektanulmányi Társaság nagyváradi fiókkörének adatgyűjtő osztálya rendezte a Biharmegyei Tanítóegyesület nagyváradi körével karöltve részint a megalapítandó *nagyváradi gyermektanulmányi muzeum*, részint a *nagyváradi tanítók háza* javára. A kiállítás rendezésével járó nagy munkát lelkes buzgalommal végezték *Szűts* Izsó, polgári iskolai igazgató, az adatgyűjtő osztály elnöke és *Laszczik* Ernő, tanítóképző-intézeti tanár, az adatgyűjtő osztály titkára. A kiállítást pünkösd napján délelőtt *Hlatky* Endre, biharmegyei főispán nyitotta meg lelkes, szép beszéddel. Az országos gyermektanulmányi társaság üdvözlétét *Nagy* László tanítóképző intézeti igazgató, ügyvivő alelnök, az országos Muzeum elnöke tolmácsolta. A kiállítás a nagyváradi községi polgári iskola hat termét és tornatermét töltötte meg. A kiállítás három osztályból állott, u. m. gyermektanulmányi, pedagógiai és ipari osztályból. A *gyermektanulmányi osztály* magában foglalta a népiskolai korban levő gyermekeknek az iskolában és odahaza készült ösztönszerű rajzait és kézimunkáit. A *pedagógiai osztály* pedig a nagyváradi elemi iskolákban folyó rajz- és kézimunkaoktatás módszerét és eredményét mutatta be. Az *ipari osztályban* kiállították az iparostanulók rajzait és inasmunkáit. A kiállítás azt bizonyította, hogy a nagyváradi jelesebb tanítók munkáját immár a gyermektanulmány s a vele kapcsolatos pedagógiai eszmék hatják át és irányítják. Különösen *Zöldi* János, római katolikus tanító, az ő agyagmunka kiállítása szerint igen érdekesen oldotta meg a gyermektanulmányi alapon álló indivi-

duális oktatás kérdését. Ugyanezen problémával való foglalkozás látszott meg a rajzok kiállításán is. Több tanító rajzgyűjteménye meg nem állapodott, forrongó törekvésről tanuskodott ugyan, de valamennyin meglátszott, hogy a képzeletszerű, spontán rajzolatásra különös súlyt helyeznek, sőt nemelyik ezen az alapon igyekszik a rajztanítás módszerét megoldani.

A nagyváradai gyermektanulmányi kiállítás nevezetes tanulságai azon óhajtás nyilvánítására indítanak minket, helyes volna az ország különböző részeiben a nagyváradéhoz hasonló gyermektanulmányi kiállításokat rendezni. Az ilyen kiállítások sok érdekes tanulságot és módszert hoznának napvilágra, amelyek most egy-nemely mélyen gondolkodó és lelkes tanító, kisedednevelő műhelyében elrejtve tenyésznek. Kívánatos, hogy a tanítók, kisedednevelők ilyen irányú törekvéseikről értesítsék a Gyermektanulmányi Múzeum elnökségét. (Budapest, V., Mária Valéria-utca 12, elnök *Nagy László*, titkár *Ballai Károly*.)

A szolnoki fiókkör közgyűlése. «A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Szolnoki Fiókköre» folyó év április 23-án tartotta nyilvános értekezlettel egybekapcsolt tisztújító közgyűlését. A közgyűlésen az elnöki tisztet *Sipos Orbán*, miniszteri osztálytanácsos, nyugalmazott királyi tanfelügyelő, a fiókkör elnöke, töltötte be. Megnyitó beszédében lelkes szavakkal buzdította a kör tagjait a gyermektanulmányozás munkájában való részvételre; üdvözölte a központ képviselőit *Nagy László* alelnök és *Répay Dániel* titkár személyében s tőlük további munkálkodásukhoz utmutatást kért. Ezután *Acsai Mihály*, fiókköri titkár, számolt be a fiókkör eddigi működéséről. A beszámoló fontosabb részei: 1. Az adatgyűjtések 1908., 1909. és 1911. évben. 2. Nyilvános értekezletet tartott a fiókkör 1909-ben, amelyen a helyben gyűjtött anyagot feldolgozva, az eredményről értekeztek *Nógrády László* dr. és *Wehle Lucia*. Ezen értekezleten volt szerencsénk üdvözölni *Ranschburg Pál* drt és *Nagy Lászlót*, mint a központ képviselőit. Végül kiemelte a titkár *Sipos Orbán* elnök, *Eötvös K. Lajos* és *Wehle Lucia* szakosztályi elnökök áldozatkész, kitartó, lelkes, buzgó munkásságát. Tagjaik száma 55.

A pénztári jelentés és tisztújítás után *Eötvös K. Lajos* kir. tanfelügyelő, az adatgyűjtő szakosztály elnöke jelentette, hogy a gyermek esztétikai érdeklődésének tanulmányozásához az adatgyűjtést az egész vármegyére kiterjesztette és jelenti, hogy minden város: *Jászberény* (a jász típus), *Karczag* (kun típus), *Mezőtur* (a régi jobbágytípus), *Kunszentmárton* (kun földön letelepült jászok különleges típusa), *Szolnok* pedig (mindenfelől betelepültek hatá-

rozatlan típusa) voltak a gyűjtés színhelyei. E helyeken az iskolák a legnagyobb készséggel karolták fel az ügyet és ládászámra gyűjtötték az adatokat az összes elemi, polgári fiu és leányiskolákban és gimnáziumokban. Ezután Nagy László a központ nevében köszönetét fejezte ki a fiókkör úttörő lelkes, kitartó munkásságáért. Nagyföntosságúnak jelezte a szolnoki fiókkör azon kezdetét, hogy az egész vármegyére kiterjesztette az adatgyűjtéseket s a fiókkör munkásságát. Ezzel példát nyújtott a többi fiókoknak is, miként lehet és kell az egész országot belevonni a gyermektanulmányozás munkájába.

Végül Brózsik Pál, elemi iskolai igazgató tartott szabad előadást a *koedukációról*. Előadásában illusztris példákkal bizonyította az együttnevelés szükséges és hasznos voltát már a zsenge kis kortól a tanulmányok legmagasabb fokáig. Szerinte az együttes neveléssel sokat nyer az iskola emberben és időben; a növendékek közt fokozódik a szorgalom; az erkölcs szempontjából pedig nem káros, sőt sokkal károsabb a különnevelés. Ezen kérdéshez többen szólottak hozzá s végül a közgyűlés ezen kérdés behatóbb tanulmányozására, adatok gyűjtésére felhívta a tanulmányi szakosztályt, melynek legközelebbi munka programját ezen kérdésnek alapos megvitatása fogja képezni.

A brüsszeli I. Nemzetközi Gyermektanulmányi Kongresszus programja. A nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus brüsszeli bizottsága május végén bocsátotta ki első programját. E programot alább ismertetjük. Fölvivjük rá az érdeklődők figyelmét, egyuttal kérjük a gyermektanulmányi társaságnak, különösen pedig a kongresszus magyarországi bizottságának tagjait, hogy a kongresszusra tagokul jelentkezni s azon részt venni szíveskedjenek. Figyelmeztetjük tisztelt tagtársainkat arra, hogy csak az elemi isk. tanítók és a kisednevelők s a rendes tagok kísérőinek tagsági díja 10 frank, minden másé 20 frank. Magyarországból eddig 29-en jelentkeztek tagokul, de csak 14-en fizették meg tagsági díjukat. A magyarországi tagokat *Teleki Sándor* gróf elnökünk fölkérésére, az ő akadályoztatása esetén *Edelsheim-Gyulay* Lipót gróf társelnök fogja vezetni s képviselni. Az I. (ideiglenes) program főbb pontjainak fordítása a következő:

A Gyermektanulmányi Kongresszus nemzetközi bizottsága Bruxellest választotta az első kongresszus helyéül, mely szerint ezen városban tartatik meg 1911. augusztusában 12–18-ig.

A program még nem végleges, mert több országban még csak alakulófélben vannak a bizottságok s az előadás sorozata sem teljes még. A program új kiadását csak azok kapják meg, akik

beiratkoznak a kongresszus tagjai közé s a tagsági díjat a pénztároshoz elküldik.

Az I. Gyermektanulmányozási Kongresszus hírére mindenütt lelkesedéssel fogadták. A humanisztikus tudományoknak ezen új ága még nem volt nemzetközi tárgyalásokon napirendre tűzve. Ezen a hiányon vannak hivatva segíteni a nemzetközi gyermektanulmányi kongresszusok, melyek sorozatát a bruxelles-i kezdi meg s amelyek közös munkában egyesítik azokat, akiket a «Gyermektudomány» érdekel. Amit a beérkezett előadásokból már eddig is következtetni lehet, a gyermektanulmányozás összes ágai képviselve lesznek.

A kongresszus munkálatait magában foglaló két szép kötet valószínű gyűjteménye lesz a lélektan és gyermektanulmányozásnak, amely nagy szolgálatot tehet a pszichológusoknak, nevelőknek, orvosoknak és szociológusoknak.

Az I. Nemzetközi Gyermektanulmányozási Kongresszus alapszabályai legközelebb megjelennek. Itt csak a bruxelles-i kongresszusra vonatkozólag közlünk néhány szabályt.

Tagság. Mindenki, aki érdeklődik a gyermektanulmányozás iránt, tagul beiratkozhatik.

A *rendes tagok* 20 frankot fizetnek; igényt tarthatnak a kongresszus összes kiadványaira, s részt vehetnek az üléseken, ünnepélyeken és összejöveteleken.

A *rendes tagok* kísérői, mint *rendkívüli tagok*, 10 frankot fizetnek; ezek részt vehetnek az összes összejöveteleken, de nem szólalhatnak fel a gyűléseken s nem kapnak a kongresszus kiadványaiból.

Végül elhatározta a belga bizottság 1910. júl. 10-én tartott ülésén, hogy a tanítókat részvételre buzdítsa, hogy 10 frank lefizetése mellett őket a *rendes tagok* összes jogaival felruházza. Ezen kedvezményre az iskolaigazgatók és tanárok nem számíthatnak.

A tanítók kísérői 5 frank befizetése mellett mint *társtagok* vehetnek részt a kongresszuson.

Pártoló tagok azok, akik legalább 50 frankot fizetnek be a kongresszus pénztárába.

Tagsági díjak. A tagsági díjak a tag címével a kongresszus pénztárosához küldendők: *M. Daumers*, iskolaigazgató, Bruxelles, Place Anneseus 13. A befizetés után elküldetik a tagsági jegy. A tagsági díj megfizetése minden tagra kötelező.

Kirándulások, ünnepségek. A kongresszus alatt több kirándulás és ünnepély tartatik, melyek részletes programja később fog megjelenni. Már most jelentjük, hogy lesz egy kirándulás Charleroiba, ahol az iparkivállítást tekintjük meg; dr. Joteyko

kisasszony gyermektanulmányozási laboratóriuma a kiállításra lesz áthelyezve; Charleroiban megtekintjük az «Université du Travail»-t; kirándulás Antwerpenbe és M. Schuyten gyermektanulmányozási laboratóriumának megtekintése; a Solvay szociológiai intézet megtekintése.

Fogadtatás, ünnepélyek, lakás. A kongresszus tagjainak fogadására bizottságok vannak alakulófélben mind Bruxellesben, mind Antwerpenben és Charleroiban. Egy bizottság foglalkozik a szálláskereséssel, hogy a kongresszus tagjainak megkönnyítse a Belgiumban való tartózkodást és kellemessé tegye azt.

Gyűlések és munka. A kongresszus, a nagy kirándulások napjait kivéve, naponta tart ülést. A munkarendet a szakosztályok irodáiban állapítják meg. A munkálatok magukban foglalják a tárgyalásokat és az előadások kivonatát és a rendező-bizottság közléseit.

Az előadók husz percre beszélhetnek; a közlések tiz percre vehetnek igénybe; a vitában résztvevők öt percre beszélhetnek s egy felszólaló háromszor beszélhet.

A főszoalók átadják a záróülésen főszoalásuk rövid kivonatát a szakosztályi titkárnak. A szakosztályi titkárok elkészítik az ülések jegyzőkönyvének kivonatát s azt a megjelent tagok névsorával átadják a főtitkárnak a kongresszus munkálatait feltűntető általános jelentés elkészítése végett.

Előadások és indítványok. A kongresszuson körülbelül ötven előadás lesz megtartva. Az előadások nem terjedhetnek tizenhat oldalnál hosszabbra; olvashatóan legyenek leírva — lehetőleg gépírással — különösen, ha idegen nyelvről van szó. A négy hivatalos nyelv (francia, német, angol, olasz) valamelyikén lehet fogalmazva, de egy féloldalas francia kivonat legyen mellette.

Az indítványok száma korlátozott. Ezek nem terjedhetnek négy oldalon túl (beleértve $\frac{1}{4}$ oldal francia kivonatot).

Nyomtatványok. A kongresszus munkálatai két kötetre fognak terjedni, az első az előadásokat, a második az indítványokat és tárgyalásokat fogja magában foglalni. Az első kötet még a kongresszus előtt meg fog jelenni s amint az előadások megjelentek, elküldetik a tagoknak.

Hivatalos nyelvek. A munkálatok francia, német, angol vagy olasz nyelven adatnak ki, mindenesetre azonban francia kivonattal. A jegyzőkönyvek francia nyelven adatnak ki.

Kiállítás. A kongresszushoz egy kiállítás csatlakozik, mely három részből áll, u. m.:

1. Gyermektanulmányozási eszközök, laboratóriumberendezés és tervek.

2. Rajzok, fotografiák, képek, vázlatok.

3. Gyermektanulmányozással és pszichológiával foglalkozó folyóiratok és könyvek.

A gyárosok s egyáltalában a kiállítani óhajtok *dr. Meuzerath* Paul urhoz, a kiállítási bizottság elnökéhez, fordulhatnak. (Levelek küldhetők Institut de Sociologie Solvay, Parc Léopold Bruxelles.)

A kongresszus tudományos szervezete.

A kongresszus öt szakosztályt foglal magában és pedig:

1. Gyermektanulmányozás általában és nomenklatura.

2. Testtan és iskolai egészségtan.

3. Gyermekpszichológia (normális, abnormális).

4. Normális és abnormális pedagógia.

5. Gyermekszociológia.

A gyermektanulmányozási kongresszusok végrehajtó-bizottsága.

A nemzetközi kongresszusok munkálatainak vezetésére s a határozatok közzétételére egy végrehajtó bizottság alakult, melynek tagjai a következők:

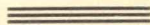
Schuyten (Antwerpen) elnök; Melc. Joteyko (Bruxelles) titkár; Claparède (Genf); Gheorgov (Sofia); Meumann (Leipzig); Netschajeff (St. Petersburg); Philippe (Paris); Trèves (Milano).

A kongresszusra eddig 64 főelőadás (rapports) és jelentés (communications) van kijelölve. A főelőadásokat és ezek előadóit a központi bizottság jelölte ki, a jelentésekről pedig az országos bizottságok gondoskodnak.

Az I. program még csupán a magyar főelőadók (Nagy, Ranschburg, Révész) neveit közli, a jelentések előadóinak neveit az elkésett bejelentés miatt még nem közli. A magyar részről 13 előadás (jelentés) van bejelentve.

A kongresszus igen értékesnek és tartalmasnak ígérkezik.

Tagsági jelentkezések vagy a magyarországi titkárhoz (*Répay Dániel* tanítóképző tanár, Budapest, II. Kapás-u 12) vagy a brüsszeli titkárhoz (*Mlle le Dr. I. Joteyko* Bruxelles, 35, avenue Paul de Jaer); a tagsági díjak a magyar pénztárhoz (*Perényi József* dr. főreáliskolai tanár, Budapest, VI. Bulyovszky-u. 26) vagy a brüsszeli pénztárhoz (*M. le directeur Daumers* trésorier, Bruxelles II. Place Anesseus) küldendők.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Összeállította: **Perényi Irén** tanítónő Budapesten.

Az írásbeli feladatokról. A pedagógiai reformmozgalom az írásbeli dolgozatokat nem kímélte. Igaz ugyan, hogy ezen a téren az elmélet a gyakorlat előtt jár, de azért már nagy haladás látszik az írásbeli dolgozatok kitzülésében a régiekhez képest. Ma már általános az elv, hogy a dolgozat olyan legyen, hogy a gyermek gondolkodását is fejlessze s a dolgozat tárgyát lehetőség szerint, időnkint maguk a gyermekek választhassák meg.

Hogy ezzel a módszerrel milyen eredményeket lehet elérni, azt a *«Nyolc évesek iskolai dolgozata»* című könyvecske mutatja legjobban. Ebben a kis füzetben (Der Schulaufsatz unserer Achtjährigen. 155 Originalaufsätze. Geleitwort von Dr. Robert Schen. 1909, Wien) a nyolc éves leányok és fiuk önálló írásbeli feladatai vannak összegyűjtve. Olvasása értékesebb betekintést nyújt a kicsinyek lelki világába, mint a hetekig tartó megfigyelés. Nincsen a könyvecskében egy olyan dolgozat sem, melyet ne volna érdemes elolvasni. Például: egy kis fiu leírja életének három legboldogabb óráját. „Igazán mulatni fogtok, ha megtudjátok, hogy melyek voltak életem legboldogabb órái. Egy napon úgy eltévedtem az erdőben, hogy alig találtam haza, ez volt az első kalandom, s ez a tudat boldoggá tett. A második boldog órája életemnek az volt, mikor nyaralónkban tűz ütött ki, s nekünk menekülnünk kellett. A harmadikat akkor éltem át, mikor a Wörtni tavon olyan óriási vihar dühöngött, hogy egy kis hajó szemünk láttára pusztult el.“

Érdekesekek azok a dolgozatok is, melyekben különböző kérdésekre felelnek meg a kicsinyek. Ilyen kérdések: Hol tartózkodtok legszivesebben? Mi mindenről irnak az ujságban? Ki a legjobb barátotok? Mit tudtok legjobban? stb.

Ha ezt a könyvet leteszi az olvasó, az a kívánság ébred fel benne, bárha minden iskolában így járnának el az iskolai dolgozatok iratásánál. A régi rendszerű, megkötött, a gyermekekre érdektelen iskolai feladatok helyét ilyen értelmet, képzeletet egyaránt fejlesztő dolgozatoknak kellene elfoglalni, mellyel a fő célt, a fogalmazás és helyesírás tanítását épp oly sikeresen el lehet érni, mint a régiekkel, sőt valószínűleg jobban.

Gorki véleménye a gyermeknevelésről. A III. nemzetközi brüsszeli családi nevelési kongresszus alkalmával megjelent művek egyikében érdekes tanulmányt irt Gorki Maxim a gyermeknevelésről. Azt mondja többek között, hogy a legfontosabb ismeret, amit a gyermekeknek nyújthatunk, a műveltség-történet, mely szerinte a „mesék királynője“ a „népek legendája.“ Ebből a gyermek úgy látja az emberiséget,

mint egy nagy családot, melynek tagjait a jóra való törekvés, az érdekek közössége fűz össze. A műveltség-történet ismerteti meg a gyermeket a különböző korok népeinek munkásságával s azokkal az alkotásokkal, melyek nemzedékek fáradozásának, küzdelmének eredményei. Ez tanítja meg a gyermeket arra, hogy az elődök munkáját megbecsülje s egyuttal átérezze saját hivatásának fontosságát a jövőben. Gorki a műveltség fonalának továbbvezetésére s az egyes emberben az emberiség munkájában való részesség érzetének felébresztésére egyedüli eszköznek az elmúlt századok munkájának értékelését tartja. Ennek a gondolatnak a nevelésbe való bevitelétől várja az író a legtöbb sikert.

Szülők értekezlete. Tavasszal az egyik bécsi népiskola tantes-tülete meghívta növendékeinek szülőit értekezletre. Az előadó azt a kérdést vetette fel, hogy miképpen támogathatja a szülői ház az iskola munkásságát. Kifejtette előadása folyamán, hogy a szülők tévednek, ha azt hiszik, hogy az iskola segítségére vannak akkor, hogy ha gyermekeiket iskolábalépés előtt tanítják. Sokkal helyesebb volna a gyermekekkel testi fejlődésének érdekében, többször nagyobb kirándulásokat tennének, hogy egyuttal a gyermek szemléletköre is bővülne. Hogy a városi gyermek mily kevés szemléleti képzetet hoz magával hazulról, azt az előadó adatokkal bizonyítja. Például iskolába lépéskor száz gyermek közül 91 volt, ki méhkest még nem látott; 88 volt, ki még nem hallott fülemilét énekelni, a tiz évesek közül 30 még nem volt a Kahlenbergen s 15 olyan volt, aki még a Dunát sem látta. Azonban majdnem mindnyájan voltak már korcsmában s mozgósínházban.

Az előadó véleménye szerint a család az iskola munkáját úgy támogathatja legjobban, ha az anyanyelvet, a gyermek művészi érzékét ápolja, a gyermek rossz szokásainak, hibáinak kiirtására törekszik. Az előadáshoz többen hozzá szóltak s általánosan kívánatosnak mondták azt, hogy az iskola a szülőkkel minél gyakrabban érintkezzék, a gyermek egyéniségének megismerése, testi fejlődésének figyelemmel kísérése s a házi olvasmányainak megválasztása érdekében.

Kézimunkakiállítás a Szász tanító-egyesületben. Drezdában néhány hónappal ezelőtt a „Munkaiskolának“ nagyon érdekes és becses kiállítása nyílt meg. Ez a kiállítás mutatja, hogy miképpen lehet a tanításban a munkát felhasználni. A kiállítást Lehmann főtanító nyitotta meg s beszédében rámutatott az eddigi tanítás egyoldalúságára. Erősen hangsúlyozta a kézügyesség fejlesztésének fontosságát, s kifejtette, hogy a kézimunkának a szellemi képességek szolgálatában kell állnia.

A kiállított kézimunkák között nagy számmal vannak a szemléltető oktatáshoz szükséges tárgyak, plasztilinmunkák, papirkivágás, pálcikakerakás és pasztellgyakorlatok. A földrajzi ismeretek támogatására szol-

gálnak a kiállított különböző relieftérképek, az iskolaépületnek, a városoknak, vagy városrészeknek kicsinyített másai, melyeket tanítás közben mind a gyermekek készítettek el. A mértan tanítását összekapcsolják épületek összeállításával, tervrajzok készítésével. A fizikában szerzett ismeretek gyakorlati alkalmazását mutatják a különböző háztartási gépek, villanytelepek, villamos készülékek.

A leányok kézimunkája a jó izlésfejlesztésre való törekvést mutatja. Itt különféle diszített tárgyakat, tervezeteket láthatni. A kiállítás, melyet nagyon sokan látogatnak, egész nyáron nyitva lesz.

A családi nevelésről. A «Fémina» című párisi folyóiratban Mme Lucie D. Mardus írja a következőket: A gyermekekkel való érintkezés sok tapintatot kíván, a felnőttek legtöbbje azonban nem tud a gyermekek színvonalára leereszkedni, s így nem tudja magát megértetni. Ennek a legfőbb oka az, hogy a családi nevelés manapság nagyon rövid ideig tart. Az apának rendszeren sok a hivatalos dolga; az anyát pedig a felolvasások, egyesületi ügyek, látogatások tartják távol otthonától; a gyermek pedig iskolában tölti ideje legnagyobb részét. Így a szülők és a gyermekek lassankint elidegenednek egymástól. S így történik meg az, hogy amikor a gyermek a nagy szünidőre haza jön, az anya nem tudja, hogy mivel foglalja el, mivel szórakoztassa gyermekét. Így nem is ismerheti gyermeke lelki életét, gondolatvilágát, s nem lehet annak irányítója. Pedig az igazi nevelés, családi nevelés nélkül el sem képzelhető. Sokan panaszkodnak arról, hogy manapság már nincsenek jellemek. Ennek az oka csakis az, hogy a család a nevelést egészen a nevelőintézetekre bizza, hol a gyermekek kétségkívül nagyon sokat tanulnak, de igazi nevelést még sem nyerhetnek. Az iskola a tudomány iránti szeretetet felébreszti s megerősítheti a gyermekben, de az emberi érzések legtöbbje családi nevelés nélkül nem fejlődhet ki. A család tehát a nevelés legfontosabb tényezője, az iskola pedig csak segítője, kiegészítője.

TANÁCSKOZÓ

Tanácskozó.

A nemzetgazdasági alapfogalmak tanítása.

Kérdés. (K. Kaposvár.) Ma már a nemzetgazdasági rendszerek oly sokfélék, hogy bajos azokban eligazodnunk. Nekünk, pedagógusoknak, különösen az a kérdés okoz sok gondot, milyen alapon tanítsuk a nemzetgazdaság alapfogalmait. Kérek erre a kérdésre választ.

Felelet. Erre a kérdésre egy mondatba foglalt válasszom a következő:

A nemzetgazdasági alapfogalmakat biológiai alapon kell kifejlesztenünk a fiatalság gondolkodásában. Kötelességem a válaszomat megmagyarázni.

Nemzetgazdasági alapismereteket okvetetlenül kell adnunk a magasabb elemi, polgári s középiskolákban. Sajnos, ez eddig jobbra nem történik. Pedig ez ismeretek adhatják meg csak polgári önértetét a leendő polgárnak, tudomását annak, hogy tulajdonképpen is mi ő a többiek közt, a többiekkel együtt az életben. Ez ismeretek az élet megbecsülésére vezetnek s így határozottan erkölcsi hatásúak. Jelenlegi nevelésünk erkölcsi hiányosságának ez is egyik érezhető, és pedig káros hatásban érezhető hiánya.

E nemzetgazdasági alapismereteket azonban *biológiai alapon* kell kifejlesztenünk az ifju elme gondolkodásában. Ilyen módon körülbelül:

Kiindulásul mindig a következő természeti kép, mely egyszersmind természeti tény, lebegjen szemeink előtt: *az ember küzdelme, életküzdelme a természeti környezettel szemben.* Ez a biológiai alap, amelyre minden nemzetgazdasági alapismeret is felépíthető. Az ember élete eredetileg nem más, mint küzdelem a természeti környezettel szemben, küzdelem a megélhetésért. Így küzd az ember a táplálékért, ruházatért stb.

No, már most ebből az alapképből, mely természeti tények foglalta, pompásan fejleszthetők a nemzetgazdasági alapismeretek. Az embernek tehát a fenti természeti biológiai alapismeret szerint küzdenie kell a megélhetésért. Ez a küzdelem a *munka*. Minden embernek tehát dolgoznia kell a megélhetésért, mert munkával keresi kenyerét, ruháját stb. Szellemi tehetségével dolgozik a *szellemi munkás*, kézi erejével, ügyességével a *kézi munkás*, ez utóbbiakat röviden munkásoknak nevezik. A munkával megszerzett, szükségleteink kielégítésére való dolgok, a táplálék, a ruha stb. a *javak*. A javak rendeltetése tehát az *elhasználás*.

Elhasználják pedig a *fogyasztók*. Az ember nemcsak dolgozó, hanem fogyasztó is. A megélhetésért dolgozunk, ám a megélés fogyasztásból, a szerzett javak fogyasztásából áll. Az ember dolgozásának, munkájának eredménye tehát a szerzett javak. A javak e szerzése röviden a *termelés*. A szerzett javak kicserélésére való csereeszköz a *pénz*. A pénznek, a neki megfelelő javakat képviselve, *értéke* van. Visszamenőlegesen a javak is értéket nyertek. A javakat eredetileg képviselő csereeszköz így értéket nyervén, képviselője lett a javak megszerzésének magának, a munkának s mint ilyen *tőkének* nevezetik. A tőke tehát az emberi munkát, a javak megszerzésére irányuló munkát képviseli értékekben. A tőke ily értéknyerése a *hitel*, csak ezzel lehetséges a *tőkeképződés*.

A biológiai alapból fejthető ki az a tény is, hogy minden nép eredetileg a nemzetgazdasági fejlődés három korszakán ment keresztül. Az első korszakban ugyanis a *természet* az uralkodó tényező, mikor még szinte önként táplálja az embert a vadban, halban dús természet. A második korszakban az ember *munkája* az uralkodó tényező, mely mind fontosabbá válik a megélhetésért való küzdelemben az illető természeti környezettel szemben. Végre a harmadik korszakban a *tőke* lesz lassanként az uralkodó tényező, a befektetések adják a föld értékét, ipari, kereskedelmi vállalatoknak is a befektetések adnak értéket a gyárakban, szóval a munkát képviselő értéktömeg, a tőke uralkodik. Ez a korszak jelenünknek is korszaka.¹⁾

Az így, biológiai alapon felépített nemzetgazdasági alapismeretek elfelejthetetlenül vésődnek be a fiatal lélek gondolkodásába. S ezek, az ily módon szerzett nemzetgazdasági alapismeretek nemcsak erkölcsileg, társadalmilag megadják neki, kifejlesztik benne a polgár fogalmát, a polgár önértetét, hanem biológiai alapon épülvén fel, őt mint polgárt a természettel szemben is, magában a természetben is eredeti helyzetével, az ember világhelyzetével, az emberi élet természeti rendeltetésével is tisztába hozzák s mindezzel hozzájárulnak a hatalmas erkölcsi hatáshoz, hogy az *élet megbecsülését* a fiatal lélekben kifejlesszék s magasabb, tisztultabb *erkölcsi önértet* forrásaivá legyenek. Erre pedig nagy szükségünk van a fiatalságnál épp napjainkban, amikor lépten-nyomon halljuk az erkölcsi nevelés hiányosságát hangoztatni s egyben az erkölcsi nevelést követelő szövegeket és lépten-nyomon látjuk is a modern életben e hiányok későbbi szomorú következményeit az élet meg nem becslésében, az élet könnyelmű elvetésében, a komoly erkölcsi önértet hiányában. A biológiai alapon kifejlesztett nemzetgazdasági alapismeretek is egyik lényeges hiányát pótolnák az ifjúság ez erkölcsi nevelésének.

Pekri Pekár Károly dr.

¹⁾ Jól világítja meg e három korszakot *Roscher Vilmos: A nemzetgazdaság a klasszikus korban*. Németből fordította L. Á. Olcsó könyvtár, 175. Budapest, Franklin, 1884.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL

Az én apróim!

Irta : **Katalin mama.**

Milyen érdekesen gondolkodnak olykor a gyermekek, mily eredeti kérdések foglalkoztatják kis elméjüket, mutatja a következő beszélgetés is, melyet a napokban árvaházunk apró növendékeivel az I—II. osztállyal folytattam.

Harminc apró, 6—8 éves gyermek a jó étvággal elfogyasztott ozsonna után nagyon is zajos volt. Jó kedvük nemcsak kihallatszott, viszhangzott is az egész folyosón. Beszólók hozzájuk: «Csendben legyetek gyermekek, az Isten áldjon meg.» Mire a kis Ibolyka (II. oszt.) megszólal: «Mamuskám, milyen az Isten?» Természetes, hogy ezen kérdésre rögtön bementem hozzájuk, mire a kérdések egész özönével valósággal megrohantak. 6—8 beszélt egyszerre, magukkal ragadták még azokat is, akik különben nem igen szoktak gondolkozni.

Elöl a kis Ibolyka, ki megismétli kérdését: «Milyen az Isten?» Mondom: — Mondjátok el nekem úgy, mint ahogy elképzelitek. Egyik rész sehogyse képzei, mert nem tud még semmi másról fogalmat alkotni magának, mint ami az ő mindennapi életében megnyilvánul; a másik rész úgy képzei, mint egy nagyon szép embert. Rózsás arcúnak, aranyhajúnak az egyik, hosszú, hófehér hajúnak és szakállúnak a másik.

Majd folytatják a kérdéseket: «Hát az Istent ki teremtette?» De egyszer csak kezdődött az is, mi volt azelőtt? «Ki mondta azt, hogy Isten—isten? Ki adta neki ezt a nevet? Ki találta ki azt, hogy Isten teremtette a világot? Van-e másik világ is és ott másik Isten van? Ki nevelte föl Ádámot és Évát? Kinek a lánya volt Kain meg Ábel felesége? Az utolsó ember ki lesz és ki fogja azt eltemetni?» Erre a kis Ilonka (II. oszt.) felelt: «Aki a koporsót viszi!» «De hát ha az is meghal?» Kérdi tovább Juliska (I. oszt.)

A kis Eszti (I. oszt.): «Mi hol voltunk, mielőtt születünk?» Ez a kérdés a kíváncsiságot újabb tér felé terelte és csak úgy zúgtak a kérdések: «Mi is bordából vagyunk teremtve? Igaz az, hogy a gólya hozott? Hogy lehet az, hogy nem fulunk be a tóba? Hogy van az, hogy születünk? (II. oszt.) Ha meghaltunk és felébredünk, fogunk arra emlékezni, hogy itt voltunk? (II. oszt.)

A kis Bözsi (II. oszt.) arra kíváncsi: «hogyan nő a haj?» Elvira (I. oszt.): «hogyan van az, hogy a férfiaknak szakálluk nő, a

nőknek nem?» Mariska (I. oszt.): «Mikor Idának az ujja fájt, a doktor bácsi levágta a körmét és az újra megnőtt, a Juliska mamájának mért nem nőtt meg az ujja mikor azt is levágták?»

Ibolyka egy darabig gondolkodva figyelt a sok kérdésre és feleletre, majd megszólalt: «Mamuskám, hogy van az, hogy beszélünk? Ki találta ki a szokat? Ki adta mindennek a neveket?» Itt persze mind akarta tudni: «Ki találta ki az ő nevét? Ki volt az első, aki azt viselte? Miért van az embernek két neve? Miért nem magyar minden ember? Ki találta ki a franciát? az angolt? Ki találta ki, hogy a vizet viznek, a sót sónak hívják?» Erzsike (II. oszt.) azt szeretné tudni, hogy a madár is úgy énekel-e mint ők? Megismételtetem ezt a kérdést, elmondatom, hogy gondolja azt? A gyermek úgy képzelte, hogy a dalos madár is úgy énekel, szöveg- és dallammal, mint ők. Hallotta a kertben a madarakat, de azok «röviden» vágy «hosszún» csipogtak. O nem tudta, hogy az éneklés.

Most Ilonka (II. oszt.) kiált: «Hogy van az, hogy a szem lát? Minden szem lát?» A kis Elvira (I. oszt.): «Lát a baba is?» Esztike (I. oszt.): «Nem igaz, nem lát minden szem, a harisnyán is szemet kötünk és az nem lát!» Mélységes megvetéssel fordul némelyik feléje, egy-kettő felkacag, de nem zavartatják magukat és folytatják a kérdéseket.

«A Katica Lenke néniyének is van szeme, hogy van az, hogy mégse lát?» öt-hat felel egyszerre, «mert vak!» Süket ember is van. «Tudja az is, hogy Isten teremtette a világot? A vak nem tudja, mert nem látja.» (II. oszt.)

Bözsi (II. oszt.) nem hiszi el, hogy minden Isten műve, mert, mondja, az ablakot az ablakos csinálta, az asztalt az asztalos. Magyaráznám, hogy az igaz, hanem a fát, amelyből . . . itt a gyerekek belevág: a fát a kertész bácsi ültette, meg a virágot is. Vilma (II. oszt. felel): «De hogy nőjön, Isten akarja.» A kis hitetlen nem enged: azért nő, mert a kertész bácsi locsolja.

Érdekesen képzei el Bözsi (II. oszt.), Ibolyka (II. oszt.), Ilonka (I. oszt.) az ember fejlődését. Először meg van a fej, ebből egymás után kinől a nyak, a törzs, a lábak, ezután a kezek. De mindenből csak a csontok. Majd a szemek, a fülek, az orr és száj. Ezek után nő a haj. Most jön a csontokra a hus, utoljára jön mindenre a bőr.

Nem szólítottam fel egyet sem, mert akartam, hogy önként nyilatkozzanak meg a gondolataik, de úgy adtam a feleleteket, hogy minél többen kérdezzenek. Közben megfigyeltem mind. Volt olyan, ki egy szóval sem vett részt a beszélgetésben, de minden szóra erősen figyelt. Nagy rész közönyösen hallgatott, volt olyan is, ki elaludt.

Ibolyka nem elégszik meg azzal, hogy az Istent emberi formával ruházza fel. Valami nagyobb, magasztosabbat keres. Hogy fejcskájében nem pihent el a gondolat, mutatja az is, hogy a

beszélgetést követő napon átkarol a folyosón. «Mamuskám, az Istent, azt nem tudom elképzelni.» Igyekeztem, hozzá közelebb fekvő fogalmakkal megismertetni. Látod, kis lányom, a jóságot? Nem. Mégis hogy tudod, hogy van? Mert szorgalmas, mert nem rontja el a játékot, mert ad mindent, mert segíti a szegényt, mert szót fogad.

No látod! Ugy-e a jóságot magát nem látod, de látod minden cselekedetből. Hát a szeretetet látod? Nem. Mégis, hogy tudod hogy van? A kicsi hozzám simul, megmagyarázni nem tudja, de kis szive teli van vele. «Látod, kicsi lányom, mint a jóságot és szeretetet, úgy nem lehet az Istent sem látni, de mindenütt és mindenben, ami velünk, ami körülöttünk történik, ott van az Isten.»

A gyermek sugárzó szemeiből láttam, hogy ezt megértette.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

V. Jahrgang Nr. 3—4.

Die Tuberkulose des kindlichen Alters.

Von Privatdozent Dr. Kornél Preisich.

In seinem Vortrage in der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung sucht Verf. folgende Fragen zu erörtern: wann und wie wird das Kind tuberkulos; vermag ein Laie die Tuberkulose zu erkennen; kann Infektion der Tuberkulose bei Kindern verhindert werden; ist Tuberkulose der Kinder heilbar?

Bei Beantwortung der Frage: *wann des Kind tuberkulos wird*, kommt Vf. zur Schlussfolgerung, dass Kinder tuberkulöser Eltern bei der Geburt gewöhnlich gesund und tuberkulosfrei sind und es auch bleiben, sofern sie vor Ansteckung verhütet werden. Demgemäss meint Vortragender der Auffassung beizupflichten, dass die *Tuberkulose durchaus eine ausserhalb der Gebärmutter entstandene Krankheit sei*. Dass diese dennoch so häufig als Familienkrankheit vorkommt und Generationen hindurch fortschreitet, ist nicht auf Vererbung zurückzuführen, sondern hauptsächlich darauf, dass ein tuberkulöses Individuum seine Umgebung fortwährend infiziert.

Sodann führt der Vortragende aus, *wann und auf welche Weise die Tuberkulose die Kinderwelt angreift*. Die aus kranken Organismen ausgeatmeten Bazillen, welche auf zahlreichen Wegen, vornehmlich in Bakterienmassen übertragen werden, gefährden weitaus schädlich die

Nebemmenschen, insonderheit die jüngsten Sterbenskinder. Wohlgermerkt, nicht allein Säuglinge sind der Tuberkulose in reichlichem Masse ausgesetzt, vielmehr auch die vorschulpflichtigen Kleinen, bei denen diese in den Drüsen und Knochen auftritt und gar zu oft einen höchst langwierigen Verlauf nimmt. Die Schulkinder pflegt bereits eine um vieles gefährlichere Art dieser Krankheit: die sogenannte *Lungentuberkulose* heimzusuchen. Die Schwankungen unserer Widerstandsfähigkeit hängen mit gewissen Wandlungen unseres ganzen körperlichen Zustandes zusammen und sind somit dem Einflusse der allgemeinen hygienischen Verhältnissen unterworfen, unter welchen der Mensch lebt. Seine Widerstandsfähigkeit wird daher voran *durch die Versorgungsweise reiner Luft und die Qualität der Ernährung beeinträchtigt, wobei aber auch gewisse Krankheiten eine wesentliche Rolle spielen*; so wissen wir nummehr zuverlässig, dass die Widerstandsfähigkeit der Kinder der Tuberkulose gegenüber für ein Weilchen durch Masern nahezu vollends behoben und Keuchhusten und Influenza verringert wird.

Nun bespricht Vortragender, *wodurch das Vorhandensein der Tuberkulose an Kindern zu erkennen ist*. Hierbei erweist sich das *Koch'sche Tuberkulin* besonders anwendungswert, welche Tatsache unzählige, selber angestellte Untersuchungen des Verfassers bestätigen. Vom 2. Lebensjahre bis etwa zum 7—8. Jahre leidet *mehr als die Hälfte* der tuberkulösen Kinder an wahrnehmbarer Knochentuberkulose, welcher sich am häufigsten eine sichtbare Drüsentuberkulose anreihet. Diesen bekannten chirurgischen tuberkulösen Prozessen gegenüber stellen sich Erkrankungen der Lunge im Kindesalter nur spärlich ein. In allen Fällen sollte unumgänglich für Absonderung der jungen Kranken in Kinderspitälern Fürsorge getragen werden, zumal dadurch nicht nur eine angängig sichere Heilung zu erwarten, sondern zugleich auch jedweder Weiterverschleppung Einhalt gemacht wäre.

Endlich versucht Verf. die Frage zu beantworten: *ob und wie die Tuberkulose zu heilen ist*. Kritisch werden nun vorerst die Behandlungen mit dem Koch'schen Tuberkulin auseinandergesetzt und dann die möglichen Heilungsvorgänge, wie auch die Wirkungen anderer bewährter Mittel und äusserer Umstände eingehend beleuchtet.

Anhänglich gibt Verfasser eine Zusammenfassung jener Schutzmassregeln, welche gegen eine Desinfizierung der Tuberkulose in allen Schulen aufs genaueste und gewissenhafteste beachtet werden müssten, diese lauten wie folgt:

1. Lehrpersonen sollen jeweils darauf beharren, dass die Unterrichtsanstalten gemäss den speziellen Anforderungen der Schulhygiene gebaut oder schlechtweg dementsprechend umgeändert seien.

2. Auf strengste werde verlangt, den Lehrsaal täglich einmal zu lüften, oder im Falle wiederholter Benutzung denselben immer früher

bei geöffneten Fenstern staubfrei zu machen. Nach zweistündiger Beschäftigung ist Lüften unbedingt notwendig, sofern dies nicht ständig geschehen könnte.

3. Eine Überfüllung des Lehrsaals ist niemals gestattet.

4. Mit Bezug auf Tuberkulose dürfen Schüler mit eiternden Wunden nie in der Klasse geduldet werden. Offene wunde Körperteile müssen immerdar bedeckt oder verbunden sein. Weiter sollen andauernd hustende oder histelnde, bleiche Zöglinge einer ärztlichen Untersuchung zugewiesen, wenn nicht dem Schulbesuche verboten werden.

5. Die Schüler sollen weder die Finger, noch den Bleistift, die Feder oder sonstige Dinge in den Mund nehmen. Schülerinnen sei selbst das Küssen versagt.

6. Alle Bücher müssen zu Beginn des Schuljahres desinfiziert werden.

7. Singstunden sollen in unablässig gelüfteten, grossen Sälen gehalten werden.

8. Jedes Kind trinke aus seinem eigenen, schlechterdings papierenen Glase.

9. Der Verschleisser der Vesperspeisen müsse allenfalls ärztlich gesund gefunden, nicht minder auf die Reinlichkeit und Güte sämtlicher Waren seitens des Lehrpersonals geachtet werden.

Das Kind des Elends in der Gesellschaft und die Waldschule.

Von Aladár Gyulai Budapest.

Hungernden und totgehetzten, armen Kindern vermag selbst eine von lauterster Menschenliebe umfriedete Schule nur höchst selten das Leben körperlich und seelisch angenehm zu gestalten. Ihre Einwirkung auf solche Zöglinge erweist sich allzumeist als erfolglos, die dann also fast samt und sonders zu Aufwüglern und Schreckgespenstern der Schule werden. Später erfolgen allmählich jene unausbleiblichen schädlichen Geschehnisse, wodurch das allgemeine Wohl überaus bedroht wird. Die aber gegen das Elend des Kindesalters eingesetzten gesellschaftlichen Bewegungen habe die Waldschule ins Leben gerufen. Dasselbst im Freien, in der Nähe der erhabenen Natur vermag man sowohl der äusseren und geistigen Beschaffenheit, wie auch dem Charakter der Kinder völlige Verwandlungen angedeihen zu lassen. Dieser gewichtigen Gründe halber befürwortet Verf. die neuen Faktoren der Kultur, und empfiehlt aufs dringlichste einige Luftschulen hierzulande, vorzüglich seitens der Hauptstadt, unverzüglich einzurichten.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung hielt am 21. März unter Vorsitz ihres Präsidenten, des Grafen Alexander *Teleki* eine Ausschussitzung. Den Hauptgegenstand derselben bildete die Vorbereitung der Jahresgeneralversammlung. Dr. G. *Jablonkay* beantragte, die Gesellschaft lasse einen Katechismus für diejenigen Familien verfertigen, bei denen jugendliche Sträflinge unterbracht sind, mit welchen aber auch Verwalter der Asyle und überhaupt alle einfachen Eltern zu beschenken seien. L. *Nagy* glaubt, diese Katechismen sollten solchergestalt verfasst sein, woraus die Zieh- und Pfielgeltern betreffs der Erziehung der ihnen anvertrauten staatlichen Kinder eine umfassende Belehrung sich aneignen könnten. Deswegen wäre es am richtigsten, *einen Katechismus für das ungarische Volk* herauszugeben. Sodann wurde auch die Ausarbeitung eines genauen Entwurfs beschlossen.

L. *Nagy* erstattete Bericht über Neugründungen zweier grosser Filialvereine unserer Gesellschaft. Der erste hat sich in der „Hauptstadt der Ungarischen Ebene“, in *Szeged* konstituiert, welcher schon zu Beginn 137 Mitglieder zählt und woran die intelligentsten Kreise verschiedensten Berufes teilnehmen. Mit gleichsam weihevoller Feierlichkeit ging die Grundsteinlegung des neuen idealen Verbandes von statten, der ähnlich den bisherigen Orts- und Zweigvereinen gleichfalls mithelfen wolle, die Seele des Kindes auf ein würdiges Piedestal zu erheben. Eine zweite Neugründung erfolgte in entgegengesetzter Richtung des Landes, an der Hohen *Tátra* in *Löcse*, wohin die gesamten besseren Gesellschaftsschichten des ganzen Komitates Szepes mit herangezogen werden, um auch hier eine segensreiche Wirksamkeit zu entfalten.

Zwecks Weiterentwicklung der Kleinkinderbewahr-Beschäftigungen auf instinktiver Grundlage hat das Präsidium den Landesverein der Kleinbewahrer nachgesucht, mit ihnen vereint ein gemeinsames Komitee zu schaffen.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

V-ème Année, No 3—4.

La tuberculose chez les enfants.

Discours tenu à la séance publique de la Société par M. le Dr. **Cornel Preisch**, médecin en chef, prof. à l'Université de Budapest.

L'orateur s'occupe en premier lieu de la question : « Quand et comment l'enfant devient il tuberculeux ? » Il n'y a pas bien longtemps encore, l'opinion générale était que la tuberculose était une maladie héréditaire, dont les germes existaient déjà dans le

sein de la mère et s'y développaient. De nos jours il n'y a plus que très peu de personnes qui croient encore que ce soit l'unique mode de propagation. De nombreux examens ont prouvé qu'une mère saine peut avoir des enfants bien portants même si le père est tuberculeux. La tuberculose paternelle n'entre pas directement dans l'organisme de l'enfant. Il arrive très rarement de rencontrer des symptômes tuberculeux chez les nouveau-nés. Il est donc certain que la phthisie tuberculeuse est une maladie provenant du dehors. Malgré cela, on rencontre très souvent cette maladie chez les membres de la même famille la transmettant de génération en génération. La cause en est tout simplement dans ce que la personne tuberculeuse infecte continuellement son entourage.

En second lieu, l'orateur discute la question suivante : « Comment l'enfant attrape-t-il la tuberculose ? » Le germe de cette maladie est un parasite du règne végétal qui ne peut pas se développer de soi-même, tout librement. Il existe toujours lié à un corps, en premier lieu dans le corps où il se développe ; il est attaché à la cellule de l'organe malade, aux différentes excréctions par lesquelles il entre dans l'atmosphère telles que les crachats, matières purulentes etc.

En dehors de l'organisme il vit attaché à la poussière, aux immondices et se trouve transporté d'un lieu à l'autre par ces agents.

Flugge a démontré que, pendant que l'homme parle, une quantité de fines gouttes de salive invisibles entrent dans l'air et qu'attachés à ces gouttes les bacilles tuberculeux se répandent dans l'atmosphère du malade. L'enfant nouveau-né attrape donc la maladie en premier lieu de sa mère tuberculeuse puis de n'importe quelle membre de la famille, voire de sa nourrice. Le nourrisson atteint par les bacilles devient très vite tuberculeux et il est rapidement victime de cette affection car sa résistance est très faible. La force de résistance augmente avec l'âge de l'enfant. Dans la vie presque chacun est soumis à l'infection tuberculeuse, car cette maladie est répandue à un degré tel qu'il est pour ainsi dire impossible de l'éviter est pourtant il n'y a qu'un faible pour-cent des humains qui soient tuberculeux. Dans notre pays la tuberculose n'est à constater que sur 40% de tous les décès, les autres 60% n'ont pu éviter entièrement cette maladie pernicieuse, mais ils ont toujours pu la vaincre. La force de résistance dépend surtout des circonstances d'hygiène générale, de l'air pur et de la nourriture. Certaines maladies jouent également un rôle dans l'amointrissement de la force de résistance. La rougeole par exemple détruit entièrement pour quelque temps la force de résistance, de même que la coqueluche et l'influenza.

Le troisième point traité fut : « *A quoi peut on reconnaître la tuberculose ?* » La tuberculose qui naît dans les glandes placées profondément dans le corps ou la phthisie pulmonaire sont très difficiles à constater. Une visite médicale ou même des recherches avec les rayons de Röntgen permettent de constater définitivement la présence de cette maladie. Une des méthodes employées est la vaccination avec la tuberculine du prof. Koch. Par suite de tels examens on est arrivé à constater que 70 à 90% des enfants de 12 à 14 ans sont tuberculeux. Le temps viendra ou on aura un remède sûr pour guérir la tuberculose, c'est alors qu'il sera très important de pouvoir reconnaître la maladie dès sa première phase. Aujourd'hui il est superflu de nous assurer en tous cas si l'enfant est atteint de tuberculose ou non ? L'observateur sérieux peut reconnaître si une personne est à redouter ou non. Il faut être persévérant et ne pas permettre qu'une personne qui tousse s'occupe de l'enfant. Il est un grand malheur que nos hôpitaux infantiles n'acceptent pas volontiers les enfants tuberculeux, vu qu'il n'y a pas assez de place dans les hôpitaux même pour les enfants souffrant d'une maladie aiguë. La tuberculose fait cependant plus de ravages parmi les enfants que la scarlatine ; celle-ci, quand elle est maligne, tue 15 ou 20% des enfants ; la tuberculose cause la mort dans 40% des cas.

La lutte la plus efficace contre la tuberculose serait la défense expresse de répandre les matières expectorées par les malades. L'enfant atteint d'une tuberculose purulente des os ou des glandes infecte continuellement les membres de sa famille. Un tel enfant a besoin d'une personne qui prenne soin de lui. Le meilleur serait de le mettre à l'hôpital ce lieu étant le seul où une hygiène rationnelle pût améliorer l'état de l'enfant.

La guérison de la tuberculose est encore très problématique. On n'a pas encore trouvé un remède infaillible à ce mal. La découverte de la tuberculine par le prof. Koch a fait faire un grand progrès dans la connaissance de cette maladie. Muni de ces connaissances on avancera toujours vers la guérison définitive. La tuberculine influe seulement sur l'activité des cellules qui travaillent dans le corps à vaincre la tuberculose. L'augmentation de poids donne aussi toujours de bonnes espérances car l'organisme qui possède assez de force pour se reconstruire peut aussi se défendre contre la tuberculose. Dans ces circonstances les cas de décès des suites de la tuberculose sont très peu nombreux de 1 à 14 ans, quoique ce soit l'âge où presque chacun est exposé à l'infection. Chaque individu peut collaborer à la lutte contre la propagation de la tuberculose en évitant les malades reconnus

tuberculeux. Dans les écoles, il est nécessaire de prendre les mesures préventives suivantes :

1. L'école doit être bâtie selon les exigences de l'hygiène scolaire.

2. Il faut aérer les classes tous les heures et les épousseter avant la rentrée en classe.

3. Il ne faut pas encombrer les classes de trop d'élèves.

4. Il ne faut pas laissez en classe les enfants qui toussent, qui sont livides ou ceux qui ont une plaie purulente soit au cou soit à n'importe quelle partie du corps. Il faut confier ces enfants aux soins d'un médecin.

5. Les élèves doivent perdre la mauvaise habitude de s'embrasser, de même qu'ils ne doivent pas porter à leur bouche leurs crayons, leurs plumes, etc.

6. Chaque enfant doit acheter des livres désinfectés.

7. Les leçons de chant doivent être données dans des classes plus vastes qu' à l'ordinaire et il faut toujours les aérer soigneusement.

8. Chaque enfant doit avoir son verre à boire à l'école. Dans toutes les écoles il faut vendre des gobelets de papiers à 1 ou 2 centimes.

9. Les enfants doivent apporter de chez-eux leurs provisions pour la collation. Il ne faut pas permettre la vente d'aliments dans les écoles. Si pourtant on en vendait, il faut avoir soin que le vendeur de ces aliments ait subi une visite médicale et qu'il soit en parfaite santé.

Mouvement de l'Etude de l'Enfant.

Le Comité de la Société Hongroise pour l'Etude de l'Enfant a tenu sa séance de travail le 21 mars sous la Présidence de M. le Comte A. de Teleki.

M. Nagy, vice-président, fit un rapport sur la Société annex qui vient de se constituer à Szeged.

Toute la société de cette ville s'agitait dans l'intérêt de cette cause et les personnages les plus distingués ont dirigé le mouvement. Pour la séance de formation on a demandé un rapporteur et un représentant de notre Société.

Dr. Nógrádi y fit un rapport détaillé ayant pour titre : «L'enfant dans le passé et dans l'avenir».

Le Comité apprend avec joie qu'il y a un mouvement pour fonder une nouvelle Société pour l'Etude de l'Enfant à Lőcse.

Dr. Géza Jablonkay proposa à la Société de faire un manuel pour les familles chez lesquelles les tribunaux placent les enfants

coupables; il servirait de même aux directeurs des asiles pour enfants et aux parents de condition modeste. Ce petit memento devrait contenir des connaissances fondamentales sur la nature infantine et sur la façon de penser de l'enfant.

M. Nagy propose de rédiger un manuel pédagogique pour le peuple hongrois. Le Comité accepte les propositions et charge les proposants de faire un plan exact.

Le société annexe de Pécs a tenu sa séance publique le 18 février 1911. Dr. Gobbi médecin-en chef, Directeur de l'Assistance publique aux enfants abandonnés fit son rapport sous le titre: «La pédologie et la protection de l'Enfance». Le 4 mars a eu lieu une séance où prof. Párkány a tenu un discours intitulé: «De l'éducation esthétique». Durant son discours, il a démontré par l'explication méthodique d'une fable, comment il est possible de faire saisir aux enfants les idées de l'esthétique même à l'âge le plus tendre et comment on peut enseigner à l'enfant la jouissance active.

La société annexe à Nagybecskerek fait preuve d'une activité très intense et précieuse pour l'éducation pratique. Prof. Streitmann y fit rapport sur la méthode nouvelle pour l'enseignement du dessin et sur l'importance des collections de dessins. La Société a mis à son programme les idées suivantes:

1. Collectionner des dessins et des jouets enfants.
2. Faire des recherches et des examens sur l'individualité de l'enfant.
3. Acquérir des notions sur le caractère de l'enfant.
4. Tenir des conférences pour les parents.
5. Faire en sorte d'avoir des médecins scolaires.

Le but du I-er Congrès international de Pédologie à Bruxelles est de réunir tous les collaborateurs à cette science et de constater les résultats obtenus. Notre Société a accepté de grand cœur de collaborer à ce but pour ce qui concerne la Hongrie. Elle a élu le comité national qui en plusieurs séances s'est déjà occupé des affaires du Congrès. Un comité limité a entrepris la révision de tous les thèmes donnés par le Comité Central du Congrès et il a choisi parmi les membres de notre Société ceux qu'il jugeait bon d'inviter à faire des rapports ou des communications au Congrès. Le dit comité a fixé au même temps les thèmes qu'il désire soumettre à la discussion devant le Congrès.

Kérelem. *Mindazok a tisztelt tagtársak, akik még a tagdíjat be nem fizették, felkéretnek, hogy azt minél előbb beküldjék.*
Pénztáros.